

HANDLEIDING VOOR JEUGDRECHTADVOCATEN

*Rechtsbijstand aan minderjarige
verdachten*

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI) - BELGIË

PROJECT “MY LAWYER, MY RIGHTS: ENHANCING CHILDREN’S RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE EU”

(JUST/2015/J1CC/AG/PROC/8618)
SEPTEMBER 2016 – AUGUSTUS 2018

COÖRDINATOR:

Defence for Children International (DCI)-**België**

PARTNERS:

Child Circle (**België**), Bulgarian Helsinki Committee (**Bulgarije**), Child Law Clinic of the University College Cork (**Ierland**), Defence for Children International (**Italië**), Helsinki Foundation for Human Rights (**Polen**), Defence for Children International (**Nederland**).

GEASSOCIEERDE PARTNERS:

DLA Piper (advocatenkantoor, Pro Bono Europe section), The European Programme for Human Rights Education for Legal Professionals (**HELP- Programma van de Raad van Europa**), the European Criminal Bar Association (**ECBA**).

DESKUNDIGEN:

Thierry Moreau (**België**), Eric Van der Mussele (**België**), Anna D. Tomasi (**Zwitserland**), Ton Liefwaard (**Nederland**), Shauneen Lambe (**Verenigd Koninkrijk**).

ADVIESRAAD: Vicky De Souter (vertegenwoordiger van het **Belgische Ministerie van Justitie**), Mirena Petkova Tsenova (vertegenwoordiger van het **Bulgaarse Ministerie van Justitie**), Niall Nolan (advocaat in **Ierland**), Antonia Bianco (vertegenwoordiger van het **Italiaanse Ministerie van Justitie**), Mikolaj Pawlak (vertegenwoordiger van het **Poolse Ministerie van Justitie**).

MEDEWERKERS VAN HET DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI)- BELGIUM TEAM:

Benoit Van Keirsbilck (directeur), Marine Braun (project coördinator en jeugdrecht deskundige), Mia Magli (jeugdrecht assistent), Aurélie Carré (projectmedewerker), Julianne Laffineur (pleitbezorger) en Géraldine Mathieu, Timothée Geenens, Simon Mallet, Florence Bourton en Louis Triaille.

VERTALING¹: Madelif Schagen

¹ Deze handleiding werd van het Engels naar het Nederlands vertaald door DCI-Nederland. Hoewel de gebruikte woordenschat nu en dan verschilt van die van het Vlaams, is deze Handleiding net zo goed van toepassing in België. Het betreft overigens een Europese Handleiding, die qua woordenschat en praktijk in elk geval aan iedere nationale context aangepast moet worden.

HANDLEIDING VOOR JEUGDRECHTADVOCATEN

Rechtsbijstand aan minderjarige verdachten

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI) - BELGIË

AUTHORS & PROJECT

Deze handleiding is opgesteld door **Marine Braun**, jeugdrechtsdeskundige en tevens coördinator van het “My lawyer, My Rights” project en **Mia Magli**, project assistent, onder supervisie van **Benoit Van Keirsbilck**, directeur van Defence for Children International (DCI)-België en voormalig voorzitter van DCI-International en de leden van het DCI-België team, in het bijzonder **Aurélie Carré** en **Julianne Laffneur**. De handleiding kwam tot stand door de expertise van tien projectpartners uit heel Europa en vijf deskundigen van het EU project “My Lawyer, My Rights”.

Defence for Children International (DCI) België heeft de leiding over dit project. De missie van DCI is het beschermen en verdedigen van de rechten van het kind wereldwijd. De lokale secties waaronder België en Nederland zijn onderdeel van de DCI Worldwide Movement, bestaande uit een netwerk van 38 nationale secties en andere geassocieerde leden wereldwijd. DCI's hoofdtaken zijn o.a.: lobby, onderzoek, advisering, informatievoorziening, opleiding, training, bewustmaking, het ondernemen van actie als kinderrechten geschonden worden en toezicht houden op en het monitoren van de eerbieding van fundamentele rechten van het kind. De belangrijkste interventiegebieden zijn: jeugdrecht, jeugdstrafrecht, migratie, de toegang van kinderen tot de rechter en het recht van kinderen op participatie en vrijheid van meningsuiting.

Deze handleiding is één van de belangrijkste producten van het EU project “**My Lawyer, My Rights**” (MLMR). Het is een leidraad voor het realiseren van het recht van kinderen op toegang tot een advocaat in het jeugdstrafrecht binnen de EU. Hoewel het recht op juridische bijstand voor de minderjarige verdachte in jeugdstrafrechtprocedures duidelijk is vastgelegd in internationale, regionale en nationale wetgeving, wordt aan dit recht in de praktijk niet in elke Europese lidstaat op dezelfde manier invulling gegeven, of is dit soms zelfs in het geheel niet gegarandeerd. Hierdoor wordt het uitoefenen van het recht om jezelf te verdedigen in een strafrechtelijke procedure voor de minderjarige ernstig bemoeilijkt en wordt de naleving van andere procedurele rechten bedreigd. Een minderjarige verdachte verdient het om vertegenwoordigd te worden door een gespecialiseerde advocaat. Deze heeft een cruciale rol om ervoor te zorgen dat er sprake is van een eerlijke rechtsgang, invloed uit te oefenen op het proces, de rechter van relevante informatie te voorzien en uiteindelijk bij te dragen aan de mogelijkheden van de minderjarige om te re-integreren en rehabiliteren in de maatschappij.

Het “**My Lawyer, My Rights**” project heeft als doel om (1) zich sterk te maken voor de volledige en adequate toepassing van Europees recht en, in het bijzonder, de Europese lidstaten te ondersteunen bij de toepassing van EU richtlijnen ten aanzien van procedurele rechten van de verdachte of veroordeelde in het strafrecht (EU richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces), met speciale aandacht voor de rechten van het kind op toegang tot en bijstand van een advocaat; (2) zich sterk te maken voor de verdere ontwikkeling van nationale systemen die gespecialiseerd zijn in gratis juridische hulp voor kinderen met inachtneming van EU richtlijnen, het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), de Richtlijnen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over “child-friendly justice” en alle andere relevante instrumenten die in deze handleiding genoemd worden. Om lidstaten hierbij zo goed mogelijk te begeleiden en ondersteunen, is uit het MLMR project ook het Handboek voor EU-lidstaten “*Bescherming van de rechten van minderjarige verdachten*”² voortgekomen, dat in het bijzonder is toegespitst op het tweede en derde doel;

(3) advocaten te voorzien van informatie en hulpmiddelen bij het vervullen van hun rol, de nodige basistraining en alle andere voorwaarden die nodig zijn om de rechten van de minderjarige verdachte en adequate bijstand in het strafproces te verzekeren. Deze handleiding is met name toegespitst op het derde doel van het project. Alle producten van het project zijn beschikbaar in de database van de bijhorende website:

www.mylawyermyrights.eu

² In de Nederlandse versie van het Handboek is gekozen voor de term “minderjarige verdachte” als vertaling van de oorspronkelijke Engelse term “child in conflict with the law”. Deze term omvat niet alleen verdachten in de strikte zin van het woord, maar bv. ook minderjarigen die in beschuldiging gesteld zijn.

GEGEVENSVERZAMELING

Deze handleiding is gebaseerd op informatie die verzameld is door middel van nationaal onderzoek ten behoeve van het “My Lawyer, My Rights” project, met behulp van een gemeenschappelijke methodologie en de medewerking van alle partners en deskundigen verbonden aan dit project. We hebben ons gebaseerd op 6 veldstudies in België, Bulgarije, Ierland, Italië, Polen en Nederland en 12 literatuuronderzoeken in Oostenrijk, Engeland en Wales, Finland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Luxemburg, Portugal, Roemenië, Slowakije, Spanje en Zweden. De 18 nationale rapportages en overzichten per land (de samenvattingen van de rapportages), zijn gepubliceerd en beschikbaar op de website <http://www.mylawyermyrights.eu>.

De nationale rapportages beschrijven kort de jeugdstrafrechtssystemen in de verschillende EU-lidstaten, toetsen de omzetting, implementatie en toepassing (gezien de aard van het jeugdrechtstelsel) van de EU richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces³ en analyseren of er gespecialiseerde advocaten voor kinderen beschikbaar zijn op nationaal of lokaal niveau, wat hun rol is en hoe zij in de praktijk werken.

Alle veld- en literatuuronderzoeken zijn uitgevoerd met het oog op:

- Onderzoek naar de rol, het mandaat en de training van advocaten die de rechten van de minderjarige verdachte verdedigen, zodat daar verbeteringen in kunnen worden aangebracht;
- Toetsing van de omzetting en toepassing van de EU richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces, die de procedurele rechten beschermen van minderjarigen die worden verdacht of beschuldigd van een strafrechtelijk feit: het recht op informatie omtrent hun rechten en de procedure, het recht op uitleg en vertaling in een taal die voor hen begrijpelijk is, het recht op een advocaat, het recht om bijgestaan te worden door een advocaat en het recht op juridische hulp (zie ook het Handboek voor EU-lidstaten “*Bescherming van de rechten van minderjarige verdachten*”⁴).

De 6 veldstudies hebben betrekking op twee hoofdelementen:

De visie van 77 jeugdrechtprofessionals die werken met minderjarigen in het jeugdstrafrecht: waaronder 36 jeugdrechtadvocaten, (jeugd)rechters, (jeugd)officiëren van justitie, (jeugd)rechtbankmedewerkers, psychologen, maatschappelijk werkers, tolken en politieagenten. Deze zijn verzameld via semigestructureerde interviews of focusgroepen.

De visie van 55 minderjarige verdachten op hun ervaringen met de jeugdrechtspreek en hun advocaten. Deze zijn verzameld via semigestructureerde interviews of focusgroepen.

Dit werk omvatte ook een voorbereidende fase die in oktober 2016 van start ging. Tijdens deze fase werden onderzocht: de vereisten voor het houden van interviews met kinderen; het identificeren van geschikte en diverse kanalen om kinderen te bereiken en te contacteren en het ontwikkelen van een methodologie⁴ voor het interviewen van kinderen. De interviews hadden semigestructureerde richtlijnen met open en mogelijke vervolgvragen en ondersteunend materiaal waarmee het project op een kindvriendelijke manier aan de geïnterviewde kon worden uitgelegd. De richtlijnen zijn gebaseerd op de fundamentele grondbeginselen en algemene elementen uit de Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie⁵.

Daarnaast is er een **bewustmakingsvideo** gemaakt op basis van de interviews met de kinderen in de onderzoeksfase. De video is bedoeld voor alle jeugdrechtprofessionals: advocaten, rechters, officieren van justitie, politieagenten, maatschappelijk werkers, etc., die werken met minderjarige verdachten, om hen beter bewust te maken van de noodzaak om het recht van een kind op een getrainde advocaat in elke fase van de procedure te waarborgen.

³ Richtlijnen 2010/64/EU, 2012/13/EU, 2013/48/EU, (EU) 2016/800 en (EU) 2016/1919.

⁴ Waaronder procedurele en ethische overwegingen bij het uitvoeren van onderzoek met kinderen, zoals beveiliging, toestemming, gegevensbescherming, vertrouwelijkheid, enz.

⁵ https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/guidelineschild-friendlyjustice_nl.pdf. In de Nederlandstalige versie van het Handboek is gekozen voor om volgende Richtsnoeren “Richtlijnen over ‘child-friendly justice’” te noemen.

DANKWOORD

Graag bedanken de auteurs alle projectpartners, geassocieerde projectpartners en deskundigen van het “My Lawyer, My Rights” project voor hun buitengewoon waardevolle bijdragen aan het meedenken, voorbereiden, commentariëren en herzien van deze handleiding. Wij stellen hun betrokkenheid en inzet op prijs, evenals de flexibiliteit van alle betrokkenen.

We danken ook de hoofdfinancier van dit project, de Europese Unie, en de co-financier, La Fédération Wallonie-Bruxelles (België), zonder wie dit project niet mogelijk was geweest.

Bovendien bedanken we de partners, zoals het HELP-programma van de Raad van Europa, de European Criminal Bar Association (ECBA) en advocatenkantoor DLA-Piper voor hun vrijwillige deelname aan het project, evenals de nationale Ordes van Advocaten, advocaten, rechters, maatschappelijke organisaties, deskundigen, onderzoekers en andere belangrijke actoren die hebben geholpen bij het onderzoek en andere werkzaamheden in het kader van dit project.

We danken in het bijzonder Deirde Kelleher voor het nalezen van deze handleiding.

De Europese pro-bono sectie van DLA-Piper coördineerde 12 literatuurstudies, uitgevoerd door hun kantoren op nationaal niveau. We willen graag een speciaal woord van dank uitspreken aan de 12 nationale teams en het pro-bono coördinatieteam voor hun bijdrage aan het organiseren van het onderzoek, het verzamelen van de gegevens op nationaal niveau en de nationale rapportages.

We danken alle jongeren die hebben ingestemd met een interview als onderdeel van dit project, waarbij zij hun ervaring deelden over hun advoca(a)t(en) (als ze er één hadden) en hun procedurele rechten als minderjarige verdachte tijdens het strafproces.

Tot slot, een speciaal dankwoord aan alle medewerkers van het DCI-België team voor hun werk, toewijding en toemeloze inzet bij het tot stand brengen van dit project.

VOORWOORD

There is no field where the demand for justice is stronger than that of juvenile justice. Inadequate responses, inappropriate for children in conflict with the law, can harm their future, sometimes forever, and even further contribute to insecurity. Lost lives, shameful societies. The stakes are fundamental and the responsibility of the decision-makers is enormous. Yet, paradoxically, juvenile justice is often neglected, if not forgotten.

Children in conflict with the law

For years, a variety of international and European texts (hard law, soft law) have been insisting on the same issue: children in contact with the criminal justice system are in an increased vulnerable situation and have the right to be protected by the State. The violation of their human rights is not a myth, but a reality, as I have had the occasion to observe in the (too) many cases that have reached the European Court of Human Rights and that reveal unbearable and intolerable situations. Yes, there are children who take their own life in prison¹, who die in custody² or who endure such ill treatments that these are sometimes qualified of torture³. Even slaps given by a police officer to a child who is entirely under his or her control constitute a violation of human dignity and can give birth to feelings of arbitrariness, injustice and powerlessness⁴.

In a democratic society, ill-treatment is never an adequate answer to the difficulties, which are real and should not be minimised, faced by the authorities. In that regard, the situation of girls in detention cannot be ignored anymore⁵. The conditions of detention on themselves often reach the gravity threshold set by Article 3 of the European Convention on Human Rights⁶. As for the very principle of deprivation of liberty and of detention of children, the limits of “educative surveillance” should be subject to an extreme vigilance for there is a risk of drift in the current security climate⁷.

Children's rights

Through all these very real cases, there is one essential need that arises: to ensure children's rights time and again, and always more. In addition to the fact that children have access to the rights and liberties guaranteed “to everyone” by Article 1 of the European Convention on Human Rights, Article 24 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union is a remarkable disposition for it expressly acknowledges children's rights. It is indeed about “fundamental” rights, which means that these rights are in relation with the very foundations of democracy and of the rule of law. The Charter of Fundamental Rights has become “the compass of all policies decided at EU level” and acquired full legally binding nature with the entry force of the Treaty of Lisbon on 1st December 2009.

¹ ECtHR, 13 June 2002, *Anguelova v. Bulgaria*.

² ECtHR, 9 October 2012, *Çoşelav v. Turkey*.

³ ECtHR, 3 June 2004, *Bati and Others v. Turkey*.

⁴ ECtHR (GC), 28 September 2015, *Bouyid v. Belgium*.

⁵ ECtHR, 1 February 2011, *Yazgül Yılmaz v. Turkey*.

⁶ ECtHR, 3 March 2011, *Kuptsov and Kuptsova v. Russia*.

⁷ ECtHR (GC), 23 March 2016, *Blokhin v. Russia*.

Its incorporation into the Treaties marks a significant step in the constitutional order of the European Union.

Nonetheless, it is now urgent that these rights become “practical and effective”, rather than “theoretical or illusory” as the European Court of Human Rights keeps repeating. Declarations are not enough for children anymore, they need actions.

In the field of juvenile justice, the demands of the fair trial are at the centre of the debate. Children have the right to a judgment⁸, given by an independent and impartial tribunal⁹ within a reasonable time. They have the right to the presumption of innocence and to all the procedural guarantees. Defence rights from the beginning of the procedure and at all stages of the juvenile justice proceedings are an essential part of the scheme¹⁰. As opposed to this, the practice of interrogating and holding a child in a context lacking procedural guarantees, including lack of legal representation, is regarded as an inhuman and degrading treatment¹¹. The role of the lawyer, free, independent and trained, is more necessary than ever, for he or she is responsible for the relationship of trust and for the confidentiality in the interest of the young litigant and of the justice. In a democratic society, lawyers are the first and last bulwark against arbitrariness.

Towards a European model

Against this background, the EU directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council of the European Union of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings is a valuable tool. It endorses and develops relevant European and international standards and principles, in particular: Non-retroactive juvenile justice; the right to be heard; the right to effective participation in the proceedings; prompt and direct legal assistance; free assistance of an interpreter; full respect for privacy. These are not merely criminal but constitutional guarantees. The directive (EU) 2016/800 is important and significant for in that it proposes a common European model for fair trials for children in conflict with the law.

If we are to take children’s rights “seriously”, it is obligatory for the EU Member States to transpose and implement the directives¹². In this respect, the interest and the added value of this excellent handbook are to provide guidance to lawyers to fulfil their task in assisting children in conflict with the law. This handbook invites them to be specialised and trained to ensure the children all their procedural rights.

New horizons

A last issue arises and it might well be the most important. Indeed, juvenile justice must answer to the demands of fundamental rights, and be appropriate to the children’s needs and proportionate both to the circumstances and the offence.

Yet, it is necessary to go further because rights are a necessary but insufficient condition. Historically, we can observe that, very often, it is youth justice that has paved the way towards new horizons. Today, should the “best interests” of a child in conflict with the law suffer the unavoidable negative effects of the punitive and repressive answer against which human rights are supposed to offer protection? But where exactly does this strange need to punish come from in our society? As a “heritage of modernity”, we have integrated the punitive reasoning as if it was obvious, we have put the idea of punishment on such a pedestal¹³ that it is now difficult for us to see beyond it. A genuine child-friendly justice should offer something else.

We must urgently find other ways to settle conflicts in order to prevent children from entering the vicious spiral of penal intervention. It is not only about having a better criminal justice; we must above all have something better, something more humane and more intelligent¹⁴. We have known this “something” for a long time: lawyers should advocate for it in refusing detention and using the other measures

that exist, wanting the reinsertion of children to enable them to participate in the social life as it is, favouring education for all and offering future prospects to children in conflict with the law. As Adolphe Prins wrote over a century ago, children in conflict with the law do not respect property or life for neither life nor property have real value to them¹⁵. Today, I think that the return to repression, in its most severe forms, as if it offered an answer to the idea of justice, is not only a regression but also an illusion. This is a dead-end that will contribute to violence instead of appeasing it. We are all responsible, individually and collectively, for the consequences it will have on future generations.

Françoise TULKENS
Former Vice-President of the European Court of Human Rights (ECtHR)

⁸ ECtHR, 30 June 2015, *Grabowski v. Poland*.

⁹ ECtHR, 2 March 2010, *Adamkiewicz v. Poland*.

¹⁰ ECtHR (GC), 27 November 2008, *Salduz v. Turkey*.

¹¹ ECtHR, 3 February 2011, *Dushka v. Ukraine*.

¹² *The partners and experts of the project agree with this statement and therefore refer to the sections of the Manual addressed to EU Member States on “Recommendations and key directions for implementation”.* □

¹³ See A. P. Pires, *Quelques obstacles à une mutation du droit pénal*, in *Revue générale de droit - R.G.D.*, 1995, p. 145.

¹⁴ *Ibid.*, p. 135.

¹⁵ A. Prins, *Criminalité et répression. Essai de science pénale*, Paris/Bruxelles, Guillaumin et Cie Editeurs/Librairie européenne C. Mucquart, 1886, p. 15.

INHOUDSOPGAVE

AUTEURS & PROJECT.....	4
GEGEVENSVERZAMELING.....	6
DANKWOORD.....	8
VOORWOORD.....	9
AFKORTINGEN.....	15
BEGRIPPENLIJST.....	17
INTRODUCTIE.....	18
Een handleiding voor de jeugdrechtadvocaat.....	19
Doelen van de handleiding.....	20
Leeswijzer.....	20
<hr/>	
A. KERNBEGRIPPEN.....	22
1.DE DEFINITIE VAN EEN KIND.....	22
2.DE DEFINITIE VAN EEN MINDERJARIGE VERDACHTE.....	23
3.DE MINIMUMLEEFTIJD VOOR STRAFRECHTELIJKE AANSPRAKELIJKHEID.....	23
3.1. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (MACR).....	24
3.2. Onder de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	25
3.3. Boven de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	25
3.4. Jongvolwassenen boven de 18 jaar.....	26
4.EEN KINDVRIENDELIJK JEUGDSTRAFRECHTSYSTEEM EN DE DAARBIJ HORENDE BASISBEGINSELEN.....	27
4.1 Beginselen van de VN: de vier algemene uitgangspunten van het IVRK en de fundamentele grondbeginselen van jeugdstrafrecht.....	27
4.2 Beginselen van de VN specifiek voor het jeugdstrafrecht.....	33
4.3 Beginselen van de Raad van Europa: de Guidelines on child-friendly justice.....	37
4.4 Beginselen van kindvriendelijk jeugdstrafrecht in Europees recht.....	38
<hr/>	
B. DE JEUGDRECHTADVOCAAT?.....	40
1. INLEIDING.....	40
2. DE ROL VAN DE JEUGDRECHTADVOCAAT.....	40
2.1. De algemene rol van de advocaat.....	41
2.2. De specifieke rol van de jeugdrechtadvocaat.....	43

3. GEDRAGSREGELS VOOR JEUGDRECHTADVOCATEN IN HET JEUGDSTRAFRECHT..... 56

C. STAPSGEWIJZE AANPAK VOOR HET BIJSTAAN VAN EEN KIND IN JEUGDSTRAFRECHTPROCEDURES..... 57

1. IN HET ALGEMEEN (ALLE FASES VAN DE PROCEDURE)..... 57

1.1 Effectieve betrokkenheid door communicatie met het kind..... 57

1.2 Vertrouwelijkheid en privacy..... 61

1.3 Een vertrouwensband opbouwen..... 62

1.4 Participatie van het kind..... 63

1.5 Wisselwerking met andere professionals op het gebied
van het jeugdstrafrechtssystemeem..... 65

1.6 Omgang met de ouders of andere wettelijke voogd(en) van het kind..... 70

2. IN DE VOORBEREIDING VAN HET JEUGDSTRAFPROCES..... 71

2.1 Regels en instructies voor de jeugdrechtadvocaat..... 71

2.2 Het kind voorzien van informatie ten aanzien van zijn of haar rechten
in het jeugdstrafrecht..... 75

3. TIJDENS HET PROCES..... 75

3.1 Het kind ontmoeten..... 76

3.2 Het kind voorzien van informatie..... 78

3.3 Het kind voorzien van effectieve bijstand voor en tijdens de rechtzitting..... 79

4. NA HET PROCES..... 83

4.1 Het kind bezoeken..... 83

4.2 Het kind voorzien van adequate bijstand tijdens de rehabilitatie
en re-integratie..... 83

D. AANVULLENDE INFORMATIE, LITERATUUR EN REFERENTIES..... 85

BIJLAGE 1 – HET INTERNATIONAAL EN REGIONAAL JURIDISCH KADER..... 86

BIJLAGE 2 – STRATEGISCHE PROCESVOERING..... 98

BIJLAGE 3 – CHECKLIST BIJSTAND DOOR EEN ADVOCaat..... 118

BIJLAGE 4 – CHECKLIST OVER HET RECHT OP
EEN INDIVIDUELE BEOORDELING..... 125

BIJLAGE 5 – BESCHIKBARE TRAININGEN VOOR
DE JEUGDRECHTADVOCaat..... 127

AFKORTINGEN¹

BPRL	The UN Basic Principles on the Role of the Lawyers
CAT	Het Anti-Foltercomité
CCPR	Het Comité voor Burgerlijke en Politieke Rechten
CECHR	The Council of Europe Commissioner for Human Rights
CEDAW	The UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women
CED	The UN Committee on Enforced Disappearances
CESCR	The UN Committee for Economic, Social and Cultural Rights
CRPD	The UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities
CFJ	Child-Friendly Justice
CJEU	The Court of Justice of the European Union
CM	Het Comité van Ministers
CPT	Het Europees Comité voor Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing
CRIN	The Child Rights International Network
DCI	Defence for Children International
EAW	European Arrest Warrant
EC	De Europese Commissie
EVRM	Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
ECSR	The European Committee of Social Rights
EHRM	Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EP	Het Europees Parlement
ESC	Het Europees Sociaal Handvest
EU	De Europese Unie
GACCJS	The UN Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System
GC N°5	The General Comment N°5 of the CRC: <i>General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child</i>
HGEU	Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

¹ In deze gids is ervoor gekozen om teksten en titels waarvan een officiële Nederlandse vertaling bestaat in het Nederlands weer te geven. Overige teksten en titels worden weergegeven in de taal waarin het document is opgesteld.

GC N°10	The General Comment N°10 of the CRC: <i>Children's rights in juvenile justice</i>
GC N°12	The General Comment N°12 of the CRC: <i>The right of the child to be heard</i>
GC N°14	The General Comment N°14 of the CRC: <i>The right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration</i>
GPJD	The UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency or The Riyadh Guidelines
HRC	De Mensenrechtencommissie
IAYFJM	The International Association of Youth and Family Judges and Magistrates
IVBPR	Het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
IVRK	Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
MACR	De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid
MLMR	Het My Lawyer, My Rights project
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
OP3 UNCRC	The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure
PGALA	The UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems
RAJJ	The UN Standards Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice or The Beijing Rules
RPJDL	The UN Rules for the Protection of Juvenile Deprived of their Liberty or The Havana Rules
RVE	De Raad van Europa
SLDC	Socio-Legal Defence Centre ² (Centra voor sociaaljuridische dienstverlening)
SPT	Het VN Subcomité ter Preventie van Foltering
VEU	Het Verdrag betreffende de Europese Unie
VN-Kinderrechtencomité	Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind
VWEU	Het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VN	De Verenigde Naties

² In deze handleiding gebruiken we de definitie van een Socio-Legal Defence Centre zoals deze is opgesteld door Defence for Children International (DCI): <https://defenceforchildren.org/socio-legal-defence-centres/>.

BEGRIPPENLIJST

In deze handleiding wordt verwezen naar:

HARD LAW

Deze bepalingen zijn vervat in internationale en regionale instrumenten die in rechte bindend zijn of die bindende verplichtingen creëren ten aanzien van de nationale wetgeving van EU-lidstaten. Ze ontstaan meestal na een onderhandelingsproces tussen lidstaten van de Verenigde Naties, de Raad van Europa of de Europese Unie om zo tot een reeks algemeen geaccepteerde normen te komen.

SOFT LAW

Bepalingen in internationale en regionale instrumenten die niet in rechte bindend zijn of die geen afdwingbare verplichtingen creëren in de nationale wetgeving van de EU-lidstaten. Desalniettemin geven ze interpretatieve en gezaghebbende duiding aan staten.

JURISPRUDENTIE

De uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU) hebben impact op procedures op nationaal niveau. Uitspraken van het HvJ-EU zijn bindend en geven richting aan iedere EU lidstaat.

JEUGDSTRAFRECHT

De EU richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces verwijzen naar "strafrechtelijke procedures". In deze handleiding wordt de term "jeugdstrafrecht" gebruikt om de procedures waar minderjarige verdachten mee te maken hebben aan te duiden, ongeacht de wetgeving van de betreffende EU lidstaat.

VRIJHEIDSBENEMING³

In deze handleiding is ervoor gekozen om gebruik te maken van de term "vrijheidsbeneming" of "vrijheidsberoving" in plaats van "detentie", om ook gesloten instellingen onder het begrip te laten vallen, die niet noodzakelijkerwijs een gevangenis zijn of waar gevangenneming bij komt kijken. Met plekken waar vrijheidsbeneming kan plaatsvinden wordt iedere publieke of private instelling bedoeld – strafrechtelijk, pedagogisch, educatief, beschermend, maatschappelijk, therapeutisch, medisch of bestuurlijk – van waaruit het een kind niet vrij staat om te vertrekken.

³ Deze definitie is overgenomen uit de Handleiding "Monitoring places where children are deprived of liberty" (p.14), geredigeerd door DCI-België als het onderdeel van het EU gefinancierde project "Children's Rights Behind Bars", beschikbaar op: <https://defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2016/02/DCI-Practical-GuideEN.pdf>. □

INTRODUCTIE

“Concern over violation of children’s rights in these situations (of children who come into contact with the justice system as a result of being suspected or accused of committing an offence), throughout the world, is growing. Policy and practice relating to juvenile justice are among those areas most frequently criticized by the Committee on the Rights of the Child, the body responsible for monitoring the implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child. The Committee has in fact made reference to problems in this sphere in relation to some two thirds of the State reports it has reviewed so far. Juvenile justice, however, is not seen as a top priority in many countries, and its realities are often hidden or ignored”.¹

Nigel Cantwell, medeoprichter van de DCI Worldwide Movement, schreef in 1998 een stuk over zijn grootste zorgen met betrekking tot jeugdstrafrecht in de Innocenti Digest, het tijdschrift van het onderzoekscentrum van UNICEF. Twintig jaar later ervaren nog steeds te veel minderjarige verdachten dat hun fundamentele rechten worden geschonden, ondanks de vele aanbevelingen over jeugdstrafrecht van het VN-Kinderrechtencomité.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (IVRK) definieert het jeugdstrafrechtstelsel in artikel 40, lid 3 en 4, als een rechtssysteem van wetten, procedures, autoriteiten en instellingen die in het bijzonder zijn bedoeld voor kinderen die worden verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld omwille van het begaan van een strafbaar feit, op een wijze die geen afbreuk doet aan hun welzijn en die proportioneel is in het licht van de omstandigheden van het geval en de begane overtreding. Daarnaast worden in artikel 37 maatregelen als aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming aangemerkt als uiterste maatregel.

Andere internationale en regionale instrumenten en standaarden met betrekking tot het jeugdstrafrecht² sluiten aan bij het IVRK en bevestigen dat het systeem primair een educatief karakter moet hebben, wat zo veel betekent als dat het rechtssysteem geenszins louter straf als doel mag hebben. Helaas blijkt dit in de praktijk niet altijd zo te zijn.

¹ Zie <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest3e.pdf>.

² Niet-uitputtende lijst over de basisbeginselen van het jeugdstrafrecht: Beijing Rules; Riyadh Guidelines; Havana Rules; Richtlijnen van de Raad van Europa over “child-friendly justice” en Richtlijnen 2010/64/EU, 2012/13/EU, 2013/48/EU, (EU) 2016/800, (EU) 2016/343 en (EU) 2016/1919 (« EU Richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces»). Deze Richtlijnen worden in detail beschreven in het Handboek voor EU-lidstaten. Richtlijn (EU) 2016/343 over de onschuldpresumptie was geen onderdeel van het nationale onderzoek van het MLMR project.

In deze handleiding wordt het begrip “jeugdstrafrechtssysteem- of procedure” breed geïnterpreteerd. Dat wil zeggen dat er ook procedures onder vallen die een welzijns- of pedagogisch karakter hebben, maar die toch kunnen resulteren in vrijheidsbeneming van het kind. Een voorbeeld is het berechten van minderjarige verdachten via het Belgische jeugdbeschermingsrecht of de plaatsing van een minderjarige verdachte of veroordeelde in een Nederlandse gesloten jeugdzorginstelling of een psychiatrische kliniek. Onder geen enkele omstandigheid mag een EU lidstaat afzien van de waarborgen en bescherming die de minderjarige verdachte geniet op basis van internationale en regionale regelgeving, omdat een lopende procedure niet wordt aangemerkt als een “strafrechtelijke” procedure.

Een handleiding voor de jeugdrechtadvocaat

Het “My Lawyer, My Rights” onderzoek laat zien dat:

- ➊ Minderjarige verdachten niet altijd worden bijgestaan en ondersteund door een advocaat;
- ➋ Als er wel een advocaat aanwezig is, deze niet per definitie gespecialiseerd is in het bijstaan van minderjarigen;
- ➌ Zelfs als de minderjarige een gespecialiseerde advocaat heeft, betekent dit niet dat deze gedurende elk stadium van de strafrechtelijke procedure wordt bijgestaan;
- ➍ In sommige EU-lidstaten kunnen kinderen afstand doen van hun recht op een advocaat.

Deze handleiding is bedoeld om advocaten bewust te maken van de essentiële rol die zij spelen om de rechten van minderjarige verdachten in strafrechtelijke procedures te beschermen en verder te versterken.

We zijn ons bewust van de knelpunten die advocaten tijdens het werk tegenkomen. Verschillende obstakels, zoals context, omgeving, betaling, de rechtspraak en arbeidsvoorwaarden kunnen het werk van de jeugdrechtadvocaat bemoeilijken.

We hopen dat deze handleiding advocaten voorziet van “tools” om hun rol ten aanzien van minderjarigen in het jeugdstrafrechtssysteem te vervullen en verder vorm te geven. Een jeugdrechtadvocaat moet een adviseur van kinderen kunnen zijn, die hen gedurende de gehele procedure bijstaat, om ervoor te zorgen dat al hun rechten worden gewaarborgd en beschermd.

Doelen van de handleiding

De **algemene doelstelling** is dat deze handleiding fungeert als een praktisch hulpmiddel voor jeugdrechtsadvocaten, door in te gaan op hoe deze functie in de praktijk zou moeten worden uitgeoefend en hoe juridische expertise (kennis van de juridische instrumenten en normen) kan worden gecombineerd met "soft skills" (kindvriendelijk taalgebruik, adequate communicatie, houding jegens kinderen en ander technisch advies aangaande de verdediging in een jeugdstrafrechtprocedure). De structuur en lengte van de handleiding zijn erop gericht om de jeugdrechtsadvocaat een handige tool te geven die bruikbaar is tijdens het dagelijkse werk.

De specifieke doelen van deze handleiding richten zich op:

- **Het recht van het kind op toegang tot een advocaat**, voortvloeiend uit Richtlijn 2013/48/EU en **het recht om door een advocaat te worden bijgestaan**, voortvloeiend uit Richtlijn (EU) 2016/800;
- **Het analyseren van andere procedurele rechten van de minderjarige verdachte**, voortvloeiend uit Richtlijnen 2016/64/EU, 2012/13/EU en (EU) 2016/1919.³

De handleiding heeft een Europese reikwijdte. Daarom kan het nodig zijn om aanpassingen te maken bij de toepassing in een andere context of bij nationale bijzonderheden. Bijvoorbeeld: Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken nemen geen deel aan ("opted out") de meeste EU Richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces.

Leeswijzer

De handleiding bestaat uit een handboek met bijlagen. Het handboek is opgedeeld in 4 delen:

Onderdeel A richt zich op de kernbegrippen binnen deze handleiding:

- De definitie van een kind;
- De definitie van een minderjarige verdachte;
- De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid;
- Een kindvriendelijk jeugdstrafrechtstelsel.

Onderdeel B schetst de rol en missie van een advocaat bij de verdediging van minderjarige verdachten in het nationale jeugdstrafrecht. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen (a) de algemene rol van de advocaat en (b) de specifieke eigenschappen van de jeugdrechtsadvocaat.

³ Meer gedetailleerde informatie over deze Richtlijnen is te vinden in **Bijlage 3** van het Handboek voor EU-lidstaten "Bescherming van de rechten van minderjarige verdachten".

Onderdeel C beschrijft de specifieke werkzaamheden van de jeugdrechtsadvocaat in de verschillende fases van de jeugdstrafrechtprocedure voor, tijdens en na het proces.

Nadere informatie, literatuur en referenties zijn opgenomen in **Onderdeel D**.

Verder zijn er nog vijf **bijlagen** opgenomen bij de handleiding. Deze bijlagen geven (vak)technische informatie over juridische instrumenten en procedures om het lezen van de handleiding te vergemakkelijken.

- **Bijlage 1** geeft een overzicht van alle **toepasselijke internationale en regionale juridische instrumenten en standaarden** die de procedurele rechten van de minderjarige verdachte garanderen in de jeugdstrafrechtprocedure;
- **Bijlage 2** heeft tot doel advocaten bewust te maken van wat "**strategische procesvoering**" inhoudt en hoe dit gebruikt kan worden om de naleving van kinderrechten te verbeteren. Deze bijlage geeft de advocaat tools om de nodige stappen te nemen voor een strategische rechtszaak op internationaal (VN) of regionaal (RvE en EU) niveau;
- **Bijlage 3** voorziet de advocaat van een checklist met betrekking tot **het recht op bijstand van een advocaat** (artikel 6 van Richtlijn (EU) 2016/800);
- **Bijlage 4** voorziet de advocaat van een checklist met betrekking tot **het recht op een individuele beoordeling** (artikel 7 van Richtlijn (EU) 2016/800);
- **Bijlage 5** geeft de advocaat meer informatie over **beschikbare opleidingsprogramma's over kinderrechten** in de verschillende lidstaten.

Het wordt aanbevolen de bijlagen samen met de handleiding te gebruiken.

In deze handleiding is ervoor gekozen om teksten en titels waarvan een officiële Nederlandse vertaling bestaat in het Nederlands weer te geven. Overige teksten en titels worden weergegeven in de taal waarin het document origineel is opgesteld.

What the Lawyer must do

Technical Sheet

Quote

Child specific aspect

Reference

Important

A. KERNBEGRIPPEN

Dit deel van de handleiding legt de kernbegrippen uit die relevant zijn voor de reikwijdte van de handleiding. De begrippen zijn gebaseerd op internationale kinderrechtenstandaarden en –instrumenten en moeten in samenhang worden gelezen met de EU Richtlijnen over het recht op een eerlijk proces, die zijn of nog worden omgezet en geïmplementeerd in nationaal recht.

1. De definitie van een kind

Een kind is iedere mens onder de achttien (18) jaar, tenzij meerderjarigheid volgens het op een kind van toepassing zijnde recht eerder wordt bereikt (IVRK, art. 11; Richtlijn (EU) 2016/800, art. 3.1).¹

“Wanneer het niet zeker is of de persoon 18 jaar oud is, wordt de persoon in kwestie vermoed een kind te zijn” (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 3, laatste paragraaf).

18 jaar wordt gezien als de “meerderjarigheidsgrens”, de drempel naar volwassenheid. Het is het moment waar een kind juridische controle krijgt over zijn persoon, handelingen en beslissingen², wat betekent dat de controle en juridische verantwoordelijkheid van zijn ouders of voogden worden beëindigd. Meerderjarigheid in leeftijd correspondeert echter niet altijd met mentale of fysieke volwassenheid en moet niet verward worden met de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (MACR) (zie hieronder p. 23-26). □

In deze handleiding zullen we naast de term “kind” ook de term “jongere” en “minderjarige” gebruiken.

De handleiding is ook toepasbaar op jongvolwassenen boven de 18 jaar die verdacht of beschuldigd zijn van een strafbaar feit, als:

- ➊ De jongvolwassene verdacht of beschuldigd wordt van een misdrijf dat hij heeft gepleegd als kind;
- ➋ De jongvolwassene nog een kind was toen hij betrokken raakte in het jeugdstrafrecht.

¹ Het IVRK definieert ‘een kind’ als een persoon onder de 18 jaar, tenzij nationale regelgeving een lagere leeftijd heeft vastgesteld (IVRK, art. 1). “In deze richtlijnen wordt verstaan onder: ‘kind’, een persoon die jonger is dan 18 jaar” (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 3.1). Het VN-Kinderrechtencomité heeft staten opgedragen om de leeftijd voor meerderjarigheid te herzien indien deze lager dan 18 jaar is, om zo de bescherming voor ieder kind onder de 18 jaar te vergroten (VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, § 38). Zie https://www.unicef.org/crc/files/Guiding_Principles.pdf.

² Er kunnen verschillende soorten wettelijke leeftijdsvereisten zijn naast het meerderjarigheidsbegrip, bijvoorbeeld de leeftijd waarop kinderen kunnen trouwen, stemmen, medische beslissingen nemen, strafrechtelijk aansprakelijk zijn of toegang hebben tot een klachtenregeling.

2. De definitie van een minderjarige verdachte

Een minderjarige verdachte is een persoon die de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid heeft bereikt, maar niet meerderjarig is (dus onder de 18 jaar) en die verdacht of beschuldigd wordt van het plegen van een strafbaar feit op basis van het op hem van toepassing zijnde nationale recht (CRC/C/GC/10, Introductie, §1).

De leeftijd die moet worden gebruikt bij het bepalen of het gaat om een minderjarige verdachte of niet, is de leeftijd op het moment van het plegen van het delict, en niet later.

Een kind dat verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit, krijgt te maken met het jeugdstrafrecht. In veel landen worden deze procedures, die resulteren in sancties en maatregelen, niet geclassificeerd als “strafrechtelijk”, maar hebben ze wel een strafrechtelijk karakter, conform het onafhankelijke begrip van de term “strafrechtelijk” zoals aanvaard door internationale en regionale instanties. Dit wordt verder toegelicht met concrete nationale voorbeelden in het Handboek voor EU-lidstaten “Bescherming van de rechten van minderjarige verdachten”. Het is belangrijk om te benadrukken dat eenzelfde redenering in deze handleiding wordt gehanteerd. □

3. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid

De leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid is de leeftijd waarop een persoon wordt verondersteld het vermogen te hebben om een strafbaar feit te plegen en dus te worden beoordeeld door een strafrechter of een andere relevante bevoegde autoriteit.

Normaliter komt de leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid niet overeen met de leeftijd van meerderjarigheid en deze twee mogen dan ook niet door elkaar gehaald worden.³

³ Zie: IVRK, art. 40.3; CRC Committee, General Comment N°10, Children’s rights in juvenile justice, (CRC/C/GC/10), §31-35; Beijing Rules, Rule 4.

3.1. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (MACR)⁴

Het IVRK moedigt staten aan om *“een minimumleeftijd onder welke kinderen niet in staat worden geacht een strafbaar feit te begaan”*. vast te stellen. (IVRK, art. 40.3 (a))

Er zijn geen juridisch bindende internationale normen die bepalen wat de MACR zou moeten zijn. Hierdoor liggen de MACR's van de bij het IVRK aangesloten staten ver uiteen⁵, ook binnen de EU zelf. Deze verschillen zijn te wijten aan de verschillen in nationale jeugdrechtstelsels (zie hieronder, p. 27) □

Er kan echter wel aansluiting worden gezocht in soft law-regelgeving, zoals bijvoorbeeld de United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (de “Beijing Rules”), die voorschrijven dat een MACR niet op een te lage leeftijd mag worden vastgesteld, in het licht van de emotionele, mentale en intellectuele volwassenheid van het kind. (Regel 4)

Bovendien is het VN-Kinderrechtencomité van mening dat een MACR onder de 12 jaar internationaal niet aanvaardbaar is. (CRC/C/GC/10, §32)

In sommige landen worden hierop toch uitzonderingen gemaakt. Zij staan bijvoorbeeld een lagere MACR toe in zaken waarin kinderen beschuldigd worden van het plegen van een ernstig strafbaar feit of wanneer een kind als dermate volwassen kan worden beschouwd dat hij of zij ook strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden gehouden. (CRC/C/GC/10, §34)

Het VN-Kinderrechtencomité oordeelt daarentegen dat dergelijke uitzonderingen niet toegestaan zijn; alle staten die aangesloten zijn bij het IVRK moeten een MACR vaststellen die niet lager ligt dan de leeftijd van 12 jaar. (CRC/C/GC/10, §34)

De MACR van de 6 landen die projectpartner zijn van het My Lawyer, My Rights project zijn⁶:

MACR	BELGIË	IERLAND	NEDERLAND	BULGARIJE	ITALIË	POLEN
	Geen leeftijdslimiet*	12 j**	12 j	14 j	14 j	17 j***

* België heeft geen duidelijke leeftijdsgrens waaronder kinderen niet als strafrechtelijk aansprakelijk kunnen worden aangemerkt. Daarom is er ook geen minimumleeftijd voor het opleggen van een maatregel door een jeugdrechtbank (normaliter is dit 12 jaar). Er zijn echter wel maatregelen die niet onder een bepaalde leeftijd kunnen worden opgelegd (over het algemeen 14 jaar).

** Kinderen vanaf 10 jaar kunnen echter ook strafrechtelijk aansprakelijk zijn als sprake is van ernstige delicten.

*** Bij enkele specifieke delicten kunnen kinderen vanaf 15 jaar al worden vervolgd. Bovendien kunnen corrigerende maatregelen worden opgelegd aan kinderen tussen de 13 en 17 jaar die zich schuldig hebben gemaakt aan een verboden gedraging.

⁴ Minimum Age of Criminal Responsibility = MACR.

⁵ CRC/C/GC/10, §30: “They range from a very low level of age 7 or 8 to the commendable high level of age 14 or 16. Quite a few State parties use two minimum ages of criminal responsibility”

⁶ Een complete lijst en meer informatie over de MACR in heel Europa is beschikbaar op de website van het Child Rights International Network's (CRIN): <https://www.crin.org/en/home/ages/europe>.

3.2 Onder de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid

Het VN-Kinderrechtencomité geeft een gezaghebbend oordeel in General Comment N°10:

Kinderen onder de MACR worden gezien als niet in staat te zijn de wet te overtreden en mogen alleen betrokken zijn in procedures die corrigerend, beschermend of opvoedkundig zijn. (CRC/C/GC/10, §31.1)

Dit betekent dat ook als zij wel een strafbaar feit plegen of daarvan verdacht worden, zij niet strafrechtelijk kunnen worden vervolgd. (CRC/C/GC/10, §31.1)

3.3 Boven de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid

Kinderen die op het ogenblik van het begaan van een strafbaar feit een leeftijd boven de MACR, maar onder de 18 jaar hebben, kunnen formeel worden vervolgd in een strafrechtelijke procedure. (CRC/C/GC/10, §31)

Dit betekent dat zij geacht worden in staat te zijn een strafbaar feit te begaan en daar ook verantwoordelijk voor kunnen worden gehouden.

Het vaststellen van strafrechtelijke aansprakelijkheid is echter niet alleen afhankelijk van de leeftijd van het kind, maar ook van een beoordeling van zijn ontwikkeling richting volwassenheid of zijn capaciteit om zelfstandig te kunnen beslissen en oordelen. (Beijing Rules, commentaar bij Regel 4)

Daarom kan een kind dat boven de MACR een strafbaar feit pleegt, alsnog niet strafrechtelijk worden vervolgd als de rechter een ontwikkelingsachterstand vaststelt.

Een kind boven de MACR kan, afhankelijk van het nationale systeem, wel onderworpen worden aan procedures in de vorm van corrigerende, beschermende, pedagogische, opvoedkundige of strafrechtelijke modellen. Hoe dan ook moeten deze procedures, ongeacht de uitkomst, altijd in overeenstemming zijn met de beginselen van een kindvriendelijk jeugdrechtstelsel, aldus het VN-Kinderrechtencomité. (CRC/C/GC/10, §31.2)

3.4 Jongvolwassenen boven de 18 jaar

Wanneer een kind de leeftijd van 18 jaar bereikt, wordt het een jongvolwassene en is het commune strafrecht van toepassing.

Desalniettemin stelt het VN-Kinderrechtencomité dat jongvolwassenen die een strafbaar feit hebben gepleegd toen ze kind waren (jonger dan 18 jaar oud) of die terwijl zij nog een kind waren vervolgd werden, het recht hebben om beoordeeld te worden binnen de kindvriendelijke kaders van het jeugdstrafrechtstelsel (CR/C/GC/10, §37).

Noch in het IVRK, noch in General Comment N°10 van het VN-Kinderrechtencomité over het jeugdstrafrecht, zijn leeftijdsgrenzen of -limieten opgenomen voor het gebruik van het jeugdstrafrecht. Hiermee wordt voorkomen dat de fundamentele rechten van jongvolwassenen die een strafbaar feit hebben gepleegd in één van de bovengenoemde situaties worden beperkt en wordt het mogelijk dat zij ook kunnen profiteren van het jeugdstrafrechtstelsel.

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, § 37:

*“The Committee wishes to remind States parties that they have recognized the right of every child alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law to be treated in accordance with the provisions of article 40 of UNCRC. This means that every person under the age of 18 years **at the time of the alleged commission of an offence must be treated in accordance with the rules of juvenile justice**”.*

Bijgevolg is deze handleiding ook toepasbaar op deze categorie van personen.⁷

Voorts juicht het VN-Kinderrechtencomité een uitbreiding van de regels van het jeugdstrafrecht toe voor jongvolwassenen die een misdrijf hebben gepleegd terwijl zij 18 jaar of ouder waren. In sommige landen is dit al het geval:

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, §38:

*“The Committee notes with appreciation that some States parties allow for the application of the rules and regulations of juvenile justice to persons aged 18 and older, **usually till the age of 21, either as a general rule or by way of exception**”*

⁷ Meer hierover in het Handboek voor EU-lidstaten

4. Een kindvriendelijk jeugdstrafrechtstelsel en de daarbij horende basisbeginselen

Iedere EU lidstaat is verantwoordelijk voor het opzetten en implementeren van zijn eigen nationale jeugdstrafrechtstelsel.

IVRK, art. 40.3:

“De Staten die partij zijn, streven ernaar de totstandkoming te bevorderen van wetten, procedures, autoriteiten en instellingen die in het bijzonder bedoeld zijn voor kinderen die worden verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld omwille van het begaan van een strafbaar feit.”

EU-lidstaten hanteren verschillende soorten procedures die verschillende modellen volgen, afhankelijk van het doel van de procedure (bijvoorbeeld: straffen, herstellen, educatie, welzijn, etc.). Meestal is sprake van een mix of combinatie van verschillende modellen.

Desalniettemin moeten de staten conform het IVRK, wat de verschillen in procedures ook zijn, altijd zorgen voor een kindvriendelijk jeugdstrafrechtstelsel.

Een systeem is kindvriendelijk als het de beginselen in acht neemt die op internationaal en regionaal niveau zijn vastgesteld. Deze beginselen zijn geïdentificeerd door de VN, ontwikkeld door de Raad van Europa (RvE) en daarna opgenomen in het Europees recht. Hieronder volgt een overzicht en uitleg.

4.1 Beginselen van de VN: de vier algemene uitgangspunten van het IVRK en de fundamentele grondbeginselen van jeugdstrafrecht

Het IVRK is wereldwijd het meest geratificeerde verdrag en behelst het hele scala aan mensenrechten – inclusief burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten maar ook volkenrechtelijke aspecten.⁸

Volgens het VN-Kinderrechtencomité moeten staten in het jeugdstrafrecht systematisch de algemene beginselen van artikel 2, 3, 6 en 12 IVRK toepassen, evenals de fundamentele beginselen van het jeugdstrafrecht neergelegd in artikel 37 en 40. (CRC/C/GC/10, §5-14)

⁸ Om de lezing en interpretatie van het IVRK te vergemakkelijken, publiceerde UNICEF een samenvatting van de rechten van het kind op grond van het IVRK (Engels), beschikbaar op: https://www.unicef.org/crc/files/Rights_overview.pdf.

Tijdens de eerste bijeenkomst van het VN-Kinderrechtencomité in 1991, toen richtlijnen voor staten werden opgesteld over hoe zij aan het comité moeten rapporteren (CRC/G/5/1991, §13; CRC/C/58/1996, §25-47; CRC/GC/2003/5, §12), werden de volgende artikelen van het IVRK als algemene beginselen aangemerkt, omdat zij de algemene vereisten voor alle kinderrechten representeren, inclusief die met betrekking tot het jeugdstrafrecht:

- 1) Het non-discriminatiebeginsel (IVRK, artikel 2);
- 2) Het beginsel van het belang van het kind (IVRK, artikel 3);
- 3) Het recht op leven en ontwikkeling (IVRK, artikel 6);
- 4) Het recht om gehoord te worden (IVRK, artikel 12).

Deze grondbeginselen dienen systematisch te worden toegepast in samenhang met de fundamentele beginselen van het jeugdstrafrecht van artikel 37 en 40 IVRK (zie hieronder, p. 33) □. Daarbij is het een vereiste dat het jeugdstrafrechtstelsel kindvriendelijk is en toegespitst en gefocust op de behoeftes en rechten van het bij de procedure betrokken kind, waardoor het zich echt onderscheidt van het volwassenen strafrecht. Het IVRK biedt met name een reeks fundamentele beginselen die ervoor moeten zorgen dat de minderjarige verdachte wordt behandeld in overeenstemming met de fundamentele (mensen)rechten van het kind. Hierin zijn waarborgen neergelegd uitgaande van mensenrechten (menselijke waardigheid) en kindspecifieke procedurele rechten en waarborgen voor, tijdens en na de jeugdstrafrechtprocedure, die cruciaal zijn om het recht van het kind op een eerlijk proces te verzekeren (bijvoorbeeld informatie die past bij leeftijd en begripsniveau, de rol van de ouders in het strafproces, het beginsel van rehabilitatie, etc.). (Zie hieronder, p. 43) □

I. Het non-discriminatiebeginsel

Het IVRK is van toepassing op alle kinderen, zonder discriminatie van welke aard dan ook, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, welstand, handicap, geboorte of andere omstandigheid. (IVRK, art. 2)

Onder geen beding mag een kind oneerlijk behandeld worden. Dientengevolge genieten alle minderjarige verdachten procedurele rechten zonder uitzondering. (zie ook Beijing Regel 2 (1))

In het bijzonder moet ervoor worden gewaakt dat de mensenrechten van kwetsbare kinderen worden gewaarborgd, waaronder straatkinderen, kinderen van raciale, etnische, godsdienstige of taalkundige minderheden, kinderen uit inheemse gemeenschappen, kinderen met een handicap, vluchtelingenkinderen en kinderen die herhaaldelijk in aanraking komen met het strafrecht. (CRC/C/GC/10, §6)

II. Het beginsel het belang van het kind

Op grond van artikel 3 van het IVRK moeten bij alle maatregelen betreffende kinderen, de belangen van het kind de eerste overwegingen vormen. General Comment N°14 (CRC/C/GC/14) geeft gezaghebbende duiding aan de toepassing van artikel 3 van het IVRK.

EU-lidstaten hebben hiermee de plicht om na te denken over de gevolgen van hun beslissingen voor kinderen. In het bijzonder geldt dit voor wetten, beleid en de begroting. (CRC/GC/2003/5, §19, §27, §51 en 52)

VN-Kinderrechtencomité, GC N°5, §12, art.3.1:

“Every legislative, administrative and judicial body or institution is required to apply the best interests principle by systematically considering how children’s rights and interests are or will be affected by their decisions and actions”.

Het welzijn van het kind dat betrokken is bij een strafrechtelijke procedure moet de rode draad zijn bij de behandeling van de zaak.⁹

General Comment N°10 van het VN-Kinderrechtencomité geeft gezaghebbende duiding aan de toepassing van artikel 3 van het IVRK in het jeugdstrafrecht. (CRC/C/GC/10, §10)

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, §10:

“The protection of the best interests of the child means, for instance, that the traditional objectives of criminal justice, such as repression/retribution, must give way to rehabilitation and restorative justice objectives in dealing with child offenders”.

Het wordt lidstaten sterk aangeraden een jeugdstrafrechtstelsel te hebben dat zich richt op rehabilitatie en niet slechts vergelding als doel heeft. Voor EU-lidstaten die een voornamelijk op bestraffing gericht jeugdstrafrechtstelsel hebben, geldt dat zij zich meer dienen te richten op rehabilitatie. Tevens moeten staten zoeken naar alternatieven voor vrijheidsbeneming en zorgen voor een betere reactie op jeugdcriminaliteit- en geweld.

⁹ Er is een verschil tussen het “objectieve belang van het kind”, meestal bepaald door de kinderrechter of een andere relevante instantie en het “subjectieve belang van het kind”, zoals bepaald door het kind zelf.

III. Het recht op leven en ontwikkeling

Kinderen hebben het recht op leven en ontwikkeling. Overheden moeten ervoor zorgen dat kinderen kunnen overleven en zich gezond kunnen ontwikkelen. Alle vormen van vrijheidsbeneming (waaronder aanhouding, detentie en gevangenisstraf) kunnen negatieve gevolgen hebben voor de harmonische ontwikkeling van kinderen en kunnen hun re-integratie ernstig bemoeilijken. (CRC/C/GC/10, §11)

Daarom mag vrijheidsbeneming alleen worden toegepast als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur. (IVRK, artikel 37 (b))

IV. Het recht om gehoord te worden¹⁰

Volgens het IVRK heeft ieder kind dat in staat is een eigen mening te vormen en te uiten, het recht dit vrijelijk te doen, waarbij aan deze mening een passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

IVRK, art. 12.2:

“Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht”.

Dit deel van artikel 12 richt zich specifiek op het recht van de minderjarige verdachte op juridische bijstand voorafgaand aan en tijdens diens verdediging in de procedure.

Het recht om gehoord te worden betekent ook dat minderjarigen het recht hebben om actief deel te nemen aan het proces (IVRK, art. 40), hun opvattingen te delen, te zeggen wat ze denken en dat deze mening door de rechtbank en alle andere relevante partijen in het proces in overweging wordt genomen.

Om het recht op actieve participatie te kunnen garanderen, moet de procedure specifiek op het kind gericht zijn. (IVRK, art. 40.3)

General Comment N°12 van het VN-Kinderrechtencomité geeft richtlijnen voor het waarborgen van het recht van het kind om gehoord te worden in jeugdstrafrechtprocedures.

¹⁰ Uit het EU-project *Twelve* is een handboek voortgekomen over de bevordering van de implementatie van artikel 12 IVRK (“Promotion of the implementation of article 12 (UNCRC) in the juvenile justice system”). Deze is te vinden via: http://www.dei-belgique.be/IMG/pdf/dci_-_twelve_handbook_eng_web.pdf

Van net zo groot belang is het recht van de minderjarige verdachte om tijdens het proces te zwijgen en het recht om zijn mening niet te uiten. Om dit recht te waarborgen is de rol van de advocaat cruciaal. De advocaat moet het kind begeleiden en adviseren over (eventuele belangen bij) het zwijgrecht.

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, Non-discriminatiebeginsel

“States parties have to take all necessary measures to ensure that all children in conflict with the law are treated equally. Many children in conflict with the law are also victims of discrimination, e.g. when they try to get access to education or to the labour market. It is necessary that measures are taken to prevent such discrimination, inter alia, as by providing former child offenders with appropriate support and assistance in their efforts to reintegrate in society and to conduct public campaigns emphasizing their right to assume a constructive role in society”.

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, Het recht op leven en ontwikkeling

“This inherent right of every child should guide and inspire States parties in the development of effective national policies and programmes for the prevention of juvenile delinquency. The death penalty and a life sentence without parole are explicitly prohibited under article 37 (a) of CRC. Deprivation of liberty, including arrest, detention and imprisonment, should be used only as a measure of last resort and for the shortest appropriate period of time, so that the child’s right to development is fully respected and ensured”.

**Basisbeginselen
IVRK****VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, Het recht om gehoord te worden**

“The right of the child to express his/her views freely in all matters affecting the child should be fully respected and implemented throughout every stage of the process of juvenile justice. The Committee notes that the voices of children involved in the juvenile justice system are increasingly becoming a powerful force for improvements and reform, and for the fulfilment of their rights”.

VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, Het belang van het kind

“In all decisions taken within the context of the administration of juvenile justice, the protection of the best interests of the child means, for instance, that the traditional objectives of criminal justice, such as repression/retribution, must give way to rehabilitation and restorative justice objectives in dealing with child offenders. The best interests of the child should be a primary consideration”.

4.2 Beginselen van de VN specifiek voor het jeugdstrafrecht**- Het IVRK**

De artikelen 37 en 40 van IVRK gaan specifiek in op het jeugdstrafrecht. Deze artikelen sommen de belangrijkste rechten van de minderjarige verdachte op, zoals bijvoorbeeld dat vrijheidsbeneming alleen als uiterste maatregel mag worden toegepast, dat een kind gescheiden moet worden van volwassenen als het wordt opgesloten, het recht op toegang tot een advocaat en alle andere procedurele rechten voor een eerlijk proces zoals deze ook voor volwassenen gelden.

Als aanvulling op de procedurele waarborgen die voor volwassenen gelden, hebben minderjarige verdachten tevens recht op *“een wijze van behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot en waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind en de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving.”* (IVRK, art. 40.1)

- VN-Kinderrechtencomité

In General Comment N°10 getiteld “Kinderrechten in het jeugdstrafrecht” geeft het VN-Kinderrechtencomité gezaghebbende richtlijnen voor de implementatie van het IVRK. (CRC/C/GC/10)

Volgens het comité is een jeugdstrafrechtssysteem een rechtssysteem dat toegepast is op de behoeftes van het kind en dat ingaat op de volgende kernelementen (CRC/C/GC/10, §15 t/m §89):

- Preventie van jeugdcriminaliteit;
- Buitengerechtelijke interventies en gerechtelijke interventies met specifieke procedurele aanpassingen;
- Vaststellen van een minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid en leeftijdsgrenzen voor het gebruik van het jeugdstrafrecht;
- Waarborgen voor een eerlijk proces;
- Vrijheidsbeneming, inclusief voorlopige hechtenis en gevangenneming na het proces, als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijk passende duur.

- Beijing Rules

Om een jeugdstrafrechtstelsysteem te kunnen classificeren als kindvriendelijk, moet het niet alleen in overeenstemming met het IVRK zijn, maar ook met andere fundamentele internationale standaarden, zoals de United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (de "Beijing Rules"). Ook al worden deze regels niet als juridisch bindend beschouwd, zij geven wel minimumvoorwaarden voor de behandeling van de minderjarige verdachte weer, die op internationaal niveau zijn geaccepteerd.

Beijing Rules, Rule 5 "Aims of juvenile justice":

"The juvenile justice system shall emphasize the well-being of the juvenile and shall ensure that any reaction to juvenile offenders shall always be in proportion to the circumstances of both the offenders and the offence".

- Riyadh Guidelines

De United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (de "Riyadh Guidelines") bieden een praktische, positieve en proactieve benadering om preventief op te treden tegen jeugdcriminaliteit via een opsomming van verscheidene (niet-bindende) manieren om jeugddelinquentie tegen te gaan.

The Riyadh Guidelines, "Fundamental principles":

"The prevention of juvenile delinquency is an essential part of crime prevention in society. By engaging in lawful, socially useful activities and adopting a humanistic orientation towards society and outlook on life, young persons can develop non-criminogenic attitudes".

Nationaal preventiebeleid dient de integratie van alle kinderen te bevorderen, door zich te richten op de ondersteuning van kwetsbare gezinnen, in het bijzonder van kinderen met een hoog risico op sociale uitsluiting.

- Havana Rules

Een kindvriendelijk jeugdstrafrechtstelsysteem dient alternatieven voor detentie te bieden om het beginsel na te leven dat voorschrijft dat vrijheidsbeperking alleen als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur kan worden ingezet en om de re-integratie van het kind in de maatschappij te bevorderen¹¹.

Dit belangrijke beginsel wordt ook uiteengezet in de United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (de "Havana Rules"). Deze richtlijnen hebben als doel minimumstandaarden vast te stellen voor de bescherming van kinderen die op welke manier dan ook van hun vrijheid beroofd zijn, in lijn met mensenrechten en fundamentele vrijheden, teneinde alle schadelijke gevolgen van vrijheidsbeneming tegen te gaan en de re-integratie van het kind in de samenleving te bevorderen.

The Havana Rules, "Fundamental perspectives":

"The juvenile justice system should uphold the rights and safety and promote the physical and mental well-being of juveniles. Imprisonment should be used as a last resort".

Overeenkomstig artikel 40.3 van het IVRK, dienen staten die partij zijn te streven naar het bevorderen van maatregelen voor de minderjarige verdachte zonder dat men zijn toevlucht neemt tot gerechtelijke stappen, mits de rechten van de mens en de wettelijke garanties daarbij volledig worden geëerbiedigd. General Comment N°10 biedt een reeks bruikbare richtlijnen voor het gebruik van dit soort maatregelen zonder de rechten van de minderjarige verdachte te ondermijnen. (CRC/C/GC/10, §26-27)

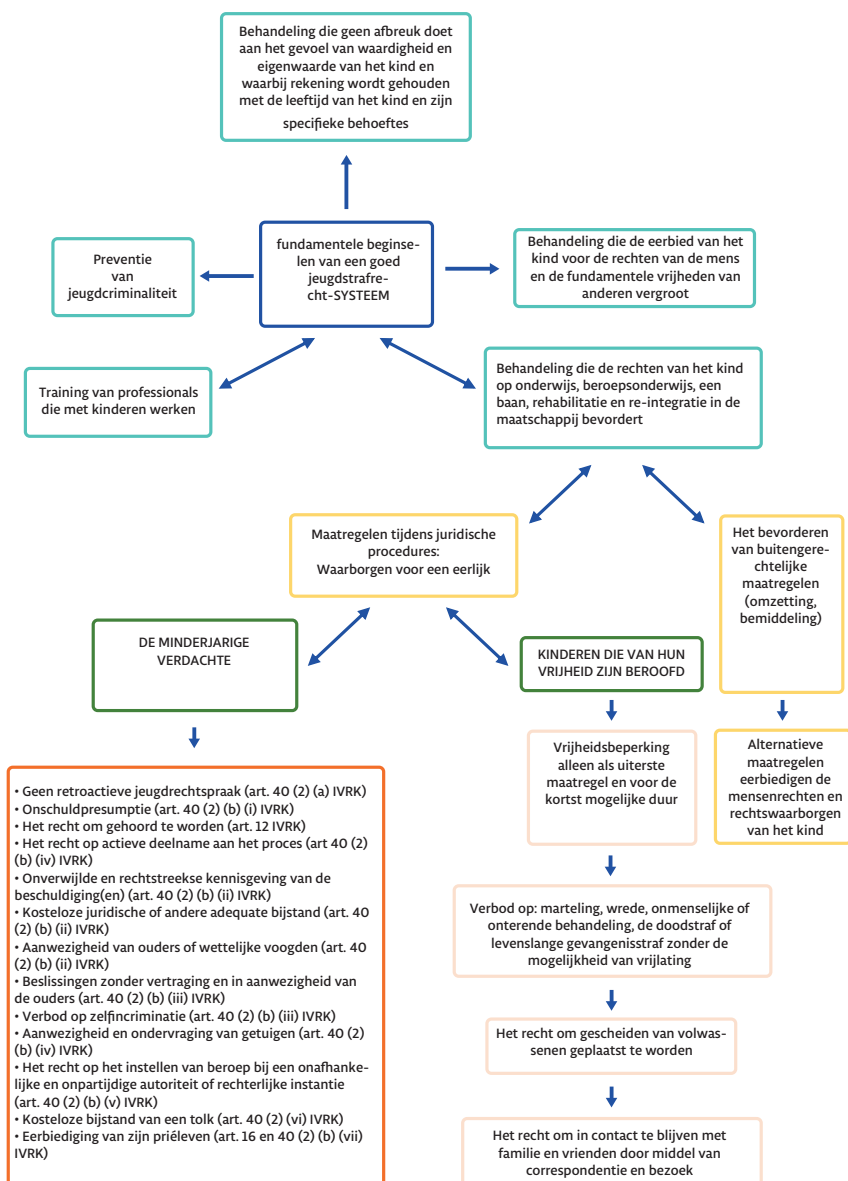
VN-Kinderrechtencomité, GC N° 10, §26:

"States parties should take measures for dealing with children in conflict with the law without resorting to judicial proceedings as an integral part of their juvenile justice system, and ensure that children's human rights and legal safeguards are thereby fully respected and protected".

Het gebruik van alternatieve maatregelen waaronder buitengerechtelijke afdoening en verwijzing naar maatschappelijke instanties ("omzetting") zou een gevestigde praktijk moeten zijn die toegepast wordt in de meerderheid van de jeugdzaaken. (CRC/C/GC/10, §24-25)

¹¹ Voor alternatieve maatregelen, zie: IVRK, art. 40.4; General Comment N°10, (CRC/C/GC/10), vooral §24-27 en §68-77; De Beijing Rules, Regels 17-18; The Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures (adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies), Regels 5, 23.1, 23.2, 24, 26, en 30.1. Voor meer informatie, zie ook "Alternatives to detention for juvenile offenders – Manual of Good Practices in Europe", gepubliceerd door het International Juvenile Justice Observatory (www.ijjo.org). □

Het volgende overzicht geeft de belangrijkste kenmerken weer van een effectief en passend jeugdstrafrechtstelsel.

4.3 Beginselen van de Raad van Europa: de Guidelines on child-friendly justice

De Richtlijnen van de Raad van Europa (RvE) over "child-friendly justice"¹² zijn een ander belangrijk instrument op het gebied van het jeugdstrafrecht, dat bedoeld is om de toegang van kinderen tot het recht en hun behandeling in het rechtstelsel te verbeteren. De Richtlijnen bevorderen de beginselen van het belang van het kind, zorg en respect, participatie, gelijke behandeling en de rechtsstaat. Ze moedigen ook de ontwikkeling van een multidisciplinaire aanpak en training aan en verplichten staten tot het inbouwen van waarborgen in ieder stadium van de jeugdstrafrechtprocedure.

De Richtlijnen van de Raad van Europa over "child-friendly justice" zijn formeel niet juridisch bindend, maar zijn gebaseerd op bestaande wel juridisch bindende internationale en Europese standaarden en instrumenten, zoals het IVRK. (De Richtlijnen van de Raad van Europa over "child-friendly justice", preambule p. 13)

Richtlijn (EU) 2016/800, overweging 7:

"Deze richtlijn strekt tot bevordering van de rechten van het kind en houdt rekening met de richtsnoeren van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie".

Op basis van deze Richtlijnen moet "child-friendly justice" worden uitgelegd als:

Raad van Europa "Guidelines on child-friendly justice" Definities:

"Justice systems which guarantee the respect and the effective implementation of all children's rights at the highest attainable level, bearing in mind the principles listed below and giving due consideration to the child's level of maturity and understanding and the circumstances of the case. It is, in particular, justice that is accessible, age appropriate, speedy, diligent, adapted to and focused on the needs and rights of the child, respecting the rights of the child including the rights to due process, to participate in and to understand the proceedings, to respect for private and family life and to integrity and dignity".

¹² Te vinden op: <https://rm.coe.int/16804b2cf3>.

De Raad van Europa benadrukt ook het belang van alternatieve maatregelen in plaats van gerechtelijke procedures, maar onder zeer specifieke omstandigheden.

Raad van Europa "Guidelines on child-friendly justice" Part IV, §24:

"Alternatives to judicial proceedings such as mediation, diversion (of judicial mechanisms) and alternative dispute resolution should be encouraged whenever these may best serve the child's best interests. The preliminary use of such alternatives should not be used as an obstacle to the child's access to justice".

4.4 Beginselen van kindvriendelijk jeugdstrafrecht in Europees recht

De Europese Unie heeft een reeks aan procedurele waarborgen toegekend aan verdachten of beklaagden in het strafproces door de "routekaart ter versterking van hun procedurele rechten" op te stellen.¹³

Tot op heden zijn er vijf EU Richtlijnen met daarin rechten van verdachten of beklaagden in het strafrecht (bedoeld voor kinderen en volwassenen).

- ➊ Richtlijn **2010/64/EU** betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures (voor kinderen en volwassenen);
- ➋ Richtlijn **2012/13/EU** betreffende het recht op informatie in strafprocedures (voor kinderen en volwassenen);
- ➌ Richtlijn **2013/48/EU** betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures (voor kinderen en volwassenen);
- ➍ Richtlijn **(EU) 2016/343** betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld en van het recht om in strafprocedures bij de terechtzitting aanwezig te zijn.
- ➎ Richtlijn **(EU) 2016/1919** betreffende rechtsbijstand voor verdachten en beklaagden in strafprocedures en voor gezochte personen in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel.

Deze Richtlijnen, de zogenaamde "Richtlijnen betreffende een eerlijk proces" worden uitgebreider besproken in het Handboek voor EU-lidstaten "*Bescherming van de rechten van minderjarige verdachten*". □

¹³ Resolutie van de Raad over een routekaart ter versterking van de procedurele rechten van verdachten en beklaagden in strafprocedures, 30 november 2009, JO C/295/1.

In 2016 nam de EU Richtlijn **(EU) 2016/800**¹⁴ aan, betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure, met als doel om minimumstandaarden vast te stellen voor EU-lidstaten. Deze Richtlijn is de enige die zich specifiek richt op minderjarige verdachten en kan daarom worden beschouwd als het belangrijkste instrument van Europees recht waarin de beginselen van kindvriendelijk strafrecht zijn opgenomen.

Richtlijn (EU) 2016/800, overweging 1:

"Deze richtlijn heeft ten doel procedurele waarborgen vast te stellen om te verzekeren dat kinderen, zijnde personen die jonger zijn dan 18 jaar, die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure, deze procedure kunnen begrijpen en volgen en hun recht op een eerlijk proces uit kunnen oefenen, alsook om recidive bij kinderen te voorkomen en om hun sociale integratie te bevorderen".

Deze Richtlijn houdt rekening met het IVRK, de "Guidelines on child-friendly justice" van de Raad van Europa (zoals hierboven genoemd), het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en moet in samenhang worden gelezen met artikel 21.1 en 24 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (HGEU), waarin de vier grondbeginselen van het IVRK zijn verdisconteerd (non-discriminatie, participatie, belang van het kind, bescherming van zijn of haar welzijn).

¹⁴ Beschikbaar op: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L0800>. Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken zijn niet door deze Richtlijn gebonden, nu zij zich hebben uitgezonderd ("opted out") van Europese aangelegenheden op het gebied van vrijheid, veiligheid en justitie.

B. DE JEUGDRECHTADVOCAAT

1. Inleiding

In deze handleiding wordt verwezen naar “jeugdrechtadvocaat” als een advocaat bedoeld wordt die gespecialiseerd is in de verdediging van kinderen in een jeugdstrafrechtprocedure.

De Richtlijnen van de Raad van Europa over “child-friendly justice” geven inzicht in de kwaliteiten en competenties waarover de jeugdrechtadvocaat dient te beschikken.

Raad van Europa “Guidelines on child-friendly justice”, Principle 39:

“Lawyers representing children should be trained in and knowledgeable on children’s rights and related issues, receive ongoing and in-depth training and be capable of communicating with children at their level of understanding”.

2. De rol van de jeugdrechtadvocaat

Zoals aangegeven in de preambule van het IVRK heeft het kind *“op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid bijzondere bescherming en zorg nodig, met inbegrip van geëigende wettelijke bescherming, zowel voor als na zijn geboorte”.*

Een jeugdrechtadvocaat behoort dezelfde kwalificaties te hebben als een advocaat die volwassenen bijstaat, maar wordt daarnaast geacht zijn taak en gedrag aan te passen aan de leeftijd en rijpheid van het kind en zijn specifieke rechten als minderjarige verdachte.

Op dit moment zijn er maar een paar EU-lidstaten met een specifieke groep advocaten die gespecialiseerd zijn in het verdedigen van kinderen (waaronder België, Nederland, Italië, Luxemburg en Spanje). Voor deze advocaten gelden de nationale regels van de Orde van Advocaten waartoe zij behoren en meer specifiek de reglementen die de rol en het mandaat van de jeugdrechtadvocaat bepalen.

Zelfs als deze specialisatie niet bestaat in een land¹, moeten advocaten zich nog steeds houden aan de algemene regels voor advocaten zoals deze zijn opgesteld door de Orde van Advocaten en andere relevante autoriteiten, met in het achterhoofd hun afwijkende rol als “beschermer” van de rechten van het kind.

De UN Basic Principles on the Role of Lawyers² geven een overzicht van de algemene taken en verplichtingen van de advocaat.

¹ In het kader van het MLMR-project wordt EU-lidstaten aanbevolen een dergelijke specialisatie op nationaal of lokaal niveau te organiseren (zie ook het Handboek voor EU-lidstaten).

² Zie: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>.

2.1 De algemene rol van de advocaat

Jeugdrechtadvocaten zijn in de eerste plaats advocaten. Tijdens de behandeling van de zaak van een kind blijven ze gebonden aan de algemene taken en verplichtingen die horen bij de rol van een advocaat.

Zoals welbekend bij advocaten, bestaan deze taken en verplichtingen uit³:

a. Respect voor de fundamentele beroepsregels

- Onafhankelijkheid;
- Loyaliteit;
- Integriteit;
- IJver;
- Waardigheid;
- Beroepsgeheim;
- De plicht van bekwaamheid en verantwoordelijkheid: een advocaat kan een opdracht niet aanvaarden indien hij daarvoor niet over de benodigde deskundigheid beschikt.

b. Respect voor de algemene verplichtingen jegens de cliënt (volwassene of kind)

De advocaat begeleidt zijn cliënt bij de voorbereiding van het proces. De advocaat adviseert, bemiddelt en vertegenwoordigt de cliënt voor de rechtbank.

De UN Basic Principles on the Role of Lawyers formuleren een gemeenschappelijke definitie voor de plichten van een advocaat. De EU-lidstaten die zich erbij hebben aangesloten moeten rekening houden met deze beginselen en ze respecteren. Dat betekent vervolgens dat de lidstaten de beginselen moeten toepassen en hun nationale wetgeving en praktijk eraan moeten aanpassen.

In het bijzonder bepaalt Regel 13 van de UN Basic Principles on the Role of Lawyers:

“De plichten van de advocaat jegens zijn cliënt houden onder andere in:

(a) Cliënten adviseren over hun wettelijke rechten en plichten en de werking van het rechtssysteem voor zover dit relevant is voor die wettelijke rechten en plichten;

(b) Cliënten bijstaan op een passende manier en juridische stappen ondernemen om hun belangen te beschermen;

(c) Cliënten bijstaan voor rechtbanken, tribunalen of andere gerechtelijke instanties, indien van toepassing”.

³ Zie <http://www.ccbe.eu/documents/professional-regulations/>.

c. Kennis van de algemene beginselen van strafrecht

De algemene beginselen van het strafrecht worden gewoonlijk ook toegepast in het jeugdstrafrecht, ongeacht het op nationaal niveau gebruikte model (welzijn, strafrechtelijk, bestuursrechtelijk of anders).⁴

Artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) heeft het recht op een eerlijk proces verankerd en stelt waarborgen vast die de algemene beginselen van het strafrecht vormen.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft een gids uitgebracht die bedoeld is om juristen te helpen de basisbeginselen en relevante jurisprudentie over de strafrechtelijke kant van artikel 6 beter te begrijpen.⁵

Deze beginselen moeten in iedere procedure worden geëerbiedigd. De advocaat dient deze te toetsen en aan te passen aan de situatie van het kind (zie ook de volgende paragraaf “De specifieke rol van de jeugdrechtsadvocaat”, p. 43). □

Kennis van en training in de volgende beginselen zijn essentieel:

EVRM, art. 6§1

- ➊ Het recht om berecht te worden door een rechterlijke instantie met een wettelijke basis (zie ook IVRK, artikel 40.2 (b) (iii));
- ➋ Een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (iii));
- ➌ Rechtvaardigheid/eerlijkheid: procedurele gelijkheid en procedure op tegenspraak, motiveringsplicht, bewijsplicht, zwijgrecht en het verbod op zelfincriminatie, uitlokking en het afzien van de waarborgen;
- ➍ Openbare hoorzitting (voor volwassenen) vs. niet-openbare zittingen bij minderjarige verdachten (zie ook Richtlijn (EU) 2016/800, art. 14.2 “Het recht op privacy” en IVRK, art. 40.2 (b) (vii) “Het recht op privacy tijdens alle stadia van het proces”);
- ➎ Het recht op een eerlijk proces binnen afzienbare tijd (zie ook Richtlijn (EU) 2016/800, art. 13 “Tijdige en zorgvuldige behandeling van zaken” en IVRK, art. 40.2 (b) (iii)).

EVRM, art. 6§2

- ➏ Onschuldpresumptie (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (i) en Richtlijn 2016/343/EU).

⁴ Dientengevolge kunnen ook beginselen uit het civiele of bestuurlijke recht toepasselijk zijn, afhankelijk van het nationale recht.

⁵ Zie http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf. Er is ook een gids over de civiele tak.

EVRM, art. 6§3

- ➐ De rechten van verdediging omvatten:
 - Informatie over de aard van de tegen de verdachte ingebrachte beschuldigingen (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (ii));
 - Voorbereiding van de verdediging (voldoende tijd en voorzieningen – bijv. het recht op toegang tot het dossier – en consultatiebijstand door een advocaat) (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (ii));
 - Het recht om jezelf te verdedigen of te worden verdedigd door middel van (praktische en effectieve) juridische bijstand, het recht op vertrouwelijke communicatie met een advocaat (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (ii), Richtlijn 2013/48/EU en Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6), rechtshulp (zie ook Richtlijn (EU) 2016/800, art. 18), het horen van getuigen (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (iv)), kosteloze bijstand van een tolk (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (vi) en Richtlijn 2010/64/EU);
 - Actieve deelname aan het proces (zie ook IVRK, art. 40.2 (b) (vi)); bijvoorbeeld het recht om aanwezig te zijn, de mogelijkheid om gehoord te worden en het proces te volgen, het recht een mening te geven (of juist niet) en zwijgrecht.

Zoals aangegeven zijn de meeste van deze beginselen ook opgenomen in andere internationale en regionale kindspecifieke instrumenten zoals het IVRK, de Richtlijnen van de Raad van Europa over “child-friendly justice” en Richtlijn (EU) 2016/800.

2.2 De specifieke rol van de jeugdrechtsadvocaat

Op grond van artikel 6.2 van Richtlijn (EU) 2016/800 is het de concrete taak van de jeugdrechtsadvocaat het kind bij te staan in de adequate uitoefening van zijn procedurele rechten tijdens het strafproces.

Om te doorgronden welke vaardigheden de jeugdrechtsadvocaat moet bezitten om de minderjarige verdachte bij te staan, moet dit artikel in samenhang worden gelezen met de artikelen 40 en 12 van het IVRK.

Artikel 40.2 (b) (ii) van het IVRK bepaalt dat: *“Ieder kind dat wordt verdacht van of vervolgd wegens het begaan van een strafbaar feit, ten minste de volgende garanties heeft: (...) juridische of andere passende bijstand in de voorbereiding en het voeren van zijn of haar verdediging”*.

Dit betekent dat minderjarige verdachten recht hebben op juridische bijstand en een eerlijke behandeling in een rechtssysteem dat hun rechten eerbiedigt.

Artikel 12.1 van het IVRK benadrukt het belang dat staten *“verzekeren dat het kind dat in staat is zijn of haar mening te vormen, het recht heeft deze mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid”*.

Daarom hebben minderjarige verdachten het recht om te zeggen wat ze vinden en moet daar rekening mee worden gehouden. Het recht op meningsuiting is sterk gerelateerd aan het recht op informatie tijdens ieder stadium van het proces. De mate waarin kinderen deelnemen aan beslissingen die op hen betrekking hebben, moet altijd passend zijn bij hun rijpheid.

Of de advocaat nu gekozen is door het kind zelf of ambtshalve is aangewezen door de rechter of bevoegde instantie, hij dient altijd te:

a. Fungeren als vertrouwenspersoon voor het kind

Om het vertrouwen van een kind te winnen, moet de advocaat getraind zijn om:

☛ **Het kind tijdens het strafproces te begeleiden;**

Om dit te kunnen doen, moet de advocaat goed begrijpen hoe het jeugdstrafrecht werkt (met name de maatschappelijke dienstverlening, die een cruciale rol speelt in het proces) en zich bewust zijn van de verschillende soorten maatregelen die kunnen worden genomen. Dit kan ook inhouden dat een juridische procedure juist wordt gemeden als dit in het belang van het kind is (bijvoorbeeld door buitengerechtelijke afdoening (“omzetting”) en alternatieve maatregelen voor te stellen).

Bovendien moet de jeugdrechtsadvocaat een goed begrip hebben van de rol van en de samenwerking met ketenpartners en betrokkenen in het jeugdstrafrecht en deze kunnen uitleggen aan het kind.

De advocaat is de enige beroepsbeoefenaar die gedurende de gehele jeugdstrafrechtprocedure aanwezig is (en ook na afloop nog). Het is daarom belangrijk dat kinderen zo veel mogelijk door één en dezelfde advocaat worden vertegenwoordigd tijdens alle stadia van het proces.

- ☛ **Het kind te informeren over diens rechten in aangepaste (oftewel kindvriendelijke) taal;**
- ☛ **Het kind te informeren over verschillende opties en te zorgen dat het realistische verwachtingen heeft;**
- ☛ **Te luisteren naar het kind en rekening te houden met diens mening;** Dit is van wezenlijk belang om het recht van het kind op actieve deelname in een proces te

garanderen. Als een kind zijn of haar mening niet uit omdat hij of zij daar niet toe in staat is of dat niet wil, is het de taak van de advocaat om alsnog de rechten van het kind te verzekeren en te zorgen dat de rechter alle nodige maatregelen neemt om toch een mening te vormen en uiteindelijk een beslissing te nemen die in het belang van het kind is.

- ☛ **Een vertrouwensband met het kind op te bouwen;**
- ☛ **Op een geschikte manier met het kind te communiceren tijdens het proces door actief te werken aan communicatie in twee richtingen;**
- ☛ **Het kind meerdere malen te ontmoeten** in een omgeving die geschikt is voor en aangepast is aan de behoeften van het kind;
- ☛ **Op regelmatige basis de rijpheid en ontwikkeling** van het kind te beoordelen;

b. Fungeren als woordvoerder van kinderen en als beschermer van hun mening en belangen

De relatie tussen advocaat en kind mag niet worden beïnvloed door de familie van het kind of door andere mensen met ouderlijk gezag. Advocaten moeten de instructies van een kind volgen en werken in diens belang en niet in dat van familieleden, ook als de advocaat door de familie zelf wordt benoemd en betaald.

☛ **Begrijpen wat het standpunt van het kind is en dit overbrengen in de formele procedure;** Bij het luisteren naar en communiceren met kinderen is het aan de advocaat om te proberen te doorgronden wat hun besef is van de situatie en wat hun wensen zijn, om dit goed over te kunnen brengen aan de rechter, zelfs als de mening van een kind in de ogen van een volwassene niet steekhoudend, realistisch of relevant lijkt. Het is belangrijk dat kinderen zich gehoord, begrepen en ondersteund voelen zodat hun stem meetelt in de procedure. De advocaat kan daardoor de kans aangrijpen om het kind te adviseren en te informeren over de consequenties van diens redenering. Op deze manier krijgt het kind de kans om een weloverwogen beslissing te maken. Bovendien is het noodzakelijk dat de advocaat de logica van het kind wel meeneemt in het debat tussen volwassenen, zonder dat het kind het recht ontzegd wordt om voor de rechter of een andere relevante instantie te spreken.

☛ **Herkennen van het belang van het kind** (case-by-case analyse); De advocaat moet altijd in staat zijn om in te schatten welke mogelijke impact (positief of negatief) alle beslissingen omtrent het kind hebben op diens fysieke en psychologische welzijn. Voor het beoordelen en bepalen van de belangen van het kind is eerbiediging van de beginselen van een eerlijk proces vereist. Bovendien moet uit de motivering van de beslissing blijken dat met deze procedurele rechten uitdrukkelijk rekening is gehouden. (CRC/C/GC/14, §6)

- ❖ **Vragen om alle nodige procedurele aanpassingen te doen**⁶, omdat minderjarige verdachten het recht hebben om deel te nemen in gespecialiseerde procedures, aangepast aan hun leeftijd en behoeften;

In het bijzonder moeten de volgende waarborgen verzekerd worden:

- Audiovisuele opnames van verhoren bij de politie of andere handhavende instanties;
- De zitting vindt plaats achter gesloten deuren (als algemene regel) (zie ook Beijing Rules 8.1 en 8.2);
- De behandeling van zaken waar kinderen bij betrokken zijn vindt zonder vertraging en op zorgvuldige wijze plaats;
- Ouders of andere gezaghebbers (of een andere geschikte volwassene) worden bij de procedure betrokken;
- Ouders moeten alle informatie krijgen die betrekking heeft op de zaak van hun kind (dezelfde informatie die het kind dient te krijgen) en ze hebben het recht om het kind bij te staan tijdens de hoorzittingen en tijdens de andere stadia van de procedure (tenzij dit in strijd is met de belangen van het kind). Daarom heeft iedere minderjarige verdachte het recht om begeleid te worden door zowel zijn advocaat als zijn ouders, zonder tussen die twee te moeten kiezen.
- ❖ **De stem van het kind vertegenwoordigen bij de andere belanghebbenden (ouders of een andere volwassene en andere functionarissen binnen het jeugdstrafrecht)**; De advocaat moet in contact zijn met alle belanghebbenden – bij voorkeur in het bijzijn van de minderjarige verdachte – om te voorkomen dat deze wordt buitengesloten van beslissingen. Hij moet een multidisciplinaire samenwerking starten om ervoor te zorgen dat de stem van het kind gehoord wordt in de procedure. Alle professionals dienen wel te allen tijde hun beroepsgeheim te bewaken.
- ❖ **Het kind uitnodigen om deel te nemen in de beslissingen die betrekking op hem hebben**; Het is de taak van advocaten om rechters er constant aan te herinneren de mening van het kind in overweging te nemen en een eventuele weigering van de wensen van het kind met redenen te omkleden.

c. Samenwerken met andere professionals in het jeugdstrafrechtstelsel

Uit het “My Lawyer, My Rights” onderzoek blijkt⁷ dat de jeugdrechtsadvocaat in verschillende EU-lidstaten niet wordt gezien als degene wiens taak het is om het belang van het kind te beschermen en daardoor soms door andere professionals zelfs wordt beschouwd als “rivaal” (onder andere door bijvoorbeeld rechters, maatschappelijk werkers, reclasseringsmedewerkers, psychologen, psychotherapeuten en anderen).

Het is daarom belangrijk dat jeugdrechtsadvocaten hun rol goed kennen en actief uitdragen.

In het bijzonder is het belangrijk dat advocaten:

- Hun **bijzondere rol** en functie binnen het jeugdstrafrecht goed begrijpen;
- Goed inzicht hebben in hoe het **system werkt** en in de **taken van iedere betrokken belanghebbende**;
- Zich bewust zijn van de mogelijkheden om, bij het werk als advocaat, **ondersteuning te krijgen van andere professionals**;
- Doorlopend **communiceren** met de verschillende betrokken professionals;
- De **samenwerking** tussen deze verschillende professionals versterken;
- De **wederzijdse kennis** van elkaars rol en taken **versterken**;
- De **stem van het kind** overbrengen aan andere professionals (dit omvat ook positieve of negatieve feedback van het kind over een bepaalde professional).

⁶ Zie Richtlijn (EU) 2016/800, art. 5, 9, 13, 14.2 en 15.

⁷ Alle nationale rapporten van het “My Lawyer, My Rights” project zijn beschikbaar op: www.mylawyer-myrights.eu.

d. Bijzondere aandacht besteden aan kindspecifieke rechten

- ➊ **Het recht om deel te nemen** aan de jeugdstrafrechtprocedure (IVRK, art. 12; EVRM, art. 6; Richtlijn (EU) 2016/800, art. 16.1) Het kind heeft het recht om actief deel te nemen, om gehoord te worden en om zijn mening te uiten, maar heeft tegelijkertijd ook het recht om te zwijgen. (Zie supra, p. 30-31 [□□](#))

De advocaat moet:

- Luisteren naar het kind in elk stadium van de procedure, rekening houden met diens mening en deze mening overbrengen aan andere betrokken professionals tijdens het proces.

- ➋ **Het recht op informatie** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 4 en Richtlijn 2012/13/EU) is het recht van kinderen om direct geïnformeerd te worden over al hun rechten (hieronder opgesomd, p. 78 [□□](#)) en alle algemene aspecten van het verloop van een strafprocedure.

De advocaat moet:

- Zich ervan vergewissen dat alle informatie schriftelijk en/of mondeling aan het kind is verstrekt (door middel van een Verklaring van Rechten⁸), in simpele en toegankelijke taal en dat deze informatie door het kind is ontvangen en begrepen;
- Het kind informeren door meer dan eens dezelfde informatie te herhalen als dit nodig is, om er zeker van te zijn dat het kind het op de juiste manier begrepen heeft;
- Alle vragen van het kind beantwoorden en ervoor zorgen dat deze het antwoord daadwerkelijk begrijpt (wat niet altijd meteen het geval is).

- ➌ **Het recht van degene met het ouderlijk gezag om geïnformeerd te worden** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 5), over dezelfde zaken als waar het kind informatie over heeft.

De advocaat moet:

- Het kind informeren over dit recht;
- Het kind helpen diens ouders (of andere persoon met gezag) te bereiken om zo de uitoefening van dit recht te garanderen.

- ➍ **Het recht op bijstand door een advocaat** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6) houdt ook het recht op toegang tot een advocaat in vanaf het moment dat een kind verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit (Richtlijn 2013/48/EU, art. 3). Voor meer informatie, zie **Bijlage 3**, die voorziet in een checklist bij het recht op bijstand van een advocaat.

Het recht op een advocaat: toegang en bijstand

1. Zoals eerder aangegeven, dient de complete set van EU Richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces in samenhang te worden gelezen. Daarom willen we benadrukken dat artikel 6 van Richtlijn (EU) 2016/800 over “bijstand door een advocaat” tezamen moet worden gelezen met Richtlijn 2013/48/EU over “het recht op toegang tot een advocaat”.

Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.1 (“Bijstand door een advocaat”):

“Kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure hebben recht op toegang tot een advocaat in overeenstemming met Richtlijn 2013/48/EU. Geen enkele bepaling in deze richtlijn, en met name in dit artikel, doet afbreuk aan dat recht.”

Op basis van het kader dat Richtlijn (EU) 2016/800 schetst, zijn EU-lidstaten nu verplicht om voor kinderen te voorzien in bijstand door een advocaat en daarom moet deze verplichting ook worden opgenomen in de nationale wetgeving. Dit betekent dat het kind in elk geval de hele tijd moet worden bijgestaan door een advocaat, en dat deze bijstand niet beperkt mag worden tot het recht op toegang tot een advocaat of de loutere aanwezigheid van de advocaat tijdens de procedure. De advocaat moet de ruimte krijgen om een actieve rol te spelen en aanwezig te zijn gedurende alle fases van het proces.

Richtlijn (EU) 2016/800, overweging 25:

“Aangezien kinderen kwetsbaar zijn en niet altijd in staat strafprocedures volledig te begrijpen en te volgen, dienen zij in de situaties als bedoeld in deze richtlijn te worden bijgestaan door een advocaat. In die situaties dienen de lidstaten ervoor te zorgen dat het kind in kwestie door een advocaat wordt bijgestaan indien het kind zelf, of de persoon die het ouderlijk gezag heeft, niet zelf voor een advocaat heeft gezorgd.”

2. De mogelijkheden om af te wijken van bijstand door een advocaat, zoals neergelegd in de twee Richtlijnen (Richtlijn 2013/48/EU en Richtlijn (EU) 2016/800) moeten door de EU-lidstaten worden geïnterpreteerd als strikte uitzonderingen en moeten zo veel als mogelijk worden gelimi-

⁸ Richtlijn (EU) 2016/800, art. 4.3 en Richtlijn 2012/13/EU, art. 4.

teerd. Met name Richtlijn (EU) 2016/800 bevat enkele bepalingen die de EU-lidstaten op het hart drukken niet af te wijken van het recht op bijstand van een advocaat als het gaat om kinderen:

Richtlijn (EU) 2016/800, overweging 26:

“Bijstand door een advocaat zoals bedoeld in deze richtlijn veronderstelt dat het kind recht heeft op toegang tot een advocaat zoals bedoeld in Richtlijn 2013/48/EU. Wanneer de toepassing van een bepaling van Richtlijn 2013/48/EU het derhalve niet mogelijk maakt dat het kind door een advocaat wordt bijgestaan zoals bedoeld in onderhavige richtlijn, mag een dergelijke bepaling niet van toepassing zijn op het recht van kinderen op toegang tot een advocaat onder Richtlijn 2013/48/EU. Anderzijds mogen de afwijkingen en uitzonderingen met betrekking tot bijstand door een advocaat zoals bedoeld in de onderhavige richtlijn geen invloed hebben op het recht van toegang tot een advocaat in overeenstemming met Richtlijn 2013/48/EU, of op het recht op juridische bijstand in overeenstemming met het Handvest en het EVRM, en met het nationale recht en ander Unierecht.”

3 Tot slot moet de verplichting van bijstand van een advocaat voor een kind worden gecombineerd met de onmogelijkheid voor het kind om afstand te doen van dit recht. Deze conclusie kan worden getrokken na een uitvoerige lezing van Richtlijn (EU) 2016/800 in samenhang met Richtlijn (EU) 2016/1919 over rechtsbijstand.

Richtlijn (EU) 2016/1919 (over rechtsbijstand), overweging 9:

“Onverminderd artikel 6 van Richtlijn (EU) 2016/800 mag de onderhavige Richtlijn niet van toepassing zijn wanneer verdachten, beklaagden of gezochte personen afstand hebben gedaan van hun recht op toegang tot een advocaat, overeenkomstig artikel 9 respectievelijk artikel 10, lid 3 van Richtlijn 2013/48/EU, en zij deze afstand niet hebben ingetrokken, of wanneer lidstaten de tijdelijke afwijkingen uit hoofde van artikel 3, lid 5 of lid 6, van Richtlijn 2013/48/EU hebben toegepast, voor de duur van die afwijking.”

Advocaten moeten:

- Checken of de toegang tot juridische bijstand inderdaad onverwijld beschikbaar is gesteld aan de minderjarige verdachte, zodra duidelijk is gemaakt dat hij of zij verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit;
- Zorgen dat ze de minderjarige verdachte kunnen bezoeken en aldaar vertrouwelijk kunnen spreken voordat er procedurele handelingen of verhoren plaatsvinden;

- De minderjarige verdachte actief ondersteunen;
- Zorgen dat de minderjarige verdachte actief kan deelnemen;
 - Tijdens het verhoor door handhavende instanties (bijvoorbeeld de politie);
 - (Ten minste) tijdens onderzoekshandelingen of handelingen om bewijs te vergaren, zoals line ups, confrontaties en reconstructies van de plaats delict;
 - Voordat deze moet voorkomen bij de bevoegde instantie of rechter;
 - Tijdens hoorzittingen;
 - Tijdens en na afloop van de vrijheidsbeperking (voor meer informatie, zie de paragrafen “Tijdens het proces” en “Na het proces”, respectievelijk p. 75 en 83 □).

❶ **Het recht op rechtsbijstand** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 18 en Richtlijn (EU) 2016/1919) is het recht van het kind op kosteloze juridische bijstand, waardoor de daadwerkelijke uitoefening van het recht op bijstand door een advocaat wordt gegarandeerd.

EU-lidstaten moeten ervoor zorgen dat kinderen eerlijke toegang hebben tot het nationale rechtsbijstandssysteem en daardoor hun recht op bijstand door een advocaat effectief kunnen uitoefenen.

De Beijing Rules voegen daar nog aan toe: **“Gedurende het gehele proces heeft de minderjarige het recht om vertegenwoordigd te worden door een juridisch adviseur of gebruik te maken van kosteloze juridische bijstand voor zover in deze hulp door de staat wordt voorzien.”** (Regel 15.1)

De advocaat moet:

- Ervoor zorgen dat het kind toegang heeft tot juridische bijstand in overeenstemming met de nationale regels;
- Zich niet laten betalen of instrueren door de ouders van het kind;
- Getraind zijn in het verdedigen van kinderen.

Het recht op een individuele beoordeling (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 7) is het recht van het kind om tijdens het strafproces individueel te worden beoordeeld op basis van persoonlijke eigenschappen en omstandigheden. Zie ook **Bijlage 4**, die een checklist geeft m.b.t. het recht op een individuele beoordeling.⁹

Hierbij spelen verschillende factoren een rol, zoals de persoonlijkheid en rijpheid van het kind, economische, sociale en familiale achtergrond en eventuele andere specifieke kwetsbaarheden. Aan de hand van deze factoren zal moeten

⁹ In de voorbereidende fase van deze handleiding heeft Child Circle artikel 7 onderzocht en geanalyseerd, waarbij ook een checklist werd opgesteld m.b.t. de taken van de advocaat bij de totstandkoming van zo'n beoordeling.

worden bepaald welke specifieke maatregelen, beslissingen of andere handelingen nodig zijn tijdens het jeugdstrafproces.

Richtlijn (EU) 2016/800 omschrijft geen specifieke taak voor de advocaat in het kader van de individuele beoordeling. Omdat het resultaat van de individuele beoordeling echter wel degelijk van grote betekenis kan zijn voor het verloop en de uitkomst van de procedure, moeten advocaten de kans krijgen erbij betrokken te zijn. Dit is van belang om er zeker van te zijn dat de beoordeling op de best mogelijke manier wordt gedaan en daardoor aansluit bij de individuele behoeften en eigenschappen van het kind.

De reikwijdte van artikel 7 van Richtlijn (EU) 2016/800 is zeer groot. Daarbij dient ter verduidelijking opgemerkt te worden dat het erop lijkt dat de individuele beoordeling niet bedoeld is om de (betrokkenheid van het kind bij de) feiten van het misdrijf vast te stellen.

Desalniettemin kan de beoordeling van alle omstandigheden in een zaak de volgende punten beïnvloeden en bepalen:

- ➊ De mate van eigen verantwoordelijkheid van het kind (Richtlijn (EU) 2016/800, overweging 35);
- ➋ De procedure en andere maatregelen hangende het vonnis;
- ➌ De vraag of een maatregel passend is gelet op de gevolgen van de verantwoordelijkheid.

Daarom moet de advocaat:

- Controleren of de beoordeling op een geschikte manier heeft plaatsgevonden;
 - Ervoor zorgen dat er in voldoende mate rekening wordt gehouden met de beoordeling bij het kiezen voor bepaalde maatregelen of procedures gedurende het strafproces en bij het eindvonnis;
 - Weten hoe en wanneer de informatie die voortkomt uit de beoordeling moet worden gebruikt.
- ➍ **Het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 14), schrijft voor dat:
- Rechtszittingen van minderjarigen in de regel achter gesloten deuren plaatsvinden of rechtbanken of rechters de mogelijkheid hebben om te besluiten dit soort zaken achter gesloten deuren te laten plaatsvinden (zie ook Beijing Rules, Regels 8.1 en 8.2);
 - Audiovisuele opnames niet openbaar gemaakt worden;

- De media zelfregulerende maatregelen moet treffen om de in het artikel bedoelde doelstellingen te verwezenlijken.

Meer in het algemeen stelt het IVRK (met name artikel 40.2 (b) (vii)) dat het kind het recht heeft op volledige eerbiediging van zijn of haar privéleven in alle stadia van het proces.

De advocaat moet:

- Ervoor zorgen dat dit recht wordt gerespecteerd.
- ➎ **Het recht om tijdens rechtszittingen te worden bijgestaan door de persoon die het ouderlijk gezag heeft** indien dit in het belang van het kind is (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 15).

De advocaat moet:

- Ervoor zorgen dat dit recht wordt gerespecteerd;
- Het kind helpen bij het contacteren van de juiste volwassene(n), als diens ouders niet beschikbaar of geschikt zijn.
- ➏ **Het recht op een doeltreffende voorziening in rechte** in het geval dat één van de rechten van het kind krachtens Richtlijn (EU) 2016/800 is geschonden (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 19).

De advocaat moet:

- Het kind uitleg geven over de beschikbare rechtsmiddelen;
- Ervoor zorgen dat de bevoegde nationale autoriteiten dergelijke middelen ook ten uitvoer leggen wanneer ze beschikbaar zijn;
- Strategische procesvoering inzetten als instrument om kinderrechtschendingen in het jeugdstrafrecht aan te vechten; (zie voor meer informatie over strategisch procesvoering **Bijlage 2**)
- Ervoor zorgen dat de voorziening eerlijk, effectief en toegankelijk is voor het kind (indien nodig moet er altijd rechtsbijstand beschikbaar zijn om effectieve toegang tot de voorziening te waarborgen);
- Ervoor zorgen kinderen een eerlijke (financiële) compensatie krijgen als hun rechten geschonden worden.

Als een kind van zijn of haar vrijheid beroofd is

Heeft hij of zij andere specifieke rechten en waarborgen:

- ➊ **Het recht op medisch onderzoek, inclusief het recht op toegang tot medische hulp** is het recht van een kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd op een onderzoek naar diens algemene mentale en fysieke gesteldheid (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 8).

De advocaat moet:

- Verzoeken om een dergelijk onderzoek, als dit nog niet is uitgevoerd door de bevoegde instanties;
- Erop toezien dat het onderzoek plaats heeft gevonden zonder onnodige vertraging en door een gekwalificeerde deskundige;
- Erop toezien dat het onderzoek niet te ingrijpend is voor het kind;
- Erop toezien dat tijdens het onderzoek het recht op privacy van het kind gewaarborgd wordt en dat het wordt gedaan in afwezigheid van een politieagent of andere bevoegde instantie;
- Onmiddellijk de bevoegde instanties waarschuwen als uit het medisch onderzoek een vorm van mishandeling aan het licht komt die tijdens de aanhouding of detentie heeft plaatsgevonden;
- Medische hulp eisen, indien nodig.

- ➋ **Het recht op beperking van de vrijheidsbeneming en waar mogelijk gebruik van alternatieve maatregelen in plaats van detentie** (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 10 en 11) betekent dat:

- Vrijheidsbeneming alleen kan worden toegepast als uiterste maatregel;
- Vrijheidsbeneming beperkt wordt tot de kortst mogelijke passende duur;
- Alternatieve maatregelen in plaats van detentie altijd de eerste optie moeten zijn.

De advocaat moet:

- Het jeugdstrafrecht kennen en begrijpen zodat deze alternatieve maatregelen in plaats van detentie kan voorstellen;
- Ervoor zorgen dat de rechter dit beginsel correct toepast door actief te checken of er een andere geschikte maatregel beschikbaar is die minder ingrijpend is dan vrijheidsbeneming;

- Erop toezien dat de beslissing om het kind van zijn of haar vrijheid te benemen regelmatig wordt geëvalueerd;
- Het kind dat in een gesloten instelling verblijft regelmatig bezoeken;
- Zorgen dat het kind tijdens de vrijheidsbeneming in contact blijft met ouders of andere geschikte volwassenen.

- ➌ **Het recht op een specifieke behandeling bij vrijheidsbeneming** ((EU) 2016/800, art. 12) omvat het recht van minderjarige verdachten:

- om gescheiden van volwassenen te worden vastgehouden (ook tijdens de politiehechtenis), tenzij het in het belang van het kind geacht wordt om hiervan af te wijken;
- op gezondheid en fysieke en mentale ontwikkeling;
- op onderwijs en opleiding, onder meer in het geval van kinderen met een lichamelijke of zintuiglijke handicap en leerproblemen;
- op de daadwerkelijke en geregelde uitoefening van het recht op eerbiediging van het familie- en gezinsleven middels regelmatige contacten, bezoeken, tijdelijk verlof om bij de familie te zijn, etc.;
- op toegang tot programma's die hun ontwikkeling en herintegratie in de samenleving bevorderen;
- op eerbiediging van vrijheid van godsdienst of geloofsovertuiging.

De advocaat moet:

- De juiste actie ondernemen als hem ter kennis komt dat één van deze rechten is geschonden;
- Het kind adviseren hoe hij of zij zelf in actie kan komen (bijvoorbeeld door een klacht in te dienen).

3. Gedragsregels voor jeugdrechtsadvocaten in het jeugdstrafrecht

Regel 26 van UN Basic Principles on the Role of Lawyers bepaalt dat door bevoegde organen binnen de advocatuur of via wetgeving gedragsregels voor advocaten moeten worden opgesteld die in overeenstemming zijn met het nationaal recht en de gewoonte en die voldoen aan de internationale standaarden en normen.

De nationale gedragsregels voor advocaten van de EU-lidstaten zijn beschikbaar op de website van de Raad van de balies van de Europese Unie (CCBE): <http://www.ccbe.eu/documents/professional-regulations/#panel-712-0A>.

Er zijn geen specifieke gedragsregels voor “jeugdrechtsadvocaten in het jeugdstrafrecht” gepubliceerd door de EU-lidstaten.

Wel is het gebruikelijk dat bepaalde artikelen in de algemene gedragsregels voor advocaten uitleggen hoe je naar kinderen moet luisteren en hoe je een goede relatie onderhoudt met de ouders (of andere geschikte volwassene(n)).

Op onderzoek gebaseerde scenario's

 In België bevat art. 2.24 van AVOCATS.BE een nieuw voorschrift met voorwaarden waar een advocaat aan moet voldoen als hij zich wil registreren op de lijst van jeugdrechtsadvocaten bij de orde;

 In Italië tomschrijft art. 56 van de algemene gedragsregels voor advocaten regels voor rechtszittingen waarbij kinderen betrokken zijn; **Zowel in Italië als in Nederland**, hebben de meeste lokale ordes speciale lijsten van jeugdrechtsadvocaten. Om op deze lijst te komen moet de advocaat voldoen aan specifieke voorwaarden en een opleiding hebben genoten;

 In Bulgarije voorzien de gedragsregels voor advocaten niet in speciale regels ten aanzien van kinderen, behalve een algemeen verbod op leeftijdsdiscriminatie.

De advocaat moet:

- Nagaan of er in zijn land specifieke regels voor de jeugdrechtsadvocaat bestaan op nationaal of lokaal niveau;
- Indien er geen specifieke gedragsregels of regels bestaan, de bevoegde instanties (nationale of lokale Orde van Advocaten) hierop aanspreken en hen aanmoedigen om specifieke regelingen te ontwikkelen waarin de taak van jeugdrechtsadvocaten uitgewerkt is.

C. STAPSGEWIJZE AANPAK VOOR HET BIJSTAAN VAN EEN KIND IN JEUGDSTRAFRECHTPROCEDURES

Dit deel is meer praktisch en bedoeld om de advocaat tijdens iedere fase van de jeugdstrafrechtprocedure te begeleiden.

1. In het algemeen (alle fases van de procedure)

1.1 Effectieve betrokkenheid door communicatie met het kind

 “Het kind en zijn begeleider (advocaat) beschikken over voldoende tijd en faciliteiten als nodig voor de voorbereiding van de verdediging. De communicatie tussen het kind en zijn begeleiding, schriftelijk of mondeling, moet plaatsvinden in omstandigheden waarin de vertrouwelijkheid van de communicatie volledig kan worden gegarandeerd (...).” (IVBPR, art. 14 (3) (b) en CRC/C/GC/10, §50)

Het kan voor een kind moeilijk zijn om te begrijpen hoe het jeugdstrafrechtssysteem werkt. Daarom is het van vitaal belang dat de volwassenen die het kind bijstaan zich ervan verzekeren dat het kind heeft begrepen wat er gebeurt en waarom, en dat diens mening wordt gehoord en vertegenwoordigd op een passende manier. Veel meer dan bij volwassenen, moeten advocaten ervoor zorgen dat de minderjarige verdachte actief kan deelnemen in de procedure middels aangepaste werkwijzen.

a. Communicatie

Communicatie is het belangrijkste element bij het opbouwen van een relatie tussen advocaat en kind.

In het algemeen is goed luisteren de eerste stap naar een goede communicatie met kinderen. Dit houdt in dat de advocaat zo lang als nodig luistert en niet ongemakkelijk wordt wanneer er stiltes vallen.

Goede communicatie vergroot het vertrouwen van het kind in de advocaat. Het is daarom van belang dat de advocaat op een aangepaste manier met het kind communiceert, waarbij hij vanaf minuut één rekening houdt met de behoeften en capaciteiten van het kind. De eerste indruk die het kind van een advocaat heeft, is bepalend voor hun verdere relatie.

Veel kinderen die terecht staan hebben bijvoorbeeld een ontwikkelingsachterstand en/of ernstige taalachterstand. In sommige gevallen is dit echter niet meteen duidelijk. Dit is een extra reden waarom de samenwerking tussen de advocaat en andere professionals (zoals maatschappelijk werkers, psychologen, psychotherapeuten en gespecialiseerde artsen) zo belangrijk is.

b. Taalgebruik

Bij de eerste ontmoeting met het kind, is het belangrijk dat advocaten¹:

- **Kindvriendelijke taal** gebruiken: taalgebruik vereenvoudigen, jargon en juridische terminologie vermijden, gebruik van visuele hulpmiddelen of post-its;
- Hun lichaamstaal aanpassen om zo het kind gerust te stellen;
- Proberen oogcontact te maken en te houden (glimlachen, knikken, non-verbale communicatie, etc.). Dit toont onvoorwaardelijke positieve aandacht, vergemakkelijkt openheid bij de spreker en helpt het kind om zich te concentreren en te luisteren;
- Instrumenten vinden om aan ieder kind de informatie uit te leggen die het nodig heeft en dit aan te passen aan de rijpheid en capaciteiten van het kind;
- Korte zinnen en simpele woordkeuzes gebruiken;
- Tekeningen, foto's en plaatjes gebruiken;
- Geen tijd-gerelateerde aanduidingen gebruiken die moeilijk te begrijpen zijn voor het kind (bijvoorbeeld twee weken geleden, vorig jaar, volgende zitting, etc.);
- De uitspraken van het kind herhalen door bijvoorbeeld te zeggen "jij zei xxxx, maar bedoelde je daarmee yyyy?". Dit is heel belangrijk omdat dit het kind helpt om stil te staan bij de feitelijke inhoud van de dingen die hij gezegd heeft en het de advocaat in staat stelt te controleren of hij het juist begrepen heeft;
- Woorden, zinnen en emoties herhalen. Dit geeft het kind de kans om na te denken over deze woorden of emoties en kan het gesprek op nieuwe onderwerpen brengen;

¹ Deze lijst is voortgekomen uit informatie verkregen uit twee workshops. De eerste werd in Londen georganiseerd door het Youth Justice Legal Center (<http://www.yjlc.uk/>) in juni 2017. Meer informatie over communicatietechnieken is beschikbaar op hun website: <http://www.yjlc.uk/new-sra-toolkit-for-youth-court-advocacy> en op de website van de Solicitor's Regulation Authority, die een aantal instrumenten (toolkit) hebben ontwikkeld voor de jeugdrechtsadvocaat: <http://www.sra.org.uk/solicitors/cpd/youth-court-advocacy/communicating-effectively.page>. De toolkit is ontwikkeld met steun van Just for Kids Law (<http://www.justforkidslaw.org/>) en de Association of Youth Offending Team Managers (<http://aym.org.uk/>). De tweede workshop werd in Londen georganiseerd door Fair Trials in het kader van het project "Advancing the Defence Rights of Children" in juli 2017. De workshop, "communicating with child suspects and accused persons", werd geleid door Mai van Dijk – Fleetwood-Bird, een spraak- en taaltherapeut. Meer informatie op: <https://www.fairtrials.org/the-abc-of-fair-trials-language-in-the-juvenile-justice-system/>.

- Samenvatten wat het kind zegt. Dit is een belangrijke vaardigheid om structuur aan te brengen in het gesprek. De advocaat kan dit gebruiken om te laten merken de zaak te hebben begrepen, om de verschillende onderwerpen die het kind heeft aangesneden bijeen te brengen in een samenhangende zin en daarna verder uit te diepen wat het kind al heeft gezegd of verder te gaan met het gesprek of een nieuw onderwerp;
- Actief luisteren naar wat het kind zegt, zonder diens woorden te willen "over"-interpreteren;
- Begrijpen dat de woordenschat van kinderen vaak anders is of van andere betekenis is;
- Ervoor zorgen dat het kind de informatie over procedurele rechten en alle andere relevante informatie begrijpt;
- Sturende vragen vermijden (bijvoorbeeld, vraag niet: "Begrijp je dat?"), omdat kinderen beïnvloedbaar en volgzzaam zijn, waardoor zij te gemakkelijk (automatisch) "Ja" antwoorden;
- Humor gebruiken maar zonder sarcasme, idiomen of dialecten die kinderen mogelijk niet begrijpen;
- Specifieke informatie voor kinderen beschikbaar stellen op de website van het advocatenkantoor;
- Samen met andere professionals de ontwikkeling en het gebruik van specifieke materialen promoten, zoals kindvriendelijke folders over de aanhouding en politieverhoor, strafvervolgning, reclassering, rechtszittingen, klachtenregelingen en kindvriendelijke huisregels voor gesloten jeugdinstellingen.

Wanneer het kind **de taal tijdens de procedure niet begrijpt of spreekt, moeten advocaten**:

- Ervoor zorgen dat vanuit de bevoegde instanties de aanwezigheid van een tolk is geregeld om de communicatie te vergemakkelijken;
- Vragen om een vertaling van de meest relevante documenten uit het dossier (Richtlijn 2010/64/EU, art. 3);
- Ervoor zorgen dat de tolk altijd aanwezig is bij gesprekken met het kind, ook de gesprekken met de advocaat zelf.

c. Communicatiemiddelen

Het is belangrijk om te bedenken dat kinderen niet op dezelfde manier communiceren als volwassenen. Daarom is het van belang dat advocaten bekend zijn met het taalgebruik van kinderen en hun manier van communiceren daaraan aanpassen om zo een goede band op te bouwen met het kind.

Er kan op de volgende manieren contact worden opgenomen met een minderjarige verdachte:

- Per brief;
- Per telefoon (inclusief SMS);
- Door middel van sociale media;
- Een persoonlijk gesprek.

De advocaat moet:

- Informeren bij het kind welke manier van communiceren de voorkeur heeft;
- Proberen het communicatiemiddel te gebruiken dat het kind het meest gewend is (bijvoorbeeld e-mail, Facebook, sms, Whatsapp of iets anders)²;
- Het kind uitleggen dat niet alle communicatiemiddelen de vertrouwelijkheid even goed garanderen. De politie kan bijvoorbeeld Whatsapp-berichtjes of sms'jes uit een in beslag genomen telefoon analyseren gedurende een onderzoek;
- Duidelijke regels stellen over wanneer het kind contact kan opnemen en een antwoord kan verwachten. Hoewel het gebruik van andere middelen zoals email of sms effectiever kan zijn dan het heen en weer sturen van brieven, kan het ook tot gevolg hebben dat de minderjarige de advocaat op willekeurige momenten contacteert en onmiddellijk antwoord verwacht;
- Het kind informeren over de gebruikelijke werkwijze;
- De minderjarige uitvoerig informeren over het belang van juridische bijstand en verdediging, om er zo ook voor te zorgen dat ze in contact blijven. Sommige kinderen wisselen bijvoorbeeld vaak van telefoonnummer, dat betekent dat ze moeten begrijpen dat het belangrijk is om een eventuele wijziging door te geven aan hun advocaat;
- Als het kind in een politiecel of een gesloten instelling verblijft, bij voorkeur een bezoek afleggen, in plaats van te bellen;
- Bij voorkeur voor direct één-op-één contact kiezen om bovenstaande communicatietechnieken zo goed mogelijk uit te kunnen voeren.

² Een app voor de mobiele telefoon waarmee directe berichtjes kunnen worden gestuurd via het internet.

1.2 Vertrouwelijkheid en privacy

Alle nationale gedragsregels schrijven voor dat de communicatie en consultatie tussen advocaat en cliënt vertrouwelijk moet blijven.

Advocaten hebben een belangrijke taak in het faciliteren van die vertrouwelijkheid, om zo de privacy van het kind te beschermen.

a. Privacy

(Zie IVRK, art. 40.2 (b) (vii) en Richtlijn (EU) 2016/800, art. 14)

De advocaat moet:

- Ervoor zorgen dat de kamer waar het consult plaatsvindt privé is;
- Ervoor zorgen dat de kamer geschikt is voor een kind. De Richtlijn van de Raad van Europa over "child-friendly justice" zegt hierover in § 62: "Voor zover passend en mogelijk moet er gezorgd worden voor kindvriendelijke wacht- en verhoorkamers";
- Ervoor zorgen dat wat het kind zegt niet openlijk wordt gedeeld en verspreid.

Wanneer een kind van zijn vrijheid beroofd is, moet de advocaat:

- Ervoor zorgen dat er geen justitiële autoriteit, zoals de politie of personeel uit een instelling, aanwezig is tijdens de vertrouwelijke gesprekken, tenzij daar uit veiligheidsoverwegingen reden voor is;
- Bij een kind informeren of deze daadwerkelijk alleen gelaten wordt als hij of zij telefoongesprekken voert.

b. Vertrouwelijkheid

Internationale (UN Basic Principles on the Role of Lawyers, Regels 8 en 22; PGALA³, Richtlijn 10) en regionale (Richtlijn 2013/48/EU, art. 4 en (EU) 2016/800, art. 6.5) standaarden schrijven voor dat het vertrouwelijke karakter van de communicatie tussen kinderen en hun advocaat, bij de uitoefening van het recht op bijstand door een advocaat, altijd moet worden geëerbiedigd. Die communicatie omvat ontmoetingen, briefwisselingen, telefoongesprekken en andere vormen van communicatie die krachtens het nationale recht zijn toegestaan.

³ The UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems.

De advocaat moet:

- Het kind informeren dat bepaalde onderdelen van hun communicatie altijd vertrouwelijk zullen blijven;
- Het kind uitleggen dat een ouder of andere vertrouwenspersoon niet beschermd is door dezelfde vertrouwelijkheid. Het kind kan vervolgens zelf beslissen zijn ouders (of andere vertrouwenspersonen) wel of niet bij de gesprekken te betrekken;
- Het kind duidelijk maken welke informatie wel en niet zal worden gebruikt bij de verdediging en wat de rechter (of aanklager) al dan niet te weten komt.

Als het kind van zijn of haar vrijheid benomen is, is het de taak van de advocaat om:

- Ervoor te zorgen dat het kind voldoende mogelijkheden, tijd en faciliteiten krijgt om door hem bezocht te worden en met hem te communiceren, zonder vertraging, onderscheppingen en censuur en in volledige vertrouwelijkheid. Dergelijke communicatie mag wel binnen het zicht, maar niet binnen gehoorafstand van justitiële autoriteiten plaatsvinden (BPRL, Regel 8).

1.3 Een vertrouwensband opbouwen

Het is belangrijk dat de advocaat in een zo vroeg mogelijk stadium van de jeugdstrafrechtprocedure een vertrouwensband opbouwt met het kind.

De advocaat moet:

- Zichzelf de tijd en ruimte gunnen om een relatie op te bouwen met het kind;
- Aanwezig zijn in iedere fase van de procedure, voor zover dit mogelijk is. Een verandering van advocaat kan funest zijn voor het vertrouwen van het kind in de advocaat en, meer in het algemeen, in het jeugdstrafrechtstelsel;
- Respecteren wat het kind weet (en niet weet) en alle informatie meerdere keren herhalen, indien nodig tijdens alle fases van de procedure;
- De tijd nemen om het kind te leren kennen (zijn achtergrond, wie hij is als individu) en respecteren wie hij is;
- Zich ervan verzekeren dat het kind zich veilig voelt;
- In staat zijn het kind te laten zien dat hij de omstandigheden begrijpt en belangstelling heeft voor diens toekomst en situatie (bijvoorbeeld door inlevingsvermogen te tonen);

- Vragen hoe het met het kind gaat en andere vragen stellen die niet met de zaak te maken hebben alvorens te beginnen met de juridische kant en strategie. Om het vertrouwen van een kind te winnen, is het geen juiste aanpak om het louter te hebben over het strafbare feit waarvan het kind verdacht wordt;
- Het kind ondersteunen in wat hij of zij zegt, diens mening serieus nemen en zich sterk maken voor wat het kind belangrijk vindt;
- Het kind duidelijk maken aan diens kant te staan, door geen vooroordelen te hebben;
- Het beginsel van keuzevrijheid respecteren, door het kind toe te staan een andere advocaat te kiezen als de vertrouwensband is geschonden (maar wel uit te leggen wat er kan gebeuren als er te vaak wordt gewisseld van advocaat).

1.4 Participatie van het kind

Het is onderdeel van de taak van de advocaat om ruimte te creëren voor het kind om gehoord te worden in de jeugdstrafrechtprocedure en er actief aan deel te nemen.

Volgens het EHRM heeft iedere verdachte, dus ook de minderjarige, recht op actieve deelname aan zijn proces, inclusief het recht om aanwezig te zijn, maar ook om de procedure te horen en begrijpen.⁴

De advocaat moet:

- Horen wat een kind te zeggen heeft, ook als het niet direct gerelateerd is aan de feiten waar hij of zij van verdacht wordt;
- Proberen het kantoor en de wachtkamer op een kindvriendelijke manier in te richten;
- Het kind voorbereiden op deelname aan de rechtszitting (indien mogelijk meerdere malen, zodat het kind de kans krijgt vertrouwd te raken met de procedure);
- De verdediging een aantal keer bespreken als dit nodig is;
- Het kind erop wijzen dat deze het recht heeft om te zwijgen;
- Eventuele taalbarrières checken en indien nodig de aanwezigheid van een tolk regelen;
- Beschikbaar en benaderbaar zijn nadat met het kind is besproken op welke manier ze kunnen communiceren (zie ook de paragraaf over “Communicatie”, p. 57-60). □

⁴ EHRM 16 december 1999, V. vs. VK, § 85-90; EHRM 15 juni 2004, S.C. vs. VK, § 28-29.

Op onderzoek gebaseerde voorbeelden

In België

De regeling op AVOCATS.BE bepaalt dat “*de advocaat het kind zal verdedigen op een manier die rekening houdt met zijn leeftijd, rijpheid en intellectuele en emotionele capaciteiten en die zijn begrip van en deelname aan het proces bevordert*”.⁵ Daarom moet de advocaat, indien het kind in staat is zichzelf duidelijk uit te drukken, zo goed mogelijk fungeren als woordvoerder van het kind gedurende alle fases van het proces. Dit doet hij naast de taak als bewaker van het proces en de bijhorende rechten. De hoofdtaak van de advocaat is derhalve om het kind te helpen een mening te vormen en formuleren en deze aan te voeren⁶;

In Ierland

De “Children Court” is onderworpen aan de bepalingen van de Childrens Act of 2001⁷, waarin verschillende waarborgen staan voor kinderen die verdacht worden van overtredingen. De waarborgen omvatten onder andere verhoogde privacybescherming⁸ en het recht van het kind om deel te nemen en gehoord te worden tijdens het gehele proces⁹. De praktijkregels beschrijven wat de rechtbank van jeugdrechtsadvocaten kan verwachten. Zo dient de advocaat, wanneer de minderjarige verdachte een specifieke kwetsbaarheid heeft waarvoor speciale voorzieningen nodig zijn om adequaat deel te nemen aan het proces, dit zo snel mogelijk onder de aandacht van de rechtbank te brengen.

1.5 Wisselwerking met andere professionals op het gebied van het jeugdstrafrechtstelsel

De minderjarige verdachte komt gedurende het proces vele verschillende professionals tegen.

Advocaten kunnen de rechten van het kind niet in hun eentje behartigen, daarvoor is samenwerking met de andere professionals nodig.

De andere actoren in het proces zijn hoofdzakelijk politieagenten, officieren van justitie, rechters, tolken (indien nodig), maatschappelijk werkers, psychologen (indien nodig), artsen (indien nodig), etc.

Zoals hierboven al genoemd werd, is het voor de advocaat essentieel te weten hoe het systeem werkt en wie de verschillende actoren daarin zijn, om zo effectief met hen te kunnen samenwerken en aan het kind uit te leggen wie hij tijdens het jeugdstrafproces tegen zal komen.

In dit verband moet de advocaat:

- In een gesprek met het kind uitleggen wat de rol van iedere ketenpartner of betrokkene is;
- Samenwerken met de andere professionals en hen het belang van kindvriendelijke communicatie laten inzien, zowel op het gebied van verbale communicatie als lichaamstaal.

Bovendien zal de minderjarige, naast het feit dat hij of zij verdacht of beschuldigd wordt, vaak nog andere problemen hebben, zoals van school gestuurd worden, familieproblemen, huisvestingsproblematiek, bekendheid met maatschappelijke instanties, gezondheidsproblemen, etc. In de meeste EU-lidstaten bestaan er speciale diensten en initiatieven om het kind te ondersteunen in dergelijke situaties.

De advocaat moet:

- Zich bewust zijn van deze diensten voor kinderen en weten welke hulp zij kunnen bieden.

⁵ AVOCATS.BE, *Gedragscode voor advocaten*, art. 2.20.

⁶ A. De Terwangne, « Aide et protection de la jeunesse : textes, commentaires et jurisprudence », Liège, *Jeunesse et droit*, 2001, p. 294; J. Vandorpe, « De rol van de jeugdadvocaat : een pedagogische benadering », T.J.R., 2004, n° 3, p. 156.

⁷ Children Act 2001, Deel 7.

⁸ Ibid. in art. 94.

⁹ Ibid. in art. 96(1).

Defence for Children International maakt gebruik van “**Socio-Legal Defence Centers (SLDC’s)**” (centra voor sociaal-juridische dienstverlening), die ervoor zorgen dat, indien kinderen betrokken zijn bij een strafrechtelijke procedure, de mensenrechten en een kindvriendelijke aanpak voorop staan.

SLDC’s bieden kinderen directe toegang tot het rechtssysteem en de bijhorende kwalitatieve sociaal-juridische ondersteuning (inclusief informatieverstrekking, verwijzing naar andere dienstverleners, psychosociale begeleiding en kosteloze juridische bijstand en vertegenwoordiging – ook voor de rechtbank). Een SLDC is een plek waar kinderen (personen onder de 18 jaar) en volwassenen die worden geconfronteerd met schendingen van kinderrechten binnen kunnen lopen in een gastvrije omgeving om (de dreiging van) schendingen van kinderrechten te melden en verzekerd te zijn van professionele en kindgerichte hulp.

(Bron: "Socio-Legal Defence Centres: A model to realize children's rights" - Defence for Children International en <https://defenceforchildren.org/socio-legal-defence-centres/>).

Op onderzoek gebaseerde nationale voorbeelden van instellingen vergelijkbaar met DCI’s SLDC’s

Engeland:

SLDC’s als zodanig bestaan hier niet, maar er zijn vergelijkbare instanties zoals: **Just for Kids Law** (belangenbehartiging, ondersteuning en juridische bijstand voor kinderen met problemen); **Children’s Advocacy Service of the British Foundation Bernardo’s** (onafhankelijke belangenbehartiging voor jongeren in inrichtingen, in de vorm van begeleiding en re-integratie), **National Youth Advocacy Service** en **Coram Voice** (één-op-één ontmoetingen en hulplijn);

België:

In het Franse gedeelte: **The Service droits des jeunes** (dienstverlening jeugdrechten) en **de General Delegate for the Rights of the Child** (Kinderombudsman) zijn verantwoordelijk voor ondersteuning en het behandelen van vragen en klachten op het gebied van kinderrechten. De 103 Line biedt een luisterend voor kinderen op alle gebieden en **The centres Infor-jeunes** is een informatie-dienst voor kinderen, hoofdzakelijk op het gebied van procedurele rechten en juridische bijstand;

In het Vlaamse gedeelte: de **Kinderrechtswinkels**; de **Kinderrechtencommissaris** (Kinderombudsman) en de daarbij horende **Klachtenlijn**; **Jongerenwelzijn**, **De JO-lijn** (hulplijn); **Awel** fungeert als luisterend oor voor vragen van kinderen over alles wat hen bezighoudt; **JAC** is een informatiedienst voor kinderen, hoofdzakelijk op het gebied van procedurele rechten en juridische bijstand; en **Cachet** is een jeugdhulpvoorziening die participatie van het kind bevordert en kinderen begeleidt in hun transitie naar autonomie en die bewustmaking op deze gebieden promoot;

Bulgarije:

Er zijn vier **Child Rights Hubs for Children in Conflict and Contact with the Law**, die zorgen voor informatie, juridisch advies, gespecialiseerde beoordeling van de behoeften van het kind en bewustmaking. Ze begeleiden het kind bij (de voorbereiding van) juridische procedures en professionals bij de ontwikkeling van een kindvriendelijke procedure voor verhoren van kinderen;

Italië:

SLDC's als zodanig bestaan niet, maar er zijn wel: **Authorities for Childhood and Adolescence** (implementeren en beschermen kinderrechten en belangen op nationaal en regionaal niveau) en ook de **National Guarantor of the Rights of Persons Detained or Deprived of personal Liberty**. Verder heeft de **National Union of Juvenile Chambers**, waarbij meer dan 34 Chambers zijn aangesloten, als hoofdfunctie het onderzoek naar en de verspreiding van informatie over het jeugd- en familierecht.

Nederland:

De Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten (deze bestaan ook op lokaal niveau in o.a. Den Haag, Amsterdam en Rotterdam) eist van de advocaten die lid zijn kwaliteit en training; de Kinderombudsman controleert of de **kinderrechten** in Nederland worden nageleefd door de overheid; **Control Alt Delete** is een organisatie die advies geeft aan minderjarige verdachten en die op haar website informatie publiceert over hun rechten met de nadruk op etnische profilering; **DCI-Nederland** biedt sociaal-juridische ondersteuning via de Kinderrechten Helpdesk; het **Kinderrechtencollectief** is een samenwerking van NGO's die werken aan het versterken van kinderrechten; de **Kinderrechtswinkels**, geleid door studenten, ondersteunen kinderen bij familie- en jeugdrechtskwesties;

Finland:

Central Union for Child Welfare; Save the Children; The Mannerheim League for Child Welfare; Victim Support Finland;

Frankrijk:

Organisation le Défenseur de droits heeft een specifieke taak op het gebied van de bescherming en bevordering van kinderrechten; **Directorate of Judicial Youth Protection** is een openbare dienst voor jeugdstrafrecht;

Duitsland:

Overheidsadviescentra: alwaar advocaten en juridische adviseurs ad hoc juridisch advies geven aan mensen met lage inkomens, inclusief kinderen en jongvolwassenen;

Hongarije:

De **Hintalovon Alapitvány** Stichting helpt kinderen in contact te komen met pro bono advocaten om hen te vertegenwoordigen in strafprocedures;

Portugal:

Associação “A Voz da Criança” (Vereniging “De Stem van het Kind”): vereniging van advocaten gespecialiseerd in familie- en jeugdrecht, toegewijd aan de bescherming van kinderen in de rechtbank;

Slowakije:

Instellingen voor sociale en wettelijke bescherming van kinderen en voogdij (onder de Centrale Autoriteit voor Arbeid, Sociale Zaken en Familie);

Spanje:

Fundacion Raices.

Zoals eerder uitgelegd, moet de advocaat er actief aan bijdragen dat het kind een individuele beoordeling krijgt, zoals vooropgesteld door artikel 7 van Richtlijn (EU) 2016/800. De advocaat fungeert als tussenpersoon voor alle andere diensten die betrokken zijn bij het jeugdstrafrechtstelsel om alle specifieke behoeften van het kind in kaart te brengen (op maatschappelijk, economisch, medisch, psychologisch en juridisch vlak), welke de belangrijkste bron van informatie zullen vormen voor het vonnis.

De advocaat moet daarom:

- De verbinding tussen een kind en alle andere bevoegde instanties zijn;
- Ervoor zorgen dat alle behoeften en (relevante) persoonlijke karaktereigenschappen van kinderen worden meegenomen in hun individuele dossier;
- In staat zijn kinderen hulp te bieden bij het vinden van oplossingen voor specifieke problemen door hen naar de juiste instanties door te verwijzen;
- Indien mogelijk deelnemen aan multidisciplinaire trainingen;
- Proberen de andere professionals en ketenpartners persoonlijk te ontmoeten.

1.6 Omgang met de ouders of andere wettelijke voogd(en) van het kind

Ouders en wettelijke voogden zijn belangrijke belanghebbenden als een kind in aanraking komt met het jeugdstrafrecht.

De meeste ouders zijn zeer bezorgd over hun kind en begrijpen mogelijk niet dat de advocaat exclusief werkt als vertegenwoordiger voor het kind. In sommige gevallen ontstaat onduidelijkheid als de advocaat door de ouders van het kind wordt betaald. Daardoor denken sommige ouders dat zij inspraak hebben in de verdediging van hun kind.

Aan de andere kant kunnen ouders ook terughoudend zijn om hun kind te laten verdedigen door een advocaat op basis van gefinancierde rechtsbijstand (ons onderzoek toont aan dat zij zich zorgen maken dat deze advocaat kwalitatief minder goed is of minder ervaring heeft¹⁰).

Er is sprake van een vermoeden van belangenvermenging als naast de minderjarige verdachte ook de ouders (of wettelijk voogden) als civielrechtelijk aansprakelijke partij betrokken zijn bij de zaak. (Bijvoorbeeld, als er een schadevergoeding aan het slachtoffer moet worden betaald, zijn de ouders daarvoor verantwoordelijk.)

De advocaat moet:

- Zich in zijn werk laten leiden door het kind;
- Aan de ouders uitleggen dat hij louter het kind vertegenwoordigt en onafhankelijk blijven door eventuele opdrachten van hen te weigeren als deze in strijd zijn met de instructies van het kind;
- eventuele belangenconflicten rapporteren bij de bevoegde instantie (meestal de Orde van Advocaten);
- De ouders aanraden hun eigen juridische bijstand te regelen (indien nodig);
- Indien de ouders of wettelijk voogden hulp of ondersteuning nodig hebben, ze doorverwijzen naar andere hulpverleningsinstanties.

2. In de voorbereiding van het jeugdstrafproces

2.1 Regels en instructies voor de jeugdrechtsadvocaat

a. Toewijzing

Als een 'gekozen advocaat':

- Door het kind
- Door de ouders of wettelijke voogden

Door het rechtsbijstandsstelsel, als een toegewezen advocaat of ambtshalve benoemde advocaat (toevoeging / automatisch toegewezen als het kind geen advocaat heeft en bijstand door een advocaat verplicht is):

- Door het rechtsbijstandsbureau
- Door een politieagent
- Door de aanklager
- Door de rechter of rechtbank

b. Instructie

Ongeacht de manier waarop de advocaat is toegewezen (gekozen advocaat of toegewezen advocaat op basis van rechtsbijstand) en ongeacht de manier waarop de advocaat wordt betaald (door de ouders/vertegenwoordigers van het kind, door het kind zelf, door iemand anders of door de Staat via rechtsbijstand), de advocaat **wordt altijd geïnstrueerd door het kind.**

De advocaat moet:

- Luisteren naar de mening van het kind;
- Het vertrouwen van het kind winnen;
- De woordvoerder worden van het kind;
- Het belang van het kind beschermen door rekening te houden met zijn instructies.

¹⁰ Zie voor de nationale rapportages de website van het project: www.mylawyermyrights.eu.

c. Vergoeding kosten

- De gekozen advocaat

Gewoonlijk betalen de ouders of wettelijke voogden van het kind het honorarium en de kosten van de advocaat. De advocaat kan echter niet de belangen van de ouders behartigen als deze strijdig zijn met de belangen van het kind.

(Zie paragraaf "Omgang met de ouders of andere wettelijke voogden van het kind", p. 70)

- Rechtsbijstandssysteem

Toegewezen advocaten

De Staat (of andere bevoegde instantie) draagt de kosten. Het systeem is veelal zo georganiseerd dat advocaten per uur betaald krijgen en pas op het moment dat de zaak gesloten wordt.

Dit is afhankelijk van ieder nationaal systeem.

Ambtshalve toegewezen advocaten

Deze advocaten komen automatisch terecht in het rechtsbijstandssysteem waarbij de kosten worden gedragen door de Staat of een andere bevoegde autoriteit. Het honorarium is meestal gebaseerd op uurtarieven en wordt uitbetaald op het moment dat de zaak gesloten is. Dit is afhankelijk van ieder nationaal systeem.

d. Betaling door de ouders

Het is mogelijk om een kind bij te staan als de ouders de kosten betalen. Belangrijk blijft wel dat de vrije keuze van het kind voor een advocaat en het belang van het kind de belangrijkste overwegingen vormen¹¹.

Op onderzoek gebaseerde nationale voorbeelden

In België: bij de Brusselse Orde van Advocaten is voor het kind altijd kosteloze juridische bijstand beschikbaar. Bovendien is het voor de ouders verboden om het honorarium van de advocaat te betalen, om belangenvermenging te voorkomen. De ouders worden in Belgische jeugdstrafrechtprocedures beschouwd als zelfstandige procespartij..

¹¹ Voor meer informatie, zie de paragraaf "Omgang met de ouders of andere wettelijke voogd(en) van het kind", p. 70 .

e. Ontmoeting met de minderjarige

Zodra een kind op de hoogte is gesteld dat hij of zij verdacht of beschuldigd wordt, moet de advocaat het kind zonder verwijl ontmoeten (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3).

🔍 Als het kind niet van zijn vrijheid beroofd is

Moet de advocaat een bezoek plannen door:

- Het kind op te bellen en een afspraak te maken;
- Het kind een bericht te sturen (een brief, of via Facebook, e-mail, Whatsapp of een ander relevant communicatiemiddel).

De advocaat ontmoet het kind voor het eerst:

- Op kantoor, of;
- Op een andere geschikte plaats, of;
- Op het politiebureau voor aanvang van het verhoor.

🔍 Als het kind van zijn vrijheid beroofd is

De advocaat moet kinderen zonder verwijl bijstaan en opzoeken wanneer zij van hun vrijheid zijn benomen (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3 (c)):

1) Voordat zij door de politie of door een andere rechterlijke autoriteit, openbaar aanklager of rechter-commissaris worden verhoord (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3 (a)).

Het kan moeilijk zijn voor advocaten om een bezoek vooraf te plannen, omdat zij normaliter pas vlak voor het verhoor worden toegewezen (*als een gekozen advocaat* – gebeld door het kind of zijn ouders/wettelijke voogden of *als een toegewezen of ambtshalve toegewezen advocaat* – gebeld door de politie of een andere bevoegde autoriteit).

Bovendien voorziet de wet in sommige EU-lidstaten, zoals België en Nederland, slechts in 30 minuten contact tussen de advocaat en het kind bij de eerste ontmoeting.

Dit moment is echter cruciaal om het eerste contact te maken, het vertrouwen op te bouwen en de verdediging van het kind voor te bereiden. Uit ons onderzoek blijkt dat de meeste advocaten en kinderen dit tijdsbestek te kort vinden om een constructief overleg tussen hen mogelijk te maken. De kinderen zijn veelal kwetsbaar en gestresseerd op het moment dat zij in aanraking komen met politie en justitie. Daarbij komt, zoals eerder opgemerkt, dat de advocaat en het kind niet vanzelfsprekend op dezelfde manier communiceren. Het is dan ook belangrijk dat de advocaat zo snel mogelijk het vertrouwen en begrip van het kind wint.

Voorts zal de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de minderjarige verdachte en diens advocaat moeten worden gerespecteerd, ondanks dat het bezoek mogelijk niet plaatsvindt in een aparte privékamer (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.5; Richtlijn 2013/48/EU, art. 4).

Tot slot kan de stress en kwetsbaarheid van kinderen verergeren als een advocaat te laat is en de minderjarige verdachte in de cel moet wachten op diens komst. Lang wachten kan een negatief effect hebben op het psychische welzijn van de minderjarige en kan het later opbouwen van een vertrouwensband met de advocaat verder bemoeilijken.

De advocaat moet daarom:

- Op tijd aanwezig zijn (binnen 2 uur na de toewijzing of, indien dit niet mogelijk is, de toewijzing afwijzen zodat er een andere advocaat kan worden gezocht die wel op tijd kan zijn);
- Bij vertraging, het kind op de hoogte stellen;
- Zich vergewissen van de negatieve consequenties die de vertraging voor kinderen kan hebben (in het bijzonder als zij op het politiebureau of in een cel verblijven);
- Een klacht indien als de vertraging wordt veroorzaakt door de politie;
- Een passende communicatiestijl gebruiken (taalvaardigheid) om zo onmiddellijk voor het kind begrijpelijk te zijn;
- Ervoor zorgen dat hij het kind bij voorkeur in een aparte privékamer kan spreken, zonder dat daarbij anderen aanwezig zijn;
- Het recht van het kind op vertrouwelijkheid en privacy zo veel mogelijk beschermen.

2) Indien de minderjarige verdachte door de rechtbank is opgeroepen, binnen een redelijke termijn voordat hij of zij voor de rechtbank moet verschijnen (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3 (d) (zie hieronder, paragraaf “Tijdens het proces” □)).

3) Tijdens een onderzoek of andere tot bewijsgeving strekkende handelingen (van een onderzoeks- of andere bevoegde autoriteit). De advocaat moet bijvoorbeeld minimaal aanwezig zijn bij de volgende handelingen: line ups, confrontaties en reconstructies van de plaats delict, mits die procedures zijn voorgeschreven in het nationale recht en de minderjarige verdachte verplicht is of toegestaan is om hierbij aanwezig te zijn (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3 (b)).

2.2 Het kind informatie verstrekken over zijn of haar rechten in het jeugdstrafrecht

Tijdens het bezoek aan een minderjarige verdachte moet de advocaat:

- Uitleggen wat de vervolgstappen zijn;
- Beginnen met de voorbereiding van de verdediging;
- Informatie geven over de andere procedurele rechten.

3. Tijdens het proces

Ondanks dat de advocaat een kind zonder onnodige vertraging moet bezoeken zodra deze is aangemerkt als verdachte in een strafzaak (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3), komt het vaak voor dat een advocaat de minderjarige verdachte pas vlak voor de eerste rechtszitting ontmoet.

Over het algemeen betekent dit, dat:

- De advocaat door de rechtbank is toegewezen;
- Het kind niet of door een andere advocaat werd vertegenwoordigd tijdens eerdere fases van het proces.

Als het kind wordt bijgestaan door een ambtshalve toegewezen advocaat, kan dit de relatie tussen kind en advocaat bemoeilijken. Het is bijvoorbeeld niet ongewoon dat nationale instanties de gegevens van het kind niet hebben en dat advocaten daarom maar moeilijk hun cliënt en hun familie kunnen bereiken voordat het proces begint.

Het moge duidelijk zijn dat de verdediging afhangt van de vraag of de advocaat en het kind elkaar al dan niet hebben ontmoet voor de zitting. Indien zij elkaar nog niet ontmoet hebben, kan de advocaat tegen problemen aanlopen bij de verdediging, omdat hij geen of te weinig kennis heeft van de persoonlijke situatie en de achtergrond van het kind. Het is erg moeilijk om zulke informatie alsnog te verkrijgen als de eerste ontmoeting met het kind plaatsvindt in een volle zaal tijdens de zitting, omdat de advocaat dan ook nog in zeer korte tijd het vertrouwen van het kind moet winnen.

Tijdens het proces heeft iedere minderjarige verdachte het recht om bijgestaan te worden door een advocaat wanneer hij voor een in strafzaken bevoegde rechtbank wordt geroepen, en dit binnen een redelijke termijn voordat hij daadwerkelijk voor deze rechtbank dient te verschijnen (Richtlijn (EU) 2016/800, art. 6.3 (d)).

Bovendien is het van belang dat artikel 16 van Richtlijn (EU) 2016/800 het recht van kinderen behelst om persoonlijk aanwezig te zijn bij het proces en daaraan deel te nemen. Op basis van dit artikel dient de advocaat er dus voor te zorgen dat het kind daadwerkelijk persoonlijk aanwezig kan zijn en dat hij alle nodige maatregelen neemt om te zorgen dat het kind ook kan participeren.

De advocaat moet:

- Voorstellen het proces op een aantal punten aan te passen, bijvoorbeeld: ervoor zorgen dat regelmatig pauzes ingelast worden, dat het kind dicht bij diens advocaat of andere geschikte volwassen zit, dat de rechtsbeginselen aan het kind worden uitgelegd en het taalgebruik aan het kind aangepast, dat de zitting achter gesloten deuren plaatsvindt, etc.

Verder is het belangrijk dat de advocaat ervoor zorgt dat kinderen die niet aanwezig konden zijn tijdens hun proces hun recht op een nieuw proces of een ander rechtsmiddel kunnen uitoefenen, in overeenstemming met de voorwaarden zoals gesteld in Richtlijn 2016/343/EU (betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het onschuldbeginsel).

Dit artikel is ook van toepassing op het recht van kinderen die van hun vrijheid zijn benomen om fysiek aanwezig te zijn bij rechtszittingen tijdens hun strafprocedure.

3.1 Het kind ontmoeten

🔗 Als het kind niet van zijn vrijheid is beroofd

Idealiter ontmoeten advocaten hun jonge cliënt al voor de start van de zitting (bijvoorbeeld op kantoor of op het politiebureau voor een verhoor) waarna ze hen opnieuw ontmoeten in de rechtbank in een speciale kamer die aangepast is aan het kind.

Dit betekent in het bijzonder dat de omgeving kindvriendelijk is en dat het recht op vertrouwelijkheid is gegarandeerd. Daarbij geldt wel dat in de kindvriendelijke ruimte contact tussen de minderjarige verdachte of beschuldigde en het minderjarige slachtoffer (of getuige) zoveel mogelijk moet worden vermeden.

In de praktijk komt het voor dat advocaten hun cliënten voor de zitting in de hal van de rechtbank of in de gang van de rechtszaal ontmoeten, waar de vertrouwelijkheid niet kan worden gegarandeerd.

De advocaat moet daarom:

- Op tijd zijn;
- De rechtbank ervan op de hoogte stellen wanneer dat niet zo is (zodat er een andere advocaat kan worden geregeld);
- Gebruik maken van kindvriendelijke taal om onmiddellijk in vertrouwen en op een voor het kind begrijpelijke manier te communiceren (zeker als het de eerste keer is dat ze elkaar ontmoeten);
- Een plek proberen te vinden waar hij het kind onder vier ogen kan spreken voordat de zitting begint.

🔗 Als het kind van zijn vrijheid is beroofd

- Voor de start van de zitting:

De advocaat behoort het kind te hebben gesproken in de instelling waar het kind verblijft of indien mogelijk op kantoor, indien het kind daarnaartoe begeleid kan worden door een hulpverlener of maatschappelijk werker.

- Vlak voor de start van de zitting:

De minderjarige wacht op zijn advocaat in het cellencomplex van de rechtbank of in een aparte kamer onder toezicht van een politieagent, een medewerker vanuit de instelling of, waarschijnlijker, door het beveiligingspersoneel van de rechtbank.

3.2 Het kind voorzien van informatie

Zoals hierboven vermeld, kan het voorkomen dat de minderjarige en diens advocaat elkaar voor het eerst ontmoeten bij de rechtszitting met minimale tijd om de verdediging voor te bereiden. Het is belangrijk om deze tijd te gebruiken om de benodigde informatie te geven, in het bijzonder over:

- + - De tenlastelegging. Let erop dat de aard en juridische kwalificatie van de ten laste gelegde feiten altijd in kindvriendelijke taal worden uitgelegd, net als de mate waarin de minderjarige kan participeren. Daarbij is het van belang om met de minderjarige de reden te bespreken voor zijn betrokkenheid bij een strafproces;
- Hoe de procedure plaats zal vinden (hoe de ondervraging zal gaan, hoe lang het ongeveer zal duren, het belang en de impact van iedere getuigenis, de consequenties van bepaalde handelingen, etc.) en wie welke rol heeft;
- De specifieke rechten van het kind op ieder moment van de procedure (zwijgrecht, het recht om met de rechter te praten (de advocaat legt het kind uit hoe effectief gebruik te maken van het recht om gehoord te worden), de rol die het kind speelt in het proces (bijvoorbeeld een getuigenis, etc.)), de middelen die er zijn en de mogelijke impact van de inbreng en mening van de minderjarige;
- De mogelijke uitkomst van de verschillende fases van het strafproces (hoe het zich kan ontwikkelen, bijvoorbeeld de voorwaarden die gesteld kunnen worden en het type maatregelen dat genomen kan worden, het risico op vrijheidsbeneming, etc.).

3.3 Het kind voorzien van effectieve bijstand voor en tijdens de rechtszitting

a. Voor de rechtszitting

➊ Inzien en bespreken van het dossier

De advocaat moet:

- Toegang regelen tot het dossier bij de toepasselijke instantie, er (indien dit is toegestaan) kopieën van maken, aantekeningen maken en de verdediging van het kind zo snel mogelijk voorbereiden;
- De individuele beoordeling (indien deze beschikbaar is) analyseren en contact opnemen met de professionals die bij de totstandkoming daarvan betrokken waren. Zoals hierboven vermeld, moet de advocaat ook tijdens de individuele beoordeling van het kind aanwezig zijn, zodat de strategie kan worden afgestemd op de informatie over de financiële, sociale en psychologische behoeften van het kind en diens familie;
- Het dossier vertalen in kindvriendelijke taal, om zo het kind te kunnen voorzien van alle relevante informatie voor het proces begint (mondeling en schriftelijk);
- Samenwerken met een advocaat en/of vertaler als het kind de taal van de procedure niet kent.

➋ Voorbereiding op de rechtszitting(en)

Kinderen moeten begrijpen wat er gebeurt en moeten daarom voor de start van de rechtszetting voorzien worden van alle relevante informatie, voor zover mogelijk door middel van kindvriendelijk materiaal.

De advocaat moet toestemming van het kind vragen ten aanzien van de gekozen strategie. Als advocaat en kind het niet eens worden, moet de advocaat het kind proberen te overtuigen zoals hij zou doen met iedere andere volwassen cliënt (Richtlijn van de Raad van Europa over "child-friendly justice", Memorie van Toelichting, § 104, p.108).

In het bijzonder moet het kind worden geïnformeerd over mogelijk alternatieven voor het strafproces (zoals buitengerechtelijke afdoening) en de gevolgen die daaraan vasthangen.

🔗 Juridische bijstand tijdens de rechtszitting

The lawyer needs to:

- Het kind helpen om, onder andere, vertrouwd te raken met de samenstelling van de rechtbank en de taak en identiteit van alle betrokken professionals (rechter, aanklager, sociale en maatschappelijke diensten, etc.). Dit is heel belangrijk voor het kind. In Richtlijn (EU) 2016/800 kan aansluiting worden gevonden bij dit belangrijke aspect: “Kinderen dienen informatie te krijgen over algemene aspecten van het verloop van de procedure. In dit verband dienen zij in het bijzonder een beknopte uitleg te krijgen over de volgende procedurele stappen in de procedure, voor zover dit mogelijk is in het licht van de belangen van de strafprocedure, alsook over de rol van de autoriteiten die bij de procedure betrokken zijn. De te verstrekken informatie hangt af van de omstandigheden van de zaak.” (Overweging 19, Richtlijn (EU) 2016/800);
- Zich toegang verschaffen tot het dossier en het op een vertrouwelijke manier opslaan;
- Ervoor zorgen dat de privacy en persoonlijke gegevens van het kind beschermd worden in overeenstemming met het nationale recht. Dat betekent dat geen enkele informatie of persoonlijke gegevens openbaar mogen worden gemaakt of gepubliceerd, met name in de media, die de identiteit van het kind (direct of indirect) kunnen onthullen. Hieronder vallen: foto's, gedetailleerde beschrijvingen van het kind of zijn familie, namen en adressen, audio en video-opnames, etc.¹²

b. Tijdens de rechtszitting

🔗 Het kind effectief vertegenwoordigen

De advocaat moet zich in het bijzonder focussen op de volgende procedurele aanpassingen en ervoor proberen te zorgen dat hieraan voldaan wordt, zonder bang te zijn de rechter of aanklager tegen te spreken.

In het bijzonder moet de advocaat:

- Ervoor zorgen dat het jeugdstrafproces is aangepast aan het tempo en de concentratieboog van het kind: er moeten regelmatige pauzes zijn en de zittingen mogen nooit te lang duren¹³;
- Ervoor zorgen dat het kind vrijelijk kan spreken in een rustige omgeving waarin het zich veilig voelt. In de praktijk betekent dit dat de zitting niet mag worden verstoord door ongerechtvaardigde onderbrekingen of afleidingen, afwij-

¹² De Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice”, regel 6, p. 22.

¹³ De Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice”, regel 61, p. 27.

kend gedrag of mensen die in en uit de zaal lopen¹⁴. Daarom zouden alleen degenen die direct betrokken zijn bij het strafproces aanwezig moeten zijn (gegeven dat dit in het belang van het kind is)¹⁵ en zou het jeugdstrafproces in de regel achter gesloten deuren moeten plaatsvinden;

- Ervoor zorgen dat het kind wordt begeleid door mensen die het vertrouwt (ouders of een andere geschikte volwassene naar keuze), zodat het zich meer op zijn gemak voelt. Dit recht kan niet worden geweigerd, tenzij door een gemotiveerde beslissing waaruit blijkt dat dit niet in het belang van het kind is¹⁶;
- Nagaan of het niet beter is als de ouders tijdens bepaalde delen van de zitting niet aanwezig zijn, bijvoorbeeld wanneer er gevoelige kwesties worden besproken;
- Ervoor zorgen dat de rechters en aanklagers op een respectvolle en gevoelige manier met het kind omgaan. Dit betekent bijvoorbeeld dat zij voorzichtig moeten zijn met vragen die niet met de zaak en de uitkomst te maken hebben (bijvoorbeeld vragen over het privéleven van het kind).

Bovendien moet de advocaat:

- De stem van het kind vertegenwoordigen. Advocaten hoeven niet altijd te doen wat volgens hen in het belang van het kind is (zoals een advocaat *ad litem* doet¹⁷), maar moeten de opvattingen en mening van het kind verwoorden en verdedigen zoals zij bij een volwassen cliënt ook zouden doen;
- Ervoor zorgen dat er een tolk aanwezig is als het kind niet bekend is met de taal van het strafproces.

¹⁴ De Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice”, Explanatory Memorandum, § 113, p. 81.

¹⁵ De Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice”, regel 9, p. 22.

¹⁶ De Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice” regel 57-8, p. 22.

¹⁷ De “guardian ad litem” is volgens de Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice” regel 42, “a professional appointed by the court (not by “a client” as the lawyer) and should help the court in defining what is in the best interests of the child involved”.

Zie ook: Richtlijn (EU) 2016/800, art. 15(2); in uitzonderlijke gevallen kan degene met het ouderlijk gezag niet welkom zijn, omdat zijn of haar aanwezigheid de strafprocedure ernstig in gevaar brengt of als dit niet in het belang van het kind is (bijvoorbeeld zaken waarbij de ouders betrokken zijn bij hetzelfde strafproces of als zij het kind hebben gedwongen mee te werken aan een strafbaar feit).

➤ Het kind na de zitting begeleiden

Aan het eind van iedere rechtszitting, moet de advocaat:

- Het kind uitleggen wat de redenen achter de genomen beslissingen zijn en de effecten daarvan (bijvoorbeeld de opgelegde maatregelen);
- Alles wat er gebeurd is tijdens de zitting voor het kind verduidelijken in een taal die aangepast is aan diens begripsniveau;
- Al deze informatie herhalen voor het kind;
- Uitleggen waarom de mening van het kind de beslissing wel of niet heeft beïnvloed;
- Het kind informeren over de mogelijkheden van (hoger) beroep in de volgende fase van het proces;
- Het kind uitleggen wat de opties zijn in de volgende fase van het proces en wat de eventuele consequenties van deze opties zouden kunnen zijn¹⁸;
- Het kind informeren over de volgende fases van het proces en de duur ervan.

Bovendien moet de advocaat:

- De vertrouwelijkheid van documenten betreffende het kind bewaken;
- Ervoor zorgen dat de rechtbank zich bewust is van het feit dat de identiteit van het kind niet openbaar mag worden in een vonnis;
- Proberen ervoor te zorgen dat justitiële gegevens van kinderen niet openbaar worden gemaakt nadat ze volwassen zijn geworden, om zo een succesvolle re-integratie in de maatschappij te waarborgen.

¹⁸ De Richtlijn van de Raad van Europa over "child-friendly justice", regel 75 p.31 en Explanatory Memorandum § 134, p. 90.

4. Na het proces

Afhankelijk van de nationale rechtsbijstandsregeling, wordt een ambtshalve toegewezen advocaat niet altijd door de staat betaald gedurende de laatste fase van het proces. Desalniettemin raden wij de advocaat aan de volgende stappen te ondernemen:

4.1 Het kind bezoeken

Tijdens de fase van rehabilitatie/re-integratie, moet de advocaat:

- Het kind bezoeken en contact met hem en zijn familie onderhouden, met name als het kind van zijn vrijheid beroofd is;
- De ouders helpen om het kind te bezoeken in de instelling of andere plek waar het kind gedetineerd is;
- Als het kind niet van zijn vrijheid beroofd is, een afspraak maken op kantoor of een andere geschikte plek.

4.2 Het kind voorzien van adequate bijstand tijdens de rehabilitatie en re-integratie

Het hoofddoel van het jeugdstrafrecht is de re-integratie van het kind in de maatschappij. Daarom eindigt het mandaat van de advocaat niet na de laatste rechtszitting. Iedere minderjarige verdachte heeft recht op re-integratie. (IVRK, art. 40.1)

Dientengevolge hebben advocaten ook in deze fase een rol en kunnen zij niet op dit cruciale moment van het toneel verdwijnen.

➤ Toezien op de aan het kind opgelegde maatregelen/sancties

Om het kind zo goed mogelijk bij te staan tijdens deze fase, moet de advocaat:

- Toetsen of de aan het kind opgelegde maatregelen en sancties constructief zijn en gebaseerd zijn op een individuele beoordeling naar aanleiding van de gepleegde strafbare feiten, met het beginsel van proportionaliteit in het achterhoofd. Dit betekent dat de leeftijd, het fysieke en mentale welzijn en de ontwikkeling van het kind en alle andere omstandigheden moeten zijn meegewogen bij het vonnis;
- Zorgen dat het recht op onderwijs, werk, rehabilitatie en re-integratie worden geëerbiedigd zonder stigmatisering, met name als het kind van zijn of haar vrijheid beroofd is;
- Al het nodige doen om de uitvoering van het vonnis te laten plaatsvinden met respect voor de rechten en het welzijn van het kind;

- Ervoor zorgen dat het vonnis regelmatig opnieuw wordt geëvalueerd door daartoe bevoegde instanties (vooral als het kind van zijn vrijheid benomen is);
- Het kind informeren over de beschikbare middelen (zowel juridische als niet-juridische), als de beslissing niet wordt uitgevoerd¹⁹;
- Ervoor zorgen dat het kind en diens familie na afloop van het strafproces begeleiding en ondersteuning krijgen met betrekking tot hun specifieke behoeften, idealiter kosteloos, door gespecialiseerde diensten voor maatschappelijk werk²⁰.

D. AANVULLENDE INFORMATIE, LITERATUUR EN REFERENTIES

Alle bij het schrijven van deze gids als inspiratie gebruikte stukken, evenals relevante literatuur en aanvullende informatie over procedurele waarborgen voor de minderjarige verdachte, kunnen worden gevonden in de database van dit project, beschikbaar op de volgende website:

www.mylawyermyrights.eu

¹⁹ De Richtlijn van de Raad van Europa over "child-friendly justice", Regels 76-77, p. 32.

²⁰ De Richtlijn van de Raad van Europa over "child-friendly justice", Regel 79, p. 32.

BIJLAGE 1

BIJLAGE 1 – HET INTERNATIONAAL EN REGIONAAL JURIDISCH KADER

Het doel van deze bijlage is:

1. De verschillende instrumenten en standaarden m.b.t. de minderjarige verdachte als volgt in kaart te brengen: (1) VN instrumenten, (2) RvE instrumenten en (3) EU instrumenten; *In de hiernavolgende lijst is een onderscheid gemaakt tussen deze instrumenten voor wat betreft hun bindende werking (hard law, soft law en jurisprudentie).*
2. De lezer een overzicht te geven van toepasselijke internationale en regionale instrumenten die waarborgen bevatten voor de minderjarige verdachte op het gebied van procedurele rechten in het strafproces. Om dit kunnen doen, zijn aan deze handleiding 2 overzichten toegevoegd:
 - a. Het eerste overzicht bevat de hard law instrumenten van de VN, RvE en EU.
 - b. Het tweede overzicht bevat de soft law instrumenten van de VN, RvE en EU.
 - c. Het derde overzicht bevat de jurisprudentie van het EHRM en het HvJ EU (tabel, p. 92-97).

Voorts bevat het Handboek voor EU-lidstaten een apart hoofdstuk dat uitlegt waarom EU-lidstaten zich moeten houden aan hun internationale en regionale verplichtingen op het gebied van kinderrechten (hoofdstuk “De verplichtingen van EU-lidstaten op het gebied van kinderrechten”) en een bijlage die verduidelijkt welke instanties op internationaal en nationaal niveau daarvoor zorgen (Zie Bijlage 5 van het Handboek voor EU-lidstaten). In deze handleiding geeft **Bijlage 2** informatie over strategisch procederen, met name inzake de controlemechanismen van de EU.

1. OP INTERNATIONAAL NIVEAU

a. Hard Law

De bindende internationale instrumenten die van toepassing zijn op de minderjarige verdachte en die relevant zijn voor deze handleiding, zijn (niet-limitatief):

- *De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM), 1948;*
- *Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR), 1966;*
- *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), 1989;*
- *The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure (OP3 UNCRC), 2011.*

b. Soft law

Internationale soft law instrumenten op het gebied van het jeugdstrafrecht zijn (niet-limitatief):

- *The UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (Beijing Rules of RAJJ), 1985;*
- *The UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (Riyadh Guidelines of GPJD), 1990;*
- *The UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (Havana Rules of RPJDL), 1990;*
- *The UN Basic Principles on the Role of the Lawyers (BPRL), 1990;*
- *The UN Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System (GACCJS), 1997;*
- *General Comment N°10 of the Committee on the Rights of the Child: Children’s rights in Juvenile Justice (CRC – GC N°10), 2007;*
- *General Comment N°12 of the Committee on the Rights of the Child: The right of the child to be heard (CRC – GC N°12), 2009;*
- *General Comment N°14 of the Committee on the Rights of the Child: The right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (CRC – GC N°14), 2013;*
- *The UN Principles and Guidelines on access to legal aid in criminal justice systems (PGALA), 2013;*
- *Guidelines on children in contact with the justice system (opgemaakt door een internationale werkgroep van de International Association of Youth and Family Judges and Magistrates (IAYFJM)), 2017.*

2. OP REGIONAAL NIVEAU

De Raad van Europa

a. Hard law

Relevante bindende instrumenten van de Raad van Europa met betrekking tot minderjarige verdachten zijn (niet-limitatief):

- *Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), 1950;*
- *Het Europees Sociaal Handvest (ESH), 1961, herzien in 1996.*

b. Soft Law

Relevante soft law instrumenten op het gebied van het jeugdstrafrecht van de Raad van Europa zijn (niet-limitatief):

- *Recommendation of the Committee of Ministers on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, CM/Rec (2008)11, 2008;*
- *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, (De richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice” (CFJ)), 2010;*
- *CPT Standards on Juveniles deprived of their liberty of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 2010.*

c. Jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

De uitspraken van het EHRM zijn bindend voor de 47 lidstaten van de Raad van Europa die het EVRM hebben geratificeerd (waaronder alle EU-lidstaten). Deze hebben er al dikwijls toe geleid dat overheden hun wetgeving en rechtspraak hebben aangepast, op allerlei gebieden.

Het EHRM maakt niet alleen het EVRM een krachtig en levend instrument, maar ook het IVRK. Het Hof maakt dikwijls gebruik van het IVRK bij de interpretatie van het EVRM als er kinderen betrokken zijn bij een zaak.

Het EHRM heeft, anders dan het HvJ EU, daarom een uitgebreide jurisprudentie op het gebied van kinderrechten, inclusief het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM).

Met name bij schendingen van dit recht in het geval van een minderjarige verdachte, heeft het IVRK aanzienlijke invloed gehad op de argumentatie van het EHRM ¹(zie ook het overzicht “Jurisprudentie” dat bij de handleiding is gevoegd).

¹ De jurisprudentie van het EHRM is beschikbaar op de website <https://www.coe.int/en/web/children/case-law>. Hier vind je twee verschillende databases, HUDOC en THESEUS. De laatste bevat alleen EHRM-jurisprudentie op het gebied van kinderrechten. Voor meer informatie, zie ook U. Kilkelly, *The impact of the Convention on the case-law of the European Court of Human Rights* in D. Fotrell (ed.), *Revisiting children's rights, 10 years of the UN Convention on the rights of the child*, Kluwer Law International, 2000.

The European Union

a. Hard law

Relevante bindende instrumenten van de EU met betrekking tot minderjarige verdachten zijn (niet-limitatief)²:

- ➊ *Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (HGEU), 2000 (in het bijzonder art. 24 (Rechten van het kind), art. 47-50 (paragraaf over “rechtspleging”) en art. 52, §3 over de reikwijdte van de gegarandeerde rechten);*
- ➋ *Het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), 2009 (in het bijzonder art. 3 over de Europese verplichting om de rechten van het kind te bevorderen);*
- ➌ *Het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU), 2012 (in het bijzonder art. 82, §2 als juridische basis voor de vaststelling van de EU richtlijnen aangaande de rechten van verdachten);*
- ➍ *Richtlijn 2010/64/EU betreffende de vertolking en vertaling in strafprocedures, 2010 (voor kinderen en volwassenen);*
- ➎ *Richtlijn 2012/13/EU betreffende het recht op informatie in strafprocedures, 2013 (voor kinderen en volwassenen);*
- ➏ *Richtlijn 2013/48/EU betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures, 2013 (voor kinderen en volwassenen);*
- ➐ *Richtlijn (EU) 2016/343 betreffende het vermoeden van onschuld en het recht om bij de terechtzitting aanwezig te zijn, 2016 (voor kinderen en volwassenen)³;*
- ➑ *Richtlijn (EU) 2016/800 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure, 2016 (in het bijzonder toegewijd aan minderjarige verdachten);*
- ➒ *Richtlijn (EU) 2016/1919 betreffende rechtsbijstand voor verdachten en beklaagden in strafprocedures, 2016 (voor kinderen en volwassenen).*

² Zoals eerder opgemerkt, zijn niet alle Richtlijnen van toepassing in alle EU-lidstaten. Dit betreft met name de Richtlijnen betreffende het recht op een eerlijk proces. Zoals besproken in deze handleiding zijn deze niet altijd van toepassing in Ierland, Engeland of Denemarken. Deze staten hebben zich het recht voorbehouden van deze Richtlijnen af te zien.

³ Directive (EU) 2016/343 betreffende het vermoeden van onschuld maakt niet deel uit van het project maar zal worden vermeld in sectie “Overige rechten van de minderjarige verdachten” , zie **Bijlage 4** van het Handboek voor EU-lidstaten.

Bij het Handboek voor EU-lidstaten zit een bijlage (**Bijlage 2**) die is gewijd aan het omzettingsproces van de EU-richtlijnen (in nationale wetgeving) en een andere bijlage (**Bijlage 3**) die een gedetailleerde uitleg geeft over bovengenoemde richtlijnen. Daarnaast geeft het Handboek voor EU-lidstaten de lidstaten handvatten voor een adequate omzetting en implementatie van deze Richtlijnen op nationaal niveau (zie **deel C** van het Handboek voor EU-lidstaten).

b. Soft law

Soft law instrumenten van de EU op het gebied van het jeugdstrafrecht zijn (niet-limitatief):

- ➊ *Aanbeveling van de Commissie betreffende procedurele waarborgen voor kwetsbare personen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure (2013/C 378/02), 2013;*
- ➋ *Aanbeveling van de Commissie inzake het recht op rechtsbijstand voor verdachten of beklaagden in een strafproces (2013/C 378/03), 2013.*

c. Jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie

Tot op de dag van vandaag is de jurisprudentie van het HvJ EU op het gebied van kinderrechten niet zo uitgebreid als die van het EHRM. De meeste beslissingen van het HvJ EU met betrekking tot kinderen zijn zaken in de sfeer van vrij verkeer van personen en het Europees burgerschap en worden genomen na een verzoek om een prejudiciële beslissing van de nationale rechter⁴.

⁴ Zie voor de jurisprudentie van het HvJ EU: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/nl/.

TABEL RECHTSPRAAK

PROJECT "MY LAWYER, MY RIGHTS" (2017)		
JURISPRUDENTIE EN INBREUKPROCEDURES TEGEN EU LIDSTATEN		
Recht op juridische bijstand	Recht op toegang tot een advocaat	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Minderjarige aangehouden door de politie (EHRM, 17 oktober 2006, <i>Okkali v. Turkey</i> , no. 52067/99, § 69 et seq.)
		Bijstand aan minderjarigen in politiehechtens vanaf het eerste verhoor (EHRM, Grote Kamer, 27 november 2008, <i>Salduz v. Turkey</i> , no. 36391/02, § 55-62)
		Toegang tot een advocaat voor minderjarigen gedurende het politie onderzoek (EHRM, 2 maart 2010, <i>Adamkiewicz v. Poland</i> , no. 54729/00)
		Toegang tot een advocaat in zaken waarbij minderjarigen betrokken zijn (EHRM, 11 december 2008, <i>Panovits v. Cyprus</i> , no. 4268/04 en EHRM, Grote Kamer, 23 maart 2016, <i>Blokhin v. Russia</i> , no. 47152/06, §196, p. 64: "a child may in no case be deprived of procedural safeguards for the sole reason that under domestic law the procedure, which could lead to deprivation of liberty, is intended to protect the interests of the minor rather than to punish".
		Afstand van het recht op een advocaat onder bepaalde restrictieve voorwaarden (EHRM, 11 december 2008, <i>Panovits v. Cyprus</i> , no. 4268/04, § 68 en EHRM, 27 april 2017, <i>Zherdev v. Ukraine</i> , no. 34015/07, § 140)
		Toegang tot een advocaat bij de rechtszitting waarin besloten wordt over de (voorlopige) hechtenis van minderjarigen (EHRM, 29 februari 1988, <i>Bouamar v. Belgium</i> , no. 9106/80)
		Het belang van het recht op juridische vertegenwoordiging van minderjarigen (EHRM, 15 juni 2004, <i>S.C. v. UK</i> , no. 60958/00, § 29)
		Inbreukprocedures tegen EU-lidstaten

		Non-communication zaken over de implementatie van richtlijn 2013/48/EU over de toegang tot een advocaat in strafprocedures: Luxemburg, Bulgarije, Frankrijk, Slovenië, Griekenland, Kroatië, Slowakije, Cyprus en Duitsland → Voor alle Staten: formele kennisgeving (art. 258 VWEU), behalve voor Bulgarije: met redenen omkleed advies (art. 258 VWEU)
	Toegang tot gratis juridische bijstand	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Kosteloze toegang tot een advocaat voor het kind (EHRM, 11 december 2008, <i>Panovits v. Cyprus</i> , no. 4268/04)
Het recht op informatie	Het recht op informatie en advies	Hof van Justitie - jurisprudentie
		HvJ, 15 oktober 2015, C-216/14, <i>Covaci</i> (niet kindspecifiek)
		Inbreukprocedures tegen EU-lidstaten
		Non-communication zaken over de implementatie van richtlijn 2012/13/EU betreffende het recht op informatie in strafprocedures: Luxemburg, Cyprus, Malta, Slovenië, Slowakije, Spanje en Tsjechoë → Voor Luxemburg: formele kennisgeving (art. 258 TFUE), voor de andere EU-Lidstaten: de inbreukprocedure is reeds gesloten
Het recht om gehoord te worden	Het recht om gehoord te worden / participatie	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Het concept van "effectieve participatie" in een zaak van een beschuldigde minderjarige met een laag begripsvermogen (EHRM, 15 juni 2004, <i>S.C. v. UK</i> , no. 60958/00, § 29)

		De "effectieve participatie" van minderjarigen in de rechtszaal (EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, T. v. UK, no. 24724/94, § 88 and EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, V. v. UK, no. 24888/94, § 90)
		<i>"The right of an accused minor to effective participation in his or her criminal trial requires that he be dealt with due regard to his vulnerability and capacities from the first stages of his involvement in a criminal investigation and, in particular, during any questioning by the police"</i> (EHRM, 27 april 2017, Zherdev v. Ukraine, no. 34015/07, § 135; zie ook EHRM, 11 december 2008, Panovits v. Cyprus, no. 4268/04, § 67)
	Het recht op vertolking en vertaling	Hof van Justitie - jurisprudentie
		HvJ, 15 oktober 2015, C-216/14, Covaci (niet kindspecifiek)
		Inbreukprocedure tegen EU-Lidstaten
		Non-communication zaken over de implementatie van richtlijn (EU) 2010/64/EU betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures: Litouwen, België, Slovenië, Roemenië, Luxemburg, Griekenland, Ierland, Italië, Slowakije, Oostenrijk, Spanje, Finland, Hongarije, Malta, Bulgarije en Cyprus → voor alle EU-Lidstaten: de inbreukprocedure is reeds gesloten.
DrHet recht op privacy	Het recht op privacy en bescherming van de persoonlijke levenssfeer	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Zaak van jong kind beschuldigd van een ernstig misdrijf waarin sprake was van veel media-aandacht en publieke opinie (EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, V. v. UK, no. 24888/94, § 87 en EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, T. v. UK, no. 24724/94)

	Procedure achter gesloten deuren	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, T. v. UK, no. 24724/94 en EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, V. v. UK, no. 24888/94
Belang van het kind	Belang van het kind is de eerste overweging	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Het aanpassen van de procedure voor volwassenen om daarmee het strenge proces voor jeugd af te zwakken (EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, T. v. UK, no. 24724/94 en EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, V. v. UK, no. 24888/94)
		Kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd moeten worden gescheiden van volwassenen (EHRM, 20 januari 2009, Güveç v. Turkey, no. 70337/01; EHRM, 6 mei 2008, Nart v. Turkey, no. 20817/04; EHRM, 9 oktober 2012, Çoşelav v. Turkey, no. 1413/07; EHRM, 27 april 2017, Zherdev v. Ukraine, no. 34015/07, §93-95: driedaagse detentie van een minderjarige, die voor het eerst betrokken was in het jeugdstrafrechtstelsel, tussen volwassenen, leverde mishandeling op (schending van artikel 3 EVRM): <i>"this must have contributed to creating in him feelings of fear, anguish, helplessness and inferiority, diminishing his dignity"</i> , aldus het EHRM
		Als een kind wordt verdacht of beschuldigd van een strafbaar feit, moeten justitiële autoriteiten het belang van het kind afwegen (EHRM, 2 maart 2010, Adamkiewicz v. Poland, no. 54729/00, § 70)
	Recht op een individuele beoordeling	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Rekening houden met leeftijd, rijpheid, en intellectuele en emotionele ontwikkeling van het kind (EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, V. v. UK, no. 24888/94, § 28)
	Geen onnodige vertraging	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie

		Voorkom onnodige vertraging in zaken met betrekking tot de vrijheidsbeneming van minderjarigen (EHRM, 29 februari 1988, <i>Bouamar v. Belgium</i> , no. 9106/80, § 63; EHRM, 21 december 2010, <i>Ichin and others v. Ukraine</i> , no. 28189/04)
		Speciale inzet is vereist om zaken van minderjarigen af te handelen binnen een redelijke termijn (EHRM, 28 oktober 1998, <i>Assenov and Others v. Bulgaria</i> , no. 24760/94, § 157; EHRM, 3 maart 2011, <i>Kuptsov and Kuptsova v. Russia</i> , no. 6110/03, § 91)
	De kwetsbaarheid van minderjarigen op het politiebureau	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		<i>"The Court emphasizes that it is vital for law-enforcement officers who are in contact with minors in the exercise of their duties to take due account of the vulnerability inherent in their young age (European Code of Police Ethics, § 44). Police behavior towards minors may be incompatible with the requirements of Article 3 of the Convention simply because they are minors, whereas it might be deemed acceptable in the case of adults. Therefore, law-enforcement officers must show greater vigilance and self-control when dealing with minors"</i> (EHRM, Grote Kamer, 28 september 2015, <i>Bouyid v. Belgium</i> , no. 23380/09, § 110)
	Vrijheidsbeneming als uiterste middel & bevorderen van alternatieven	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Voorarrest van minderjarige verdachten als uiterste maatregel (EHRM, 19 januari 2012, <i>Korneykova v. Ukraine</i> , no. 39884/05, § 43-44; EHRM, 10 januari 2006,
		<i>Selçuk v. Turkey</i> , no. 21768/02, § 35-36; EHRM, 13 november 2012, <i>J.M. v. Denmark</i> , no. 34421/09, § 63; EHRM, 6 mei 2008, <i>Nart v. Turkey</i> , no. 20817/04)

		Plaatsing van een minderjarige verdachte in een jeugdhulpinstelling (vergelijkbaar met voorarrest): EHRM, 30 juni 2015, <i>Grabowski v. Poland</i> , no. 57722/12.
		Jeugd detentie met als doel onderwijs en begeleiding (EHRM, 16 mei 2002, <i>D.G v. Ireland</i> , no. 39474/98)
		Alternatieven voor de voorlopige hechtenis van minderjarigen (EHRM, 9 juli 2013, <i>Dinç and Çakır v. Turkey</i> , no. 66066/09, § 63; EHRM, 20 januari 2009, <i>Güveç v. Turkey</i> , no. 70337/01, § 108)
	Training van professionals	Europees Hof voor de Rechten van de Mens - jurisprudentie
		Minderjarige verdachten moeten altijd bijgestaan worden door gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaten die ervaring hebben in het omgaan met kinderen (EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, <i>T. v. UK</i> , no. 24724/94, § 88 en EHRM, Grote Kamer, 16 december 1999, <i>V. v. UK</i> , no. 24888/94, § 90)

BIJLAGE 2

BIJLAGE 2 – STRATEGISCHE PROCESVOERING

Het doel van deze bijlage is:

1. Te benadrukken dat het voor advocaten belangrijk is om zo veel mogelijk alle bestaande internationale en regionale instrumenten te gebruiken om kinderrechten wereldwijd te verbeteren;
2. Uit te leggen wat een strategisch proces is en hoe dit kan worden gebruikt om eerbiediging van kinderrechten af te dwingen, als er op nationaal niveau geen andere oplossing is;
3. De advocaat te voorzien van een checklist die helpt om na te gaan of hij alle instrumenten kent en om het passende instrument te kiezen;
4. Jeugdrechtadvocaten aan te sporen de instrumenten en procedures daadwerkelijk te gebruiken.

1. STRATEGISCHE PROCESVOERING

a. De definitie van strategische procesvoering om kinderrechten te bevorderen

Voor zover bekend is er geen officiële definitie van de term “strategische procesvoering”. Verschillende organisaties verwijzen er echter wel naar en hebben er een specifieke invulling aan gegeven.

Wij stellen de volgende definitie voor¹:

Strategische procesvoering is het bewuste en weloverwogen gebruik van alle beschikbare juridische instrumenten, regelingen en procedures op nationaal, regionaal en internationaal niveau, met als doel overheden wereldwijd te bewegen of verplichten om mensenrechten, en daarmee ook kinderrechten, beter te eerbiedigen.

Hiertoe behoren ook individuele of collectieve claims bij nationale en/of internationaal gerechtelijke of semi-gerechtelijke instanties, verzoeken om maatregelen, onderzoeken en bezoeken van gespecialiseerde instanties, het informeren van de VN of andere internationale verdragsorganen en verzoeken om begeleiding of interventie van internationale experts (bijvoorbeeld speciale rapporteurs, bijzondere vertegenwoordigers, commissarissen voor de rechten van de mens, etc.).

Idealiter is een strategische procesvoering onderdeel van een bredere beleidsstrategie om maatschappelijke veranderingen teweeg te brengen.

Dit betekent ook dat een effectieve strategische procesvoering duidelijke doelstellingen moet hebben en een actieve lobby om significante veranderingen in wetgeving en/of de implementatie daarvan te kunnen bewerkstelligen. Daarom is het belangrijkste doel van een strategische procesvoering het bevorderen van een cultuur van respect voor kinderrechten.

Kinderrechtenschendingen op nationaal niveau kunnen plaatsvinden in individuele gevallen, maar ook op bredere schaal en op ernstigere en systematischere wijze (collectieve of structurele problemen).

Zodra wordt besloten om actie te ondernemen tegen deze mensenrechtenschendingen is het noodzakelijk om eerst serieus te kijken naar de risico's die een dergelijke procedure met zich meebrengen. Een negatieve beslissing van een internationale (semi-)gerechtelijke instantie kan op hoger niveau negatieve en onwenselijke effecten hebben, waardoor de impact van de procedure wordt ondermijnd. Dit is de reden dat deze procedures altijd in samenwerking met gespecialiseerde NGO's en advocaten moeten worden gevoerd, zodat zij kunnen helpen met het zorgvuldig selecteren van een geschikte casus, het juiste (rechts)middel en het opbouwen van een effectieve, proactieve en gecoördineerde procesvoering die gebaseerd is op de specifieke omstandigheden van het geval. Samenwerking is noodzakelijk om wetgeving, beleid en de praktijk op EU-niveau kindvriendelijker te kunnen maken.

Vanuit ethisch oogpunt is het wel noodzakelijk om toestemming te vragen aan het kind wiens rechten geschonden zijn en zijn belang moet altijd zorgvuldig worden beoordeeld en de eerste overweging vormen voordat begonnen wordt met een strategisch proces.

¹ Deze definitie is ontwikkeld door DCI-België.

Voorbeelden van succesvolle strategische procesvoering

- Dankzij het **Salduz-arrest van het EHRM** (EHRM 27 november 2008, *Salduz v. Turkey*, 36391/02) is het in Nederland en België wettelijk verplicht kinderen tijdens politieverhoren bij te laten staan door een advocaat. Deze zaak had een essentiële rol bij het op gang komen van deze maatschappelijke verandering, ook in andere EU-lidstaten;
- In 2013 nam het **HvJ EU** een beslissing op het gebied van asielwetgeving. Het hof overwoog dat *“wanneer een niet-begeleide minderjarige die geen gezinslid heeft dat zich wettig op het grondgebied van een lidstaat ophoudt, in verschillende staten een asielverzoek heeft ingediend, de “verantwoordelijke lidstaat” volgens deze bepaling de lidstaat is waar deze minderjarige zich bevindt nadat hij een asielverzoek heeft ingediend”*². Het hof baseerde deze beslissing op het feit dat *“aangezien niet-begeleide minderjarigen bijzonder kwetsbare personen zijn, het erop aankomt de procedure strekkende tot vaststelling van de verantwoordelijke lidstaat niet langer te laten duren dan strikt noodzakelijk maar hun een snelle toegang tot de procedures voor de toekenning van de vluchtelingenstatus te waarborgen”*³. Deze beslissing was van grote invloed op de heersende opinie in heel Europa, omdat het zo’n actueel en gevoelig onderwerp betrof.
- In 2013 bracht APPROACH, een NGO uit Engeland die zich inzet voor een wereldwijde afschaffing van lijfstraffen voor kinderen, zeven klachten voor de European Committee of Social Rights (ECSR) tegen België, Cyprus, Tsjechië, Frankrijk, Ierland, Italië en Slovenië, omdat die landen nog geen wetgeving hadden op basis waarvan kinderen werden beschermd tegen fysieke straf. De commissie bepaalde dat dit een schending van art. 17 van het Europees Sociaal Handvest (het recht van kinderen en jongeren op sociale, juridisch en economische bescherming) opleverde voor Ierland, Slovenië, België, Tsjechië en Frankrijk. Deze beslissingen vormden aanleiding tot een publiek debat in verschillende andere landen en sommige van de betrokken staten hebben hun wetgeving gewijzigd.⁴

² HvJ EU 6 juni 2013, *The Queen, on the application of MA and Others v. Secretary of State for the Home Department* (C-648/11), § 66. In deze zaak was het AIRE Centre (*Advice on Individual Rights in Europe*: <http://www.airecentre.org/>) een tussenkomen partij. Deze organisatie werkt aan een breed scala van mensenrechtenkwesies, waaronder de bescherming van vluchtelingen. Zij voorzien in rechtsbijstand aan verzoekers, kosteloos juridisch advies aan advocaten of personen en kunnen optreden als tussenkomen partij bij het EHRM en HvJ EU.

³ *Ibid.*, §§55 and §61.

⁴ Zie <https://www.crin.org/sites/default/files/approachcollectivecomplaintscasestudy.pdf>.

Indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, kan een strategische procedure een manier voor advocaten zijn om systematische schendingen van mensenrechten (meer specifiek in het kader van deze handleiding: kinderrechten) aan te kaarten voor nationale en/of internationale (semi-)rechtelijke instanties. Advocaten kunnen daardoor veranderingen bewerkstelligen en moeten zich bewust zijn van alle bestaande mogelijkheden om nationale wetgeving en praktijk verder te ontwikkelen in overeenstemming met kinderrechten. (Zie ook **Bijlage 5** “Training” voor meer informatie over beschikbare cursussen en materiaal over strategisch procederen.)

b. Praktisch advies voor advocaten op basis van het interview met Olivier de Schutter⁵:

Met betrekking tot de juiste keuze van procedure → *“Bij het publiekelijk aan de kaak stellen van mensenrechtenschendingen is het extreem belangrijk om de juiste procedure te gebruiken. Dit is cruciaal omdat er vaak aan ontvankelijkheidsvereisten moet worden voldaan in de internationale/regionale procedures, wat betekent dat een gerechtshof of andere instantie bepaalde gevallen niet mag behandelen als deze al zijn behandeld door een andere instantie. Daarom is de keuze die de advocaat maakt doorgaans onomkeerbaar. Bovendien is de keuze voor de ene dan wel de andere procedure niet altijd evident: iedere procedure heeft zijn voor- en nadelen, waardoor de advocaat een grote verantwoordelijkheid heeft om het juiste advies aan slachtoffers te geven over waar hun klacht moet worden ingediend”;*

Met betrekking tot de rol van NGO's → *“Advocaten moeten zich bewust zijn van de rol en het werk van NGO's bij de opvolging van beslissingen van mensenrechtelijke verdragsorganen nemen. Zonder deze NGO's zou het voor de verdragsorganen bijzonder moeilijk zijn om hun beslissingen daadwerkelijk te laten uitvoeren en implementeren door de betrokken staat. Zodra zo'n instantie een beslissing heeft genomen binnen de VN, de RvE of de EU, proberen NGO's nationale parlementariërs en overheden ervan te overtuigen dat de wet of de praktijk moet worden aangepast om te voldoen aan de ontwikkelingen op internationaal of regionaal niveau. NGO's zijn dus een wezenlijk onderdeel van de bekrachtiging van mensenrechten op internationaal, regionaal en nationaal niveau. Normaliter hebben deze NGO's ook ervaring in het bijstaan van slachtoffers in internationale en regionale procedures en kunnen de advocaat daarom dus goed helpen. Zij beschikken vaak over meerdere zaken die elkaar goed aanvullen, waardoor de rechtswetenschap in een bepaalde richting wordt geduwd, om zo jurisprudentie te creëren die een progressieve interpretatie van een specifiek mensenrecht bevordert. Op dit vlak kunnen advocaten en NGO's dus samenwerken om de rechtbank te overtuigen”;*

⁵ Olivier De Schutter is een Belgische rechtsgeleerde, gespecialiseerd in economische en sociale rechten. Van 2008 tot 2014 was hij Speciale Rapporteur van de VN inzake het recht op voedsel. Hij is professor in internationale mensenrechten, Europees recht en rechtstheorie aan de Universit  Catholique de Louvain in België, het College of Europe en SciencesPo in Parijs. Hij heeft regelmatig bijdragen geleverd aan de American University Washington College of Law's Academy on Human Rights and Humanitarian Law. Het volledige interview is te lezen op de website <http://www.mylawyermyrights.eu/outputs/>.

Met betrekking tot de keuze voor een individuele zaak of de aanpak van een structureel probleem → “De individuele en collectieve dimensie van een specifieke mensenrechtenschending zijn soms moeilijk van elkaar te onderscheiden. Dat geeft de advocaat die een individueel slachtoffer bijstaat een grote verantwoordelijkheid. Het is belangrijk de individuele omstandigheden in een bredere context te plaatsen en te laten zien dat dit slechts een voorbeeld is van een veel breder probleem dat aandacht verdient van de mensenrechteninstantie waar de klacht is ingediend. Tegelijkertijd is het belangrijk de individuele zaak niet louter te zien als instrument om het hogere doel te bereiken.”

2. LIJST VAN (SEMI-)GERECHTELIJKE INSTANTIES

Op internationaal en regionaal niveau

Met de focus op de minderjarige verdachte

a. Internationaal niveau (VN)

- Het Comité voor de Rechten van het Kind (VN-Kinderrechtencomité);
- De Mensenrechtencommissie (HRC) of het Comité voor Burgerlijke en Politieke Rechten (CCPR);
- Het Anti-Foltercomité;
- De Mensenrechtenraad en de speciale procedures van de VN⁶;
- De speciale VN Rapporteurs (er zijn er meerdere aangesteld op diverse onderwerpen op het gebied van mensenrechten);

b. Regionaal (RvE) niveau

- Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM);
- De European Committee of Social Rights (ECSR);
- De speciale rapporteur van de Raad van Europa voor mensenrechten;

c. Regionaal (EU) niveau

- Het Europees Hof van Justitie van de Europese Unie

⁶ Zie <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx>.

3. STRATEGISCHE PROCESVOERING OP EU NIVEAU

De Europese Commissie (in eerste instantie) en het HvJ EU zijn de controlerende organen op EU niveau:

- In het bijzonder heeft de Europese Commissie de rol van “Beschermer van de Verdragen” en is verantwoordelijk voor het monitoren van de correcte toepassing van EU recht.
- Het HvJ EU (of Hof van Justitie) is verantwoordelijk voor de uniforme en coherente toepassing van EU recht in alle EU-lidstaten en geeft beslissingen in verschillende soorten juridische procedures, in het bijzonder⁷:
 1. Prejudiciële beslissingen;
 2. Inbreukprocedures;
 3. Nietigverklaringen;
 4. Beroepen wegens nalaten;
 5. Schadezaken.

a. De prejudiciële beslissing

De prejudiciële beslissing (VWEU, art. 267) is één van de belangrijkste instrumenten van het HvJ EU om rechtszekerheid te garanderen door middel van een uniforme toepassing van het EU recht.

Hoewel tot nog toe geen zaak over de interpretatie van art. 24 van het HGEU (“De rechten van het kind”), in samenhang met een van de richtlijnen over een eerlijk proces, voor het HvJ EU gebracht werd, moeten advocaten de prejudiciële beslissing toch zien als een bruikbaar instrument om eerbiediging van de rechten van de minderjarige verdachte af te dwingen.

Doel van een prejudiciële beslissing:

Nationale rechtbanken de mogelijkheid geven bij het HvJ EU vragen te stellen over de interpretatie of geldigheid van EU-recht als dit relevant is voor een zaak die zij in behandeling hebben⁸.

⁷ Het is belangrijk om de bevoegdheid van het HvJ EU te onderscheiden van die van het Gerecht. Het Gerecht heeft de bevoegdheid tot het behandelen van en in eerste aanleg beslissen in zaken die worden aangebracht door personen. Het HvJ EU behandelt en beoordeelt zaken die worden aangebracht door lidstaten. Het HvJ EU functioneert eveneens als beroepsinstantie tegen beslissingen van Het Gerecht in eerste aanleg. In dat laatste geval heeft het HvJ EU alleen de bevoegdheid om te oordelen over de rechtsvragen en niet om de feiten opnieuw vast te stellen.

⁸ Het HvJ EU geeft alleen een beslissing over de constituerende elementen van de gevraagde prejudiciële beslissing. De nationale rechter blijft bevoegd om de originele zaak af te handelen. De nationale procedure wordt aangehouden tot het HvJ EU een beslissing heeft genomen.

Aanleidingen voor een verzoek tot een prejudiciële beslissing:

- De interpretatie van primaire en secundaire EU-wetgeving: een nationale rechter verzoekt om opheldering van het HvJ EU om ervoor te zorgen dat een specifieke EU-bepaling correct wordt toegepast;
- Een check op de geldigheid van secundair recht opgesteld door een organisatie, orgaan, bureau of agentschap van de EU. Hetzelfde kan ook gedaan worden om te bepalen of een nationale wet of praktijk in overeenstemming is met EU-recht.

Het proces van een prejudiciële beslissing:

I. Het verzoek

Nationale rechtbanken/tribunalen moeten zich altijd tot het HvJ EU wenden als er in een lopende zaak twijfel ontstaat over de toepassing/interpretatie van EU-recht⁹;

Het verzoek moet een duidelijke beschrijving van de feitelijke en juridische aspecten van de zaak bevatten en een overzicht van het EU-recht dat op deze zaak toepasbaar is.

II. Grenzen

- Een verzoek om een prejudiciële beslissing kan niet gebaseerd zijn op een virtuele/hypothetische of evident irrelevante zaak;
- Als de zaak ook in aanmerking komt voor een nietigverklaring, kan dit niet bestreden worden door middel van een prejudiciële beslissing;
- Een verzoek om een prejudiciële beslissing kan door (de advocaat van) één van de betrokken partijen bij een nationale rechter worden ingediend, maar de beslissing om de zaak daadwerkelijk door te verwijzen berust bij de rechter/rechtbank;
- Desalniettemin zijn nationale rechtbanken, op grond van artikel 267 VWEU, verplicht het HvJ EU om een prejudiciële beslissing te vragen wanneer onduidelijkheid bestaat die kan leiden tot een verkeerde toepassing/interpretatie van EU-recht;
- Hier zijn enkele uitzonderingen op. De hoogste rechter op nationaal niveau is niet verplicht om een prejudiciële beslissing te vragen, indien:
 - Het HvJ EU al eens eerder heeft beslist over dezelfde materie;
 - De interpretatie van het recht in kwestie evident is;
 - Er vaste rechtspraak bestaat over de kwestie.

⁹ Voor meer informatie, zie *Recommendations of the CJEU to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings* (2016/C 439/01).

III. Effecten op de aanhangige procedure

Het geschil op nationaal niveau wordt aangehouden tot het HvJ EU een beslissing heeft genomen, waarop de beslissing van de nationale rechter kan worden gebaseerd.

IV. Procedures in urgente gevallen

Artikel 267 VWEU bepaalt: “in zaken betreffende een gedetineerd persoon, doet het Hof zo spoedig mogelijk uitspraak”. In dit geval kent het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie twee specifieke prejudiciële procedures¹⁰:

- De versnelde prejudiciële procedure: dit kan voorkomen wanneer de aard en bijzondere omstandigheden van de zaak een behandeling op korte termijn vereisen;
- De prejudiciële spoedprocedure: deze procedure wordt alleen gebruikt in zaken op het gebied van vrijheid, veiligheid en gerechtigheid. Het HvJ EU heeft deze procedure al gebruikt in meerdere zaken inzake kinderrechten, met name op het gebied van ouderlijk gezag¹¹ en de procedure kan ook gebruikt worden in zaken omtrent een minderjarige verdachte;

V. Rechtsgevolgen van prejudiciële beslissingen

- Er is geen twijfel over mogelijk dat iedere prejudiciële beslissing van het HvJ EU een “erga omnes effect” heeft, wat betekent dat deze niet alleen bindend is voor de verzoekende rechtbank, maar ook voor alle andere nationale rechtbanken van de lidstaten. In de praktijk worden de beslissingen van het HvJ EU geacht bindende precedentwerking te hebben.
- Wanneer wordt gevraagd om een beoordeling van de geldigheid van een bepaalde regelgeving, wordt deze en alle daarop gebaseerde regelingen automatisch ongeldig als het als zodanig wordt aangemerkt door het HvJ EU. Normaliter hebben beslissingen van het HvJ EU terugwerkende kracht, maar het Hof kan ook beslissen om een EU-recht ex nunc ongeldig te verklaren, om rechtszekerheid te bevorderen en het vertrouwensbeginsel te beschermen.

¹⁰ Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie, art. 105-114.

¹¹ Zie bijvoorbeeld HvJ EU 23 december 2009, *Detiček* (C-403/09); HvJ EU 1 juli 2010, *Povse* (C-211/10); HvJ EU 5 oktober 2010, *McB* (C-400/10); HvJ EU 22 december 2010, *Aguirre Zarraga* (C-491/10); HvJ EU 22 december 2010, *Mercredi* (C-497/10). Zie ook HvJ EU “Verslag over de toepassing van de prejudiciële spoedprocedure door het Hof van Justitie”, zoals opgesteld door de Raad in overeenstemming de verklaring in de bijlage bij het besluit van 20 december 2007 (OJ L 24 van 29 januari 2008, p. 44): https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-07/nl_rapport.pdf.

Aanbevelingen voor de jeugdrechtsadvocaat

De advocaat moet:

- Zich bewust zijn van het bestaan van de prejudiciële beslissing en de mogelijkheden hiervan bij het beschermen van de belangen van het kind;
- Zich ervan bewust zijn dat de prejudiciële beslissing kan worden gebruikt om te bepalen of de nationale wetgeving of praktijk wel in overeenstemming is met EU-recht en om te verduidelijken of secundair EU-recht (bijvoorbeeld een richtlijn) verenigbaar is met bepaalde internationale standaarden waar de EU aan gebonden is (bijvoorbeeld van het EHRM) of met primair EU-recht (bijvoorbeeld EU-verdragen en het Handvest);
- Indien gerechtvaardigd, een prejudiciële beslissing verzoeken om de interpretatie van een specifieke bepaling uit de EU-richtlijnen betreffende een eerlijk proces te verduidelijken in het licht van artikel 24 van het HGEU. Een prejudiciële beslissing kan bruikbaar zijn om een nieuwe manier van interpreteren te introduceren bij nationale rechters. Dit is in het algemeen belang van een uniforme toepassing van EU-recht maar ook handig als de bestaande HvJ EU jurisprudentie nog geen duidelijkheid geeft;
- Ervan doordrongen zijn dat nationale rechters een verplichting hebben om het verzoek om een prejudiciële beslissing van een advocaat serieus te nemen omdat, nu EU-recht doorwerking heeft in het nationale recht, regels die daarmee strijden niet kunnen worden toegepast. Het is de taak van nationale rechters om ervoor te zorgen dat er rekening wordt gehouden met deze doorwerking;
- Indien gerechtvaardigd, verzoeken om de prejudiciële spoedprocedure als het gaat om een minderjarige verdachte, zeker als deze van zijn vrijheid benomen is;
- Zich ervan vergewissen dat procedures omtrent een prejudiciële beslissing kosteloos zijn en dat het Hof geen veroordeling in de kosten van de partijen kan geven inzake de voor de nationale verzoekende rechtbank aanhangige zaak. Het is aan de verzoekende rechtbank om te oordelen over die kosten. Bovendien kan de nationale verzoekende rechtbank de partij die onvoldoende middelen heeft rechtshulp toewijzen om de kosten die worden gemaakt tijdens de procedure bij het HvJ EU (inclusief het honorarium van de advocaat), te dekken indien het nationale recht hierin voorziet. Daarnaast kan het HvJ EU zelf ook rechtshulp toewijzen als het nationale recht hier niet in voorziet, of voor zover nationale rechtshulp onvoldoende is¹².

¹² HvJ EU, Aanbevelingen aan de nationale rechterlijke instanties over het aanhangig maken van prejudiciële procedures (2016/C 439/01), § 26 en 27: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:439:FULL&from=EN>.

b. Inbreukprocedures

Artikel 258 VWEU bepaalt: *“Indien de Commissie van oordeel is dat een lidstaat één van de krachtens de Verdragen op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, brengt zij dienaangaande een met redenen omkleed advies uit, na deze staat in de gelegenheid te hebben gesteld zijn opmerkingen te maken. Indien de betrokken staat dit advies niet binnen de door de Commissie vastgestelde termijn opvolgt, kan de Commissie de zaak aanhangig maken bij het Hof van Justitie van de Europese Unie.”*

Voor meer informatie over deze procedure, zie het Handboek voor EU-lidstaten, hoofdstuk B. [□](#)

c. Nietigverklaringen

Bij een nietigverklaring verzoekt de eiser (een lidstaat, de EC, het EP, de Raad en personen onder bepaalde voorwaarden) een nietigverklaring van regelgeving die is aangenomen door een EU-organisatie, -orgaan, -bureau of -instantie. Het HvJ EU zal de regelgeving nietig verklaren als het van mening is dat deze in strijd is met EU-recht.

Artikel 263 VWEU bepaalt: *“Iedere natuurlijke of rechtspersoon kan onder de in de eerste en tweede alinea vastgestelde voorwaarden beroep instellen tegen handelingen die tot hem gericht zijn of die hem rechtstreeks en individueel raken, alsmede tegen regelgevingshandelingen die hem rechtstreeks raken en die geen uitvoeringsmaatregelen met zich meebrengen.”*

In tegenstelling tot “voorkeurseisers” (lidstaten, de EC, het EP en de Raad) moeten natuurlijke personen en hun advocaten aantonen dat zij het voorwerp zijn van de bestreden regelgeving of dat deze hen direct en individueel raakt.

d. Beroepen wegens nalaten

Het EP, de Raad en de EC moeten onder bepaalde omstandigheden bepaalde beslissingen nemen. Als zij deze taak niet naar behoren uitvoeren, kunnen EU-overheden, andere EU-instanties, personen (onder bepaalde voorwaarden) of bedrijven een klacht indienen bij het HvJ EU.

Artikel 265 VWEU luidt: *“Iedere natuurlijke of rechtspersoon kan onder de in de voorgaande alinea’s vastgestelde voorwaarden bij het Hof zijn bezwaren indienen tegen het feit dat één der instellingen, organen of instanties van de Unie heeft nagelaten te zijnen aanzien een andere handeling te verrichten dan het geven van een aanbeveling of een advies.”*

In deze procedure moet de natuurlijke persoon met zijn advocaat aantonen dat de bestreden ommissie hen direct en individueel heeft benadeeld.

e. Schadezaken

Ieder(e) persoon of bedrijf wiens belangen zijn geschonden door een handelen of nalaten van de EU of diens werknemers kan daartegen ageren via het HvJ EU. (VWEU, art. 268 en 340)

Artikel 340 VWEU bepaalt: “Inzake de niet-contractuele aansprakelijkheid moet de Unie overeenkomstig de algemene beginselen welke de rechtsstelsels der lidstaten gemeen hebben, de schade vergoeden die door haar instellingen of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies is veroorzaakt.”

Ook natuurlijke personen kunnen dus verzoeken om schadevergoeding voor schade waarvoor de EU verantwoordelijk is.

De schadeclaim moet binnen vijf jaar na het ontstaan van de schade zijn ingediend.

Het HvJ EU zal aansprakelijkheid van de Unie aanvaarden indien wordt voldaan aan drie vereisten:

- De eiser heeft schade geleden;
- De EU-organisatie of diens vertegenwoordigers hebben in strijd met EU-recht gehandeld;
- Er is een direct causaal verband tussen de door de eiser geleden schade en de illegale handeling van de EU-organisatie of diens vertegenwoordigers.

N.B. Personen kunnen ook EU-lidstaten verantwoordelijk houden voor door hun toedoen geleden schade, indien de schade is ontstaan door een verkeerde toepassing van EU-recht. Deze klachten moeten echter worden ingediend bij de nationale rechter.

Samenvatting: VN, RvE en EU instrumenten die relevant zijn voor de minderjarige verdachte¹³

	Welke comités?	Procedure?	Resultaat?
INDIVIDUELE KLACHTEN¹⁴ Klachten tegen een staat bij een comité, door een natuurlijke persoon die meent dat zijn in een verdrag neergelegde rechten zijn geschonden. De staat moet dan wel aangesloten zijn bij het verdrag in kwestie.	<ul style="list-style-type: none"> - Alle VN Comités, incl. het VN-Kinderrechtencomité (OP3 UNCRC, art. 5); - Het EHRM. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput; - Let op de deadline voor het indienen van een klacht; - Bijstand door een advocaat is niet noodzakelijk, maar wordt wel aangeraden (geen rechtshulp mogelijk); - Onder bepaalde omstandigheden kan ook een derde belanghebbende een klacht indienen namens iemand anders. 	<p>Bindende beslissing: EHRM</p> <p>Gezaghebbende interpretatie: Comités van de VN</p> <p>Kort geding: (Urgente zaken die alleen mogelijk zijn als er een dreigend risico is op onherstelbare schade) EHRM (Rules of Court, Regel 39) en enkele VN comités</p>

¹³ Er zijn ook andere mogelijkheden om eerbiediging van kinderrechten te bevorderen, bijvoorbeeld: 1. Rapportages: de eerste rapportage wordt 1 of 2 jaar na ratificatie opgemaakt door de overheid nadat zij een verdrag hebben geratificeerd (en daarna meestal iedere 5 jaar opnieuw). NGO's brengen vaak schaduwrapportages uit. Alle VN-Comités, inclusief het VN-Kinderrechtencomité en het ECSR, gebruiken deze rapportages om een staat te observeren en aanbevelingen te doen die moeten worden geïmplementeerd op nationaal niveau voordat de volgende rapportage wordt uitgebracht; 2. Klachten tegen staten: dit is een klacht van de ene lidstaat tegen een andere lidstaat, indien die van mening is dat daar een specifiek verdrag wordt geschonden. Het IVRK (OP3 UNCRC, art. 12), het Committee on Civil and Political Rights (HR Comité) en het Anti-Foltercomité voorzien in deze klachtenregeling ondanks dat hier tot op heden nog nooit gebruik van is gemaakt; 3. De Universal Periodic Review (UPR): regeling op basis waarvan het Mensenrechtencomité eens in de viereneenhalf jaar de situatie rondom mensenrechten onderzoekt in alle lidstaten van de VN; 4. Speciale procedures van de VN: deze procedures worden uitgevoerd door een persoon (onafhankelijke mensenrechtenexperts) of door werkgroepen en kunnen op verschillende manieren worden uitgevoerd (bezoeken, rapporten en aanbevelingen, verzoeken aan overheden...). Om kinderrechten te beschermen zijn er ook nog: de UN Special Representative of the Secretary General (SRSG) on Violence against children, the UN Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children and the UN Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict; 5. Procedure van de CERD (Committee on the Elimination of Racial Discrimination): preventieve maatregelen, zoals waarschuwingen om onmiddellijk op een probleem te kunnen reageren om het aantal schendingen van een verdrag te voorkomen of verminderen

¹⁴Voor meer informatie over individuele klachten, zie:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/IndividualCommunications.aspx#overviewprocedure..>

<p>COLLECTIEVE KLACHTEN</p> <p>Klachten tegen de staat bij een comité, door maatschappelijke partners en geaccrediteerde NGO's.</p>	<p>- De ECSR van de RvE</p> <p>Indien het ESH niet goed geïmplementeerd wordt (de betrokken staat moet het verdrag dan wel hebben geratificeerd)</p>	<p>- Niet nodig om alle nationale rechtsmiddelen uit te putten;</p> <p>- Niet nodig om ieder individueel slachtoffer te identificeren;</p> <p>- De eisende partij hoeft niet noodzakelijk ook slachtoffer te zijn van de schending van het ESH.</p>	<p>- Kort geding: De ECSR mag, op verzoek van een partij of op eigen initiatief, partijen een maatregel opleggen (om het risico op ernstige schade te vermijden en de eerbiediging van de rechten uit het ESH te verzekeren);</p> <p>- Beslissing ten gronde: De beslissing wordt openbaar gemaakt en moet door de betrokken staten worden gerespecteerd (het ESH is een bindend internationaal verdrag voor de ratificerende staten). Indien verdragsrechten geschonden worden, is de staat verplicht het CM van de RvE in te lichten over de getroffen maatregelen of de te treffen maatregelen om de situatie te herstellen¹⁵. Daarna moet de staat hierover rapporteren in daaropvolgende rapportages. Na ieder bezoek, sturen het CPT en SPT de staat een gedetailleerd rapport met hun bevindingen, aanbevelingen, feedback en verzoeken om nadere informatie. De staat reageert op het rapport met eigen observaties, binnen zes maanden na ontvangst van het rapport.</p>
--	---	---	--

<p>INSPECTIES</p>	<p>- Het CPT;</p> <p>- Het SPT.</p>	<p>Het CPT en SPT bezoeken in de lidstaten instituten waar mensen van hun vrijheid benomen zijn om te kijken hoe zij behandeld worden. Deze bezoeken mogen ook onaangekondigd gebeuren.</p>	
<p>INQUIRIES</p>	<p>- Het VN-Kinderrechtencomité; (OP3 UNCRC, art. 13)</p> <p>- Het CESCR;</p> <p>- Het CAT;</p> <p>- Het CEDAW;</p> <p>- Het CRPD;</p> <p>- Het CED.</p>	<p>Zodra betrouwbare informatie wordt ontvangen met betrekking tot serieuze, ernstige of systematische schendingen van verdragsrechten waarop het comité toezicht houdt, kan het een onderzoek beginnen.</p> <p>Een onderzoek kan ook een bezoek inhouden met toestemming van de staat.</p> <p>Ieder onderzoek wordt vertrouwelijk uitgevoerd</p>	<p>De lidstaat mag zijn zienswijze geven op de bevindingen en aanbevelingen van het comité, meestal binnen zes maanden en geeft, indien het comité daarom vraagt, informatie over de genomen maatregelen naar aanleiding van het onderzoek.</p>

¹⁵ De rol van het Comité van Ministers is heel belangrijk om ervoor te zorgen dat de beslissingen van de ECSR worden uitgevoerd en daarmee concreet uitvoering wordt gegeven aan de rechten uit het ESH (door resoluties aan aanbevelingen te vervaardigen). De door het Comité van Ministers opgestelde teksten in het kader van collectieve klachten zijn beschikbaar op de Committee of Ministers' website: http://www.coe.int/t/cm/home_EN.asp?

4. CHECKLIST

Deze checklist kan door de jeugdrechtsadvocaat worden gebruikt om alle mogelijke instrumenten ter bescherming van de rechten van het kind vast te stellen en een keuze te maken voor het juiste middel.

(Deze checklist is opgesteld door de International Commission of Jurists (ICJ)¹⁶, in het kader van verschillende Europese projecten, en aangepast door DCI-België).

a. an toepassing zijnde internationale verplichtingen

1. Welke mensenrechtenverdragen zijn van toepassing in de betrokken staat?
2. Heeft de staat voorbehouden of interpretatieve verklaringen bij deze verdragen?
3. Zijn deze voorbehouden en verklaringen geldig en toegestaan (m.a.w. wordt dit toegestaan door het verdrag en zijn ze niet in strijd met het onderwerp en doel van het verdrag)?

b. Temporele jurisdictie

1. Zijn de relevante verdragen al in werking getreden?
2. Was het verdrag in werking getreden voordat de zaak plaatsvond?
3. Indien voor de werking van de klachtenregeling van het verdrag aparte ratificatie of instemming wordt vereist, is dit gebeurd?

c. Territoriale jurisdictie

1. Heeft de zaak plaatsgevonden binnen het territorium van de betrokken staat of is deze op enige andere manier onderworpen aan diens gezag, zodat ze binnen diens jurisdictie valt?
2. Heeft het mensenrechtenorgaan aan wie de klacht is voorgelegd jurisdictie in de betrokken staat?

d. Materiële jurisdictie

1. Vormt het feitencomplex van de klacht een schending van bepalingen uit een mensenrechtenverdrag?
2. Welk instrument moet worden gebruikt bij dit type klacht? (Als er meerdere mogelijk zijn, zie bijlage II om te beslissen welke het best kan worden gebruikt).
3. Op welke specifieke bepaling moet de klacht worden gebaseerd?
4. Zijn er al beslissingen over dit onderwerp?

e. Ontvankelijkheid

1. Is de eiser ontvankelijk in zijn individuele of collectieve klacht bij het aangewezen instrument?
2. Zijn de nationale middelen uitgeput (als dit relevant is)?
3. Wie moet het verzoek ondertekenen?
4. Is er een sjabloon voor de klacht?

f. Termijnen

1. Is de klacht tijdig ingediend conform de regels van het gebruikte internationale instrument? Zo niet, zijn er nog andere instrumenten beschikbaar?

g. Eén of meerdere instrumenten?

1. Is het mogelijk om de klacht bij meerdere instanties in te dienen?
2. Sluit een bepaald instrument het gebruik van andere instrumenten uit?
3. Kunnen verschillende elementen van de klacht bij verschillende instanties worden ingediend?
4. Kunnen verschillende instrumenten worden gecombineerd (bijvoorbeeld, een individuele en een collectieve klacht)?
5. Kunnen eventuele nieuwe feiten en omstandigheden worden ingediend bij dezelfde instantie?

¹⁶ Zie <https://www.icj.org/>

h. Welke instantie is strategisch het best?

1. Bij welke instantie is de kans op succes het grootst (zowel op het gebied van ontvankelijkheid als op een positieve uitkomst)?
2. Welk verdrag of instrument biedt de sterkste en meest relevante waarborgen?
3. Welk(e) instantie of instrument heeft de krachtigste jurisprudentie over het onderwerp?
4. Indien een kort geding nodig is, welk instrument voorziet hier het best in? Respekteert een staat de uitkomst van een kort geding van het ene instrument meer dan van het andere?
5. Welk instrument voorziet in de krachtigste oplossingen voor de eiser?
6. Welk instrument heeft de beste mogelijkheden om te zorgen dat een beslissing daadwerkelijk wordt bekrachtigd?
7. Is het een structureel of op zichzelf staand probleem?
8. Bieden de instrumenten de mogelijkheid op rechtsbijstand?
9. Zijn er kosten verbonden aan het indienen van een klacht?
10. Hoe lang duurt de klachtenprocedure?
11. Moeten nationale rechtsmiddelen eerst worden uitgeput?
12. Bestaat de mogelijkheid om een prejudiciële beslissing te verzoeken?
13. Kunnen andere partijen zich voegen om één en ander voor de instantie te verduidelijken voordat er een beslissing wordt genomen?

i. Effecten in de nationale rechtsorde

1. Zijn de beslissingen van de rechtbank, het tribunaal of gerechtelijke instantie bindend voor de staat?
2. Wat is het effect van een eventuele beslissing op de nationale rechtsorde? Is er bijvoorbeeld de mogelijkheid om een nationale zaak te heropenen als de beslissing van een internationale organisatie of instrument hiertoe noopt? Is er een effect op de beslissingen van andere rechters?
3. Zijn er mogelijkheden voor een schadevergoeding?
4. Kan een beslissing van de instantie ertoe leiden dat wet- of regelgeving wordt geëvalueerd en eventueel herzien?

5. Hebben de beslissingen van de instantie politieke impact?
6. Wordt de beslissing openbaar gemaakt? Zo niet, wat is het doel of effect van de geheimhouding?
7. Wat zijn de risico's als de zaak wordt verloren?
8. Wat zijn de risico's dat de identiteit van het kind onthuld wordt? Zijn er mogelijkheden om dit te voorkomen?

j. Participatie van de cliënt (het kind)

1. Welk rechtsmiddel maakt actieve deelname van het kind het meest mogelijk?
2. Is de procedure makkelijk aan een kind uit te leggen?
3. In hoeverre moet het kind de lasten van de procedure dragen?

5. LIJST VAN NGO'S DIE GEBRUIK MAKEN VAN STRATEGISCHE PROCESVOERING OM DE RECHTEN VAN HET KIND TE VERBETEREN¹⁷

- European Council on Refugees and Exiles (ECRE)¹⁸
- The AIRE Centre (Advice on Individual Rights in Europe)¹⁹
- Soroptimist international of Europe (SI/E)²⁰
- Association for the Protection of all Children (APPROACH)²¹
- International Association of Charities (AIC)²²
- World Association of Children's Friends (AMADE)²³
- European Centre of the International Council of Women (ECICW)²⁴
- European Roma Rights Centre (ERRC)²⁵
- International Commission of Jurists (ICJ)²⁶
- International Council on Social Welfare (ICSW)²⁷
- Defence for Children International (DCI)²⁸
- International Federation of Human Rights (FIDH)²⁹
- World Organisation Against Torture (OMCT)³⁰
- European Anti-Poverty Network (EAPN)³¹
- European Union of Women (EUW)³²
- European Youth Forum (YFJ)³³
- Union des Avocats Européens (UAE)³⁴
- Amnesty International (AI)³⁵
- Caritas Internationalis (International Confederation of Catholic Charities)³⁶

¹⁷ Dit is een niet-limitatieve lijst en betreft alleen NGO's die collectieve klachten kunnen indienen bij de ECRS (behalve het AIRE Centre). Zie **Bijlage 5** over "Training" voor meer informatie over de activiteiten van sommige van deze NGO's met betrekking tot de bescherming van de rechten van het kind.

¹⁸ <https://www.ecre.org/>.

¹⁹ <http://www.airecentre.org/>.

²⁰ <http://www.soroptimisteurope.org/fr/>.

²¹ <http://www.charitychoice.co.uk/approach>.

²² <http://www.aic-international.org/en/>.

²³ <https://www.amade-mondiale.org/fr/index.html>.

²⁴ <http://www.womenlobby.org/?lang=en>.

²⁵ <http://www.errc.org/>.

²⁶ <https://www.icj.org/>.

²⁷ <http://www.icsw.org/index.php/fr/>.

²⁸ <https://defenceforchildren.org/>.

²⁹ <https://www.fidh.org/en/>.

³⁰ <http://www.omct.org/>.

³¹ <http://www.eapn.eu/>.

³² <http://www.europeanunionofwomen.com/>.

³³ <http://www.youthforum.org/>.

³⁴ <http://www.uae.lu/fr/>.

³⁵ <https://www.amnesty.org/en/>.

³⁶ <https://www.caritas.org/>.

- Médecins du Monde – International (MdM)³⁷
- European Committee for Home-based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF)³⁸
- European Network of Ombudspersons for Children (ENOC)³⁹
- Federation of European Bars (FEB)⁴⁰

³⁷ <https://www.medecinsdumonde.be/r%C3%A9seau-international>.

³⁸ <http://eurocef.eu/en/>.

³⁹ <http://enoc.eu/>.

⁴⁰ <http://www.fbe.org/home/>.

BIJLAGE 3

BIJLAGE 3 – CHECKLIST BIJSTAND DOOR EEN ADVOCaat

(ART. 6 RICHTLIJN (EU) 2016/800)¹

1. WAT?

Rechtsbijstand door een advocaat houdt in²:

- Het recht op toegang tot een advocaat in overeenstemming met Richtlijn (EU) 2013/48 (art. 6.1);
- Het recht op een effectieve verdediging (art. 6.2);
- Het recht om onder vier ogen met de advocaat te communiceren (art. 6.4 (a));
- Het recht op eerbiediging van het vertrouwelijke karakter van de communicatie tussen advocaat en kind. Die communicatie omvat ontmoetingen, briefwisseling, telefoongesprekken en alle andere vormen van communicatie (art. 6.5);
- De daadwerkelijk deelneming van de advocaat tijdens de verhoren (art. 6.4 (b));
- Het recht op bijstand van een advocaat bij ten minste de volgende onderzoekshandelingen of handelingen voor het vergaren van bewijsmateriaal waarbij het kind gevraagd of toegestaan wordt deel te nemen: Line-ups, confrontaties en reconstructies van de plaats delict (art. 6.4 (c));
- Het recht op rechtsbijstand indien dit nodig is om ervoor te zorgen dat het kind daadwerkelijk wordt bijgestaan door een advocaat (art. 18, overeenkomstig Richtlijn (EU) 2016/1919 over rechtsbijstand).

2. WANNEER?

- Zonder onnodige vertraging, vanaf het moment dat het kind ervan in kennis is gesteld dat het verdachte of beklagde is (art. 6.3);
- In ieder geval worden kinderen door een advocaat bijgestaan vanaf om het even welk van de volgende momenten dat het eerste valt:
 - a) Voordat zij door de politie of door een andere rechtshandhavingsautoriteit of rechterlijke instantie worden verhoord;

¹ Hiervan uitgezonderd zijn Ierland, Engeland en Denemarken, nu zij niet zijn aangesloten bij Richtlijn (EU) 2016/800.

² Voor het onderscheid tussen "toegang" en "bijstand" van een advocaat, p. 49-50.

- b) Binnen een redelijke termijn voordat zij in de rechtbank dienen te verschijnen;
- c) Wanneer de onderzoeks- of andere bevoegde autoriteiten een tot onderzoek of andere vorm van bewijsgaring strekkende handeling verrichten, zoals line-ups, confrontaties of reconstructie van het plaats delict;
- d) Zonder onnodig uitstel na de vrijheidsbeneming.

3. KAN VAN DIT RECHT WORDEN AFGEWOKEN?

Ja. Op grond van Richtlijn (EU) 2016/800 kan worden afgeweken van het recht van kinderen op toegang tot een advocaat in uitzonderlijke omstandigheden.

Wanneer? (art. 6.8)

In het algemeen kan een verhoor zonder aanwezige advocaat alleen plaatsvinden indien:

- Daartoe is beslist door een rechterlijke instantie of andere bevoegde autoriteit, op voorwaarde dat deze beslissing kan worden getoetst door de rechter;
- Op case-by-case basis;

Daarom moet de advocaat:

- Ervoor zorgen dat deze voorwaarden worden nageleefd.

Er zijn twee vormen van afwijkingen: definitief afwijken (1) of tijdelijk afwijken (2):

a. Definitief afwijken (art. 6.6)

Van bijstand door een advocaat mag worden afgeweken, wanneer dit niet evenredig is met de omstandigheden van de zaak, met in achtneming van:

- Het belang van het kind;
- Het recht op een eerlijk proces;
- De ernst van het ten laste gelegde strafbaar feit;
- De complexiteit van de zaak;
- De maatregelen die naar aanleiding van een dergelijk strafbaar feit kunnen worden opgelegd.

In ieder geval is afwijken van bijstand door een advocaat niet toegestaan:

- Als het kind voor een rechtbank of rechter moet verschijnen om een besluit te nemen over detentie (in ieder stadium van de procedure);
- Tijdens detentie.

Bovendien kan vrijheidsbeneming aan kinderen niet worden opgelegd als straf, tenzij het kind door een advocaat is bijgestaan op een manier waardoor het in staat werd gesteld zijn rechten van verdediging goed uit te oefenen, en in ieder geval tijdens de hoorzittingen in de rechtbank.

De advocaat moet:

- Er alles aan doen om er samen met maatschappelijke instanties voor te zorgen dat EU-lidstaten hun eventuele voorbehouden bij artikel 37 en 40 van het IVRK, die het voor kinderen mogelijk maken om af te zien van toegang tot een advocaat in zaken omtrent kleine overtredingen, in trekken³;
- Ervoor zorgen dat alle jonge verdachten, inclusief kinderen onder de MACR of kinderen die niet aangehouden zijn (maar bijvoorbeeld naar het politiebureau moeten komen voor een verhoor), toegang hebben tot een advocaat, kosteloos en 24 uur per dag.

b. Tijdelijk afwijken (art. 6.8)

- Alleen in uitzonderlijke omstandigheden;
- Alleen in de fase voorafgaand aan de rechtszaak;
- Met inachtneming van de belangen van het kind;
- Alleen als afwijken gebeurt op grond van één of meer van de volgende dwingende redenen:
 - Er is sprake van een dringende noodzaak om ernstige negatieve gevolgen voor het leven, de vrijheid of de fysieke integriteit van een persoon te voorkomen;
 - Een onmiddellijk optreden door de onderzoeksinstantie is noodzakelijk om te voorkomen dat er substantiële schade wordt aangebracht aan de strafprocedure in verband met een ernstig strafbaar feit.

De advocaat moet:

- Ervoor zorgen dat deze voorwaarden worden nageleefd;
- Kennis nemen van het hoofdstuk C “Waarborgen voor een effectieve implementatie van de rechten van de minderjarige verdachte op nationaal niveau” van het Handboek voor EU-lidstaten;

³ Zie ook het overzicht met “Hard Law” in de bijlagen voor de lijst van voorbehouden.

- Zich ervan bewust zijn dat, wanneer hij niet bij een verhoor aanwezig is, zijn afwezigheid wordt vastgelegd overeenkomstig de in het nationale recht voorziene vastleggingsprocedure (art. 6.4 (b));
- Zich ervan bewust zijn dat de bevoegde autoriteiten het verhoor van een kind of andere onderzoekshandelingen of handelingen voor het vergaren van bewijs moeten uitstellen, wanneer het kind moet worden bijgestaan door een advocaat, maar deze niet aanwezig is. Er moet aan het uitstel een redelijke termijn verbonden worden, om de advocaat in staat te stellen alsnog te komen of, indien het kind geen advocaat heeft aangesteld, om een advocaat voor het kind te kunnen regelen.
- Zich ervan bewust zijn dat vrijheidsbeneming niet als sanctie in een strafprocedure kan worden opgelegd, tenzij het kind op zodanige wijze is bijgestaan door een advocaat dat het diens rechten van verdediging daadwerkelijk heeft kunnen uitoefenen en, in ieder geval, tijdens de behandeling van de zaak voor een rechtbank (art. 6.6).

De fase voorafgaand aan het strafproces is veelal beslissend voor de uitkomst van de procedure en kan daarom beschouwd worden als het meest kwetsbare moment in het hele jeugdstrafrechtproces. Om deze reden moet het afwijken van het recht op toegang tot een advocaat in deze fase zoveel mogelijk worden vermeden, zoals ook de jurisprudentie van het EHRM voorschrijft.

Het is daarom belangrijk de volgende jurisprudentie van het EHRM goed te kennen:

1) Salduz vs. Turkije, waarin het EHRM heeft bepaald dat het recht op toegang tot een advocaat vanaf het eerste verhoor op het politiebureau moet zijn gegarandeerd, om te verzekeren dat het recht op een eerlijk proces praktisch en effectief kan worden uitgeoefend⁴;

2) S.C. vs. Verenigd Koninkrijk, waarin het EHRM heeft bepaald dat verdachten in het bijzonder kwetsbaar zijn tijdens de onderzoeksfase en dat het daar verzamelde bewijs mogelijk de afloop van de zaak bepaalt. Het recht op toegang tot juridische bijstand is in het bijzonder belangrijk voor kwetsbare verdachten, zoals minderjarigen⁵.

BELANGRIJK: tot op heden heeft het EHRM nog geen specifieke “dwingende redenen” gevonden die ertoe zou kunnen leiden dat van het recht op toegang tot een advocaat kan worden afgeweken in de onderzoeksfase van een proces waarbij een minderjarige verdachte betrokken is⁶.

⁴ EHRM 27 november 2008, *Salduz v. Turkey*, 36391/02, § 52-55.

⁵ EHRM 15 juni 2004, *S.C. v. the United Kingdom*, 60958/00.

⁶ Voor jurisprudentie van het EHRM, zie de databases “HUDOC” en “THESEUS” op: <https://www.coe.int/web/children/case-law>.

4. HANDELINGEN WAARBIJ GEEN BIJSTAND DOOR EEN ADVOCaat VEREIST IS

Overweging 28 van Richtlijn (EU) 2016/800 somt verschillende momenten op waarbij in hoofde van de EU-lidstaten geen verplichting bestaat om voor de minderjarige verdachte te voorzien in bijstand door een advocaat:

- Identificatie van het kind;
- Nagaan of een onderzoek moet worden ingesteld;
- Controle op wapenbezit of om uitsluitel te krijgen over andere soortgelijke veiligheidsvraagstukken;
- Onderzoekshandelingen of handelingen voor het vergaren van bewijsmateriaal, anders dan die welke uitdrukkelijk in de Richtlijn worden genoemd, zoals fouillering, een lichamelijk onderzoek, een bloed-, alcohol-, of vergelijkbare test of het maken van foto's en het afnemen van vingerafdrukken;
- Het verschijnen van een kind voor een bevoegde autoriteit of het overleveren van het kind aan de persoon die het ouderlijk gezag heeft of aan een andere geschikte volwassene, in overeenstemming met het nationale recht.

Deze afwijkingen zijn alleen toegestaan als zij stroken met het recht op een eerlijk proces.

In dit kader moet de advocaat zich ervan bewust zijn dat:

- Deze lijst een aantal cruciale onderzoekshandelingen bevat en andere handelingen die zeer ingrijpend voor het kind kunnen zijn;
- Eén en ander altijd moet worden gelezen en toegepast met het oog op de belangen van het kind en het verbod op discriminatie tussen kinderen en volwassenen.

5. AFSTAND VAN HET RECHT OP EEN ADVOCaat DOOR HET KIND ZELF

Zoals eerder uitgelegd, kan het kind geen afstand doen van zijn recht op bijstand door een advocaat. Helaas bestaat in sommige staten echter nog steeds de mogelijkheid om af te zien van bijstand door een advocaat.

De beslissing van het kind om niet te worden bijgestaan door een advocaat wordt soms niet bewust genomen, maar heeft wel een cruciale impact op de mogelijke afloop van de procedure.

De aanwezigheid van de jeugdrechtsadvocaat is van fundamenteel belang om:

- Ervoor te zorgen dat alle rechten die een eerlijk proces verzekeren effectief kunnen worden uitgeoefend;
- Ervoor te zorgen dat het kind zijn rechten bewust kan uitoefenen;
- Misbruik tijdens politieverhoren te voorkomen (in het bijzonder maar niet uitsluitend in de fase voordat het strafproces begint).

Het is daarom belangrijk voor de jeugdrechtsadvocaat om de volgende jurisprudentie van het EHRM goed te kennen:

1. **Panovits vs. Cyprus**, waarin het EHRM heeft bepaald dat *“given the vulnerability of an accused minor and the imbalance of power to which he is subjected by the very nature of criminal proceedings, a waiver by him or on his behalf of an important right under article 6 can only be accepted where it is expressed in an unequivocal manner after the authorities have taken all reasonable steps to ensure that he is fully aware of his rights of defence and can appreciate, as far as possible, the consequence of his conduct”*;
2. **Adamkiewicz vs. Polen**, waarin het EHRM bevestigt dat een politieverhoor van een kind waarbij geen advocaat aanwezig is, een schending van artikel 6 van het EVRM inhoudt⁸.

⁷ EHRM 11 december 2008, *Panovits c. Cipro*, 4268/04, § 68.

⁸ EHRM 2 maart 2010, *Adamkiewicz v. Poland*, 54729/00, § 87-92.

Momenteel mag het kind in de volgende landen afstand doen van zijn recht op een advocaat:

Bulgarije: voordat er sprake is van een beschuldiging;

Engeland en Wales: (maar het kind kan geen afstand doen van zijn recht op aanwezigheid van een geschikte volwassene);

Finland: mogelijkheid om afstand te doen, maar ook om dit te herroepen;

Ierland: omdat dit land geen automatische toewijzing van een advocaat kent (alleen het recht om op de hoogte te worden gebracht van het recht op bijstand van een advocaat), bestaat ook niet het recht om daarvan af te zien. In de praktijk kan het kind (of zijn ouder) ervoor kiezen geen advocaat te verzoeken en kan een politieverhoor dan gewoon doorgaan. Let op: Engeland en Ierland zijn niet aan Richtlijn (EU) 2016/800 gebonden.

BIJLAGE 4

BIJLAGE 4 – CHECKLIST OVER HET RECHT OP EEN INDIVIDUELE BEOORDELING

(ART. 7 RICHTLIJN (EU) 2016/800/EU)¹

Deze checklist is opgesteld door Child Circle.

1. HOE MOET EEN INDIVIDUELE BEOORDELING WORDEN UITGEVOERD?

Reikwijdte van de beoordeling:

- Wie beslist over de reikwijdte van de beoordeling, zeker gezien de mogelijkheid om “de omvang en uitvoerigheid van de individuele beoordeling te laten afhangen van de omstandigheden van de zaak”?
- Welke rol is hierbij weggelegd voor de advocaat?

Informatiebronnen voor de beoordeling:

- Wie draagt bij aan de beoordeling?
- Kan de advocaat ook bronnen voorstellen, gebaseerd op de omstandigheden en eigenschappen van het kind?

Participatie van het kind bij de beoordeling:

- Wat zijn de consequenties als het kind niet meewerkt?
- Hoe wordt de advocaat betrokken?
- Hoe wordt gegarandeerd dat de beoordeling op een kindvriendelijke manier wordt uitgevoerd, door relevante gevoelige informatie veilig te stellen en te voorkomen dat het kind zich afsluit of getraumatiseerd raakt?
- Welke rol is hierbij weggelegd voor de advocaat?

¹ Ierland, Engeland en Denemarken zijn hiervan uitgesloten, nu zij hebben afgezien van Richtlijn (EU) 2016/800.

2. DE UITKOMST VAN DE BEOORDELING

- Worden de resultaten van de beoordeling verstrekt aan het kind en zijn advocaat?
- Hoe wordt de uitkomst gedeeld met de advocaat?
- Welke bevoegde autoriteiten ontvangen de resultaten van de beoordeling? (Bijvoorbeeld, handhavingsinstanties, rechters, aanklagers, maatschappelijk werkers, medische professionals, instituten waar het kind van zijn vrijheid kan worden beroofd?)
- Wie draagt de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de beoordeling bij de rechter terecht komt?

BIJLAGE 5

BIJLAGE 5 – BESCHIKBARE TRAININGEN VOOR DE JEUGDRECHTADVOCAAT

Deze bijlage voorziet in een lijst van: (1) enkele inhoudelijke onderwerpen die een kwalitatief goede training voor de jeugdrechtsadvocaat moet behandelen, (2) de beschikbare online cursussen en (3) beschikbare trainingen voor de jeugdrechtsadvocaat in de partnerstaten van het My Lawyer, My Rights project (Italië, België, Polen, Ierland, Nederland en Bulgarije) en in andere EU-lidstaten.

Veel advocaten denken nog steeds dat “jeugdrecht geen recht is” en begrijpen daarom niet de noodzaak van specifieke training op het gebied van bijstaan van een minderjarige verdachte. Dit komt de implementatie van kinderrechten op nationaal niveau niet ten goede. Ook zorgt dit ervoor dat initiatieven van ordes om advocaten deze specifieke training voor het werken met minderjarige verdachten aan te bieden, niet altijd effect hebben (zoals in België en Polen het geval is).

Jeugdrechtsadvocaten moeten specialisten zijn op het gebied van de verdediging van het kind.

Eén van de belangrijkste ethische regels van het beroep is dat advocaten geen opdracht mogen accepteren waarvoor zij niet competent zijn, om zo de kwaliteit van dienstverlening te kunnen garanderen. Om te kunnen werken met minderjarige verdachten, is het noodzakelijk dat een advocaat op z'n minst training heeft gehad en kennis heeft van de praktijk en procedures die horen bij het jeugdstrafproces en van alle internationale, regionale en nationale regels en standaarden op het gebied van het jeugdstrafrecht.

Jeugdrechtsadvocaten moeten continu getraind worden in het verdedigen van het kind.

Sommige EU-lidstaten organiseren dergelijke trainingen voor de jeugdrechtsadvocaat.

Op onderzoek gebaseerde nationale voorbeelden

In sommige EU-lidstaten zijn er wel gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaten:

- **In België**, hebben advocaten die voorkomen op de lijst van pro-deo advocaten (de jeugdlijst) als onderdeel van rechtshulp, de verplichting om in het jeugdrecht getraind te zijn. De Vlaamse Orde van Advocaten en diens commissie van jeugdrechtsadvocaten biedt een tweejarige cursus op het gebied van kinderrechten voor jeugdrechtsadvocaten in opleiding. Deze verplichte training bevat 80 uur aan interdisciplinaire cursussen: juridische training wordt aangevuld door basistraining (in kinderpsychologie en -ontwikkeling) en praktische training (zoals communicatie met kinderen door middel van rollenspellen). Deze training wordt bestempeld als “goede praktijk” in de Memorie van de Richtlijn van de Raad van Europa over CFJ¹;
- **In Nederland** is er gespecialiseerde training voor de jeugdrechtsadvocaat en blijkt uit de interviews dat er geen kwaliteitsverschil bestaat tussen piketadvocaten (op basis van rechtshulp) en betaalde jeugdrechtsadvocaten (gekozen advocaten);
- **In Italië** hebben alleen door de rechtbank toegewezen advocaten de verplichting om speciale training te volgen;
- **In Luxemburg** is er een multidisciplinaire training beschikbaar bij de orde, om zo op de lijst voor jeugdrechtsadvocaten te komen;
- **In Spanje** kunnen alleen door de rechtbank toegewezen advocaten, die een speciale training hebben afgerond, op een jeugdlijst worden geregistreerd.

Desalniettemin is er (zelfs binnen deze EU-lidstaten) een groot verschil tussen de inhoud, werkdruk, kwaliteit en evaluatie van de training voor jeugdrechtsadvocaten (als die al bestaat). De trainingen zijn vaak niet multidisciplinair. Daarnaast is het vaak niet verplicht en mogen advocaten zelf het programma van hun beroepsopleiding vaststellen.

1. HOOFDBEGINSELEN VOOR DE INHOUD EN VORMGEVING VAN DE TRAINING

a. Inhoud

De training moet op z'n minst het volgende bevatten:

- Een sessie over de rechten van het kind op nationaal, regionaal en internationaal niveau;
- Een sessie over de praktijk en procedure van het jeugdstrafproces;
- Een sessie over basiskennis van psychologische problemen die kinderen en jongvolwassenen kunnen hebben;
- Focus op de behoeften en het communicatieniveau van kinderen;
- Advies over (het verbeteren van) contact met kinderen;
- Werkgroepen om te discussiëren, samen te werken, ervaringen te delen, veranderingen te identificeren en te leren hoe hiermee om te gaan.

b. Vormgeving

Het trainingsprogramma moet:

- Ingericht zijn als multidisciplinaire training (samen met andere professionals in het jeugdstrafrecht) om zo (goede) praktijkervaringen uit te wisselen;
- Kinderen betrekken bij de trainingen om zo de ervaring van het kind in het jeugdstrafrecht te leren kennen (ook belangrijk om te oefenen op communiceren met kinderen);
- Praktijkvoorbeelden, rollenspellen, de ervaringen van het kind en interactieve sessies bevatten gedurende de gehele trainingsperiode.

¹ Richtlijn van de Raad van Europa over “child-friendly justice”, Memorie van Toelichting, §69, p. 65.

2. ONLINE CURSUSSEN OVER KINDERRECHTEN

- a. Project TALE** (Training Activities for Legal Experts)²: een online trainingsprogramma³, ontworpen om juristen te helpen het juridische proces aan te passen aan de expliciete rechten en behoeften van minderjarige cliënten. Bestaat uit twee inleidende sessies en zes modules. De inleidende sessies bevatten een introductie op de cursus en een overzicht van ethische en professionele verplichtingen van de jeugdrechtsadvocaat. De zes modules zijn de volgende: Module 1: “Ontmoeting en instructie van kinderen”, Module 2: “Advies en informatie geven aan kinderen”, Module 3: “Het opstellen van pleitnota’s en vertegenwoordiging”, Module 4: “Vertegenwoordiging van het kind in formele procedures”, Module 5: “Handelen na beslissingen”, Module 6: “Internationale middelen”
- b. Project HELP** (Human Rights Education for Legal Professionals)⁴: dit project heeft een e-learning platform⁵ over mensenrechten ontwikkeld met online cursussen over, bijvoorbeeld, “alternatieve maatregelen voor detentie” en “onderzoekshandelingen voorafgaand aan het proces en het EHRM”. Bovendien kunnen lidstaten gebruik maken van het “HELP in the 28”⁶ programma met vier online cursussen, waarvan één is gericht op “De bescherming van gegevens en privacyrechten”.
- c. Project FAIR**⁷ (Fostering Access to Immigrant Children’s Rights)⁸: dit project heeft als doel een kerngroep van advocaten te vormen die zich bezighouden met strategische rechtszaken voor de verdediging van de rechten van migrantenkinderen bij (niet-)rechterlijke internationale mensenrechteninstanties.

² Project TALE wordt gefinancierd door de EU en wordt geleid door Save The Children Italië, met partners in Roemenië (Save the Children Roemenië), Spanje (La Merced Migraciones Stichting), Portugal (Instituto de Apoio à Criança), België (Defence for Children België) en Engeland (Universiteit van Liverpool).

³ Zie <http://www.project-tale.org/online-training/>.

⁴ Het European Programme for Human Rights Education for Legal Professionals (HELP) ondersteunt de lidstaten van de Raad van Europa (RvE) bij het implementeren van het EHRM op nationaal niveau. HELP ontwikkelt kwalitatief goede trainingen op maat voor alle Europese juridische professionals in de 47 RvE lidstaten (rechters, advocaten en openbaar aanklagers).

Bovendien kunnen EU-lidstaten profiteren van het “Help in the 28” programma, gefinancierd door de EU. Dit helpt juristen uit de EU bij het vergaren van de kennis en vaardigheden om te kunnen procederen bij het HvJ EU, het EHRM en het ESC. Daarbij worden zij bijgespijkerd op het gebied van Europese jurisprudentie.

⁵ Zie <http://help.elearning.ext.coe.int/course/index.php?categoryid=356>.

⁶ Zie <https://www.coe.int/en/web/help/help-courses>.

⁷ Zie <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/09/FAIR-Project.pdf>.

⁸ Project FAIR (<http://www.oij.org/en/adr-introduction>) wordt gefinancierd door de EC en geleid door The International Commission of Jurists (ICJ), met partners Malta (Aditus foundation), Duitsland (Bundesfachverband Unbegleitete Minderjährige Flüchtlinge e.V.), Griekenland (Greek Council for Refugees), Spanje (Fundación Raíces), Ierland (Immigrant Council of Ireland (ICI)) Bulgarije (Legal Clinic for Immigrant and Refugees) en Italië (Scuola Superiore Sant’Anna).

- d. Project “Advancing defence rights for children”**⁹: dit project beoogt het ontwikkelen van een interdisciplinair trainingsprogramma (met zowel online als klassikale onderdelen) voor jeugdrechtsadvocaten, waarin internationale en regionale standaarden worden onderwezen en specifieke vaardigheden die nodig zijn voor het effectief vertegenwoordigen van minderjarige verdachten in een jeugdstrafrechtprocedure.
- e. Project I.D.E.A** (Improving Decisions through Empowerment and Advocacy): **Building Children’s Rights Capacity in Child Protection Systems**¹⁰: dit project organiseert training seminars¹¹, ontwikkeld om de jeugdrechtsadvocaat op de hoogte te houden van internationale ontwikkelingen en de participatie, ontwikkeling en het welzijn van het kind.
- f. Project TRACHILD**¹² (Training of lawyers representing Children in criminal, administrative and civil justice)¹³: ontwikkelt digitale lessen, beschikbaar op de website van het project.
- g. Children’s Human Rights – An Interdisciplinary Introduction**¹⁴: open online cursus van de Universiteit van Genève, waarin een overzicht wordt gegeven van de belangrijkste kernpunten op het gebied van kinderrechten. De cursus bestaat uit 7 modules verspreid over 4 weken en wordt gegeven in het Engels.
- h. HREA** (The global human rights education and training centre)¹⁵: HREA voorziet in e-cursussen en trainingen in 13 onderwerpen waarvan er één gericht is op “Kinderrechten, Kinderontwikkeling, Participatie en Bescherming”. Deze bestaat uit 7 online cursussen over: de rechten van het kind (korte online cursus), de rechten van het kind (basiscursus), kinderonwikkeling, bestuur en kinderrechten, participatie van het kind, een kinderrechterlijke benadering (cursus voor gevorderden), overleving, analyse van kinderrechten, waarborgen voor het kind, kinderen in oorlog en gewapende conflicten, onderwijs in noodsituaties, het monitoren van kinderrechten en het recht op onderwijs.

⁹ Dit project wordt gefinancierd door de EC en geleid door Fair Trials International. Het doel is om advocaten competentier te maken in de vertegenwoordiging van het kind tijdens het strafproces.

¹⁰ Dit project wordt gefinancierd door de EC en geleid door University College Cork (UCC) en de Nationale Universiteit van Ierland (Cork). Het doel is om netwerken van professionals te creëren om zo overleg, training en doorlopende cursussen te bewerkstelligen door middel van samenwerking en informatie-uitwisseling en interdisciplinaire training over juridische ontwikkelingen, de ontwikkeling van het kind, participatie van het kind en welzijn.

¹¹ Zie <http://ideachildrights.ucc.ie/events/>.

¹² Zie <http://trachild.org/en/>.

¹³ Dit project wordt gefinancierd door de EC en geleid door de Orde van Advocaten van de rechtbank in Parijs. Het doel is om 180 advocaten uit 6 jurisdicties te trainen in de verdediging van het kind in strafrechtelijke, bestuurlijke en civiele aangelegenheden (Spanje, Griekenland, Ierland, Polen, Cyprus en Frankrijk).

¹⁴ https://www.coursera.org/learn/childrens-rights?siteID=D8u8CTDRU0o-cky3mljju8Ds4gFOiU-jN7g&utm_content=10&utm_medium=partners&utm_source=linkshare&utm_campaign=D8u8CTDRU0o.

¹⁵ HREA (<http://www.hrea.org/?lang=fr>) is een internationale NGO voor de bevordering van mensenrechtenuitvoering, training voor mensenrechtadvocaten en professionele groepen en de ontwikkeling van educatief materiaal en programma’s. HREA is bedoeld om kwaliteitsonderwijs neer te zetten en training te geven op het gebied van kennis, houding en acties voor de bescherming van mensenrechten en om een vrije, vreedelievende en rechtvaardige maatschappij te creëren.

i. Project “Unlocking Children’s Rights”¹⁶: heeft een “**innovative training resource**¹⁷” ontwikkeld, met succes uitgetoetst door heel Europa. De training stelt professionals in staat hun vaardigheden en kennis van kinderrechten te verbeteren/vergroten, kinderen en jongeren te helpen hun mening te uiten, effectief en sensitief met hen te communiceren in een professionele context en kinderen te helpen op een geschikte manier te participeren bij beslissingen die op hen betrekking hebben. De modules kunnen worden gedownload en bestaan uit: Module 1: Inleiding tot kinderrechten; Module 2: Inleiding tot de ontwikkeling van en communicatie met het kind; Module 3: Communicatievaardigheden en Module 4: Kindvriendelijke richtlijnen.

j. IDC Online Toolkit¹⁸: een aantal korte cursussen, gericht op een specifiek onderwerp op het gebied van alternatieve maatregelen in plaats van detentie. Iedere cursus bevat een module met informatie, jurisprudentieonderzoek, voorbeelden, tips en bronnen voor meer informatie. Deze zijn kosteloos. Op dit moment is een cursus specifiek gericht op kinderen: “Ending Child Detention”¹⁹.

k. Future Learn courses²⁰: in het bijzonder zijn er twee cursussen op het gebied van kinderen, die zijn ontwikkeld door CELCIS van de Universiteit van Strathclyde in Schotland, in samenwerking met een stuurgroep vanuit de Geneva Working Group on Children without Parental Care: “**Getting Care Right for All Children: Implementing the UN Guidelines for the Alternative Care of Children**”²¹ (deze training heeft tot doel om ervoor te zorgen dat alternatieve zorg noodzakelijk en gepast is en een positieve ervaring is voor kinderen) en “**Caring for Vulnerable Children**”²² (deze training richt zich op verschillende manieren waarop zorg voor kwetsbare kinderen kan worden aangepakt). Deze cursussen zijn voor professionals en beleidsmakers binnen en buiten de overheid (zoals NGO’s, CBO’s en de private sector) en iedere persoon die werkt in de zorg voor kinderen, maar ze zijn ook beschikbaar voor mensen die niet direct in dit veld werken en anderen die interesse of verantwoordelijkheden hebben op het gebied van kindbescherming.

¹⁶ Dit project is mede gefinancierd door het Fundamental Rights and Citizenship Programma van de Europese Unie en deels gefinancierd door Allan and NESTA Ferguson Charitable Trust en heeft partners uit tien Europese landen: Coram Children’s Legal Centre en Coram Voice uit Engeland, FICE Bulgarije, Czech Helsinki Committee, University College Cork, Children of Slovakia Foundation, Estonian Centre for Human Rights, European Roma Rights Centre (Hongarije), Fondazione L’Albero della Vita (Italië), Empowering Children Foundation (Polen), Social Educational Action (Griekenland), en FCYA Hungary.

¹⁷ Zie <http://coraminternational.org/unlocking-childrens-rights/>.

¹⁸ Deze cursus is ontwikkeld door de International Detention Coalition (IDC). De IDC is een wereldwijd netwerk van meer dan 300 maatschappelijke organisaties en personen in meer dan 70 landen die zich inzetten voor onderzoek en die diensten verlenen aan vluchtelingen, asielzoekers en migranten die getroffen worden door detentie.

¹⁹ Zie <https://toolkit.idcoalition.org/courses/campaign-to-end-child-detention/>.

²⁰ Future Learn geeft online onderwijs van hoge kwaliteit, kosteloos, vanuit topuniversiteiten en gespecialiseerde organisaties.

²¹ Zie <https://www.futurelearn.com/courses/alternative-care>.

²² Zie <https://www.futurelearn.com/courses/vulnerable-children>.

l. Online training van de International School of Juvenile Justice²³: de school organiseert online cursussen over de volgende onderwerpen: het verbeteren van jeugdstrafrechtssystemen in Europa, training voor professionals, alternatieven voor detentie van minderjarige daders en jeugdstrafrecht binnen Europa vanuit internationaal perspectief.

m. Project “Separated Children in Judicial Proceedings”²⁴: één van de belangrijkste resultaten van dit project is de ontwikkeling van een trainingsformat en trainingsmodules over specifieke thema’s (in het bijzonder asiel en mensenhandel, verhuizing en ontvoering en daarop van toepassing zijnde Europese en internationale instrumenten). Deze trainingen kunnen dienen als voorbeelden van een goede praktijk bij strategische processen met betrekking tot kinderrechten. Dit komt specifiek naar voren in de derde module, die is gericht op strategische processen op internationaal niveau.

n. Voor meer informatie over jurisprudentieonderzoek met betrekking tot strategische rechtspraak op het gebied van kinderrechten, zie de website van het CRIN²⁵ (Child Rights International Network).

o. Voor ander materiaal op het gebied van strategische rechtspraak, in het bijzonder in Engeland, zie de volgende links:

- <http://www.publiclawproject.org.uk/data/resources/153/Guide-to-Strategic-Litigation.pdf>;
- <http://ohrh.law.ox.ac.uk/learning-lessons-from-litigators-realising-the-right-to-education-through-public-interest-lawyering/>;
- <http://baringfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Framework-for-better-use-of-law-WPaper2-1.pdf>.

²³ De International School of Juvenile Justice (ISJJ) is een internationaal centrum met als doel het ontwikkelen van training en onderzoeksprogramma’s en het verspreiden van kennis onder professionals op het gebied van de meest relevante onderwerpen gerelateerd aan jeugdstrafrecht.

²⁴ Dit project (<http://www.airecentre.org/pages/separated-children.html>) is mede gefinancierd door de EU, wordt geleid door het AIRE Centre (Engeland) en heeft als doel om een gezamenlijke aanpak door juridische professionals te bevorderen in het geval van kinderen die gescheiden zijn of worden van hun familie. Dit project onderzoekt procedurele en wezenlijke rechtsvragen die daarbij relevant zijn, inclusief hoe van hun familie gescheiden kinderen toegang hebben tot rechtspraak en hoe hun belang het best kan worden behartigd.

Andere partners van het project zijn Child Circle (België), het Centre for Women War Victims (ROSA) in Kroatië en University College Cork (Ierland).

²⁵ Zie <https://www.crin.org/en/home/law/strategic-litigation/strategic-litigation-case-studies>.

3. KLASSIEKALE CURSUSSEN (ook op aanvraag)

- a) Training door the Youth Justice Legal Centre²⁶;
- b) Training door Jeunesse et droits²⁷;
- c) Training door Include Youth²⁸;
- d) Training door Coram Children's Legal Centre²⁹: momenteel met name op het gebied van de rechten van migranten en vluchtelingenkinderen.

Nederlandse versie

Handleiding voor jeugdrechtadvocaten: Rechtsbijstand aan minderjarige verdachten

Deze handleiding is tot stand gekomen met de financiële steun van het "Justice Programme" van de Europese Unie en La Fédération Wallonie-Bruxelles (België). **De inhoud van deze handleiding valt onder de exclusieve verantwoordelijkheid van Defence for Children International (DCI) – België en kan op geen enkele manier worden beschouwd als weerspiegeling van de opvattingen van de Europese Unie of een andere donateur.**

©2018, Defence for Children International (DCI)-België. Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze handleiding mag worden geciteerd of gekopieerd, zolang hierbij de bron wordt vermeld. Verzoeken om de handleiding te reproduceren of vertalen, kunnen worden gericht aan info@defensedesenfants.be.

ISBN: 978-2-9601826-7-5

Wettelijk depot nummer: D/2018/14.312/2

Grafische ontwerp en drukwerk: Click Click Graphics

Revisie Engelse versie: Deirdre Kelleher (UCC Ireland)

Gedrukt in België op 100% gerecycleerd papier.

²⁶Zie <http://www.yjlc.uk/training>.

²⁷Zie <http://www.jeunesseetdroit.be/formations/index.php>.

²⁸Zie <http://www.includeyouth.org/trainingservices>.

²⁹ Coram Children's Legal Centre, als onderdeel van de Coram group of charities, beschermt en bevordert de rechten van het kind in Engeland en internationaal op grond van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind: <http://www.childrenslegalcentre.com/childrens-rights-training/courses-at-coram/>.

De handleiding voor jeugdrechtsadvocaten en het Handboek voor EU-lidstaten zijn het resultaat van het “My lawyer, My Rights”-project, dat gecoördineerd werd door Defence for Children International (DCI) – België en gefinancierd werd door het Justice Programme van de Europese Unie.

Vanuit de gedachte dat nog steeds te veel minderjarige verdachten het slachtoffer zijn van een schending van hun fundamentele mensenrechten in de Europese Unie is deze handleiding voor jeugdrechtsadvocaten opgesteld als handvat, waarin wordt uitgelegd wat de rol van de advocaat inhoudt door de combinatie van juridische expertise (kennis van juridische instrumenten en standaarden) en soft skills (kindvriendelijke taal, geschikte communicatie, houding ten opzichte van kinderen en andere vaardigheden voor tijdens een jeugdstrafrechtprocedure).

“If we are to take children’s rights “seriously”, it is obligatory for the EU Member States to transpose and implement the directives. In this respect, the interest and the added value of this excellent handbook are to provide guidance to lawyers to fulfil their task in assisting children in conflict with the law. This handbook invites them to be specialised and trained to ensure the children all their procedural rights.”

Françoise TULKENS

Voormalig Vice-president van het Europees

Hof voor de Rechten van de Mens

Gefinancierd door

JUSTICE PROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION

Mede gefinancierd door

La Fédération Wallonie-Bruxelles (Belgium)